

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2009:65
ISSN 1654-0247

Barnbibliotekskonsulenters arbete
utifrån barnkonventionen
– en framgång?

MALIN BACKLUND
GUNNEL PETTERSSON

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel:	Barnbibliotekskonsulenters arbete utifrån barnkonventionen – en framgång?
Engelsk titel:	Children's library consultants work with the UN Convention on the Rights of the Child – a success?
Författare:	Malin Backlund, Gunnel Pettersson
Kollegium:	1
Färdigställt:	2009
Handledare:	Catarina Eriksson
Abstract:	<p>Since its ratification in Sweden in 1990, The United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) has become a part of the law of nations and intended to suffuse the public sector. The purpose of this paper is to examine how children's library consultants work to implement the CRC in children's library activities in Sweden. We have tried to discover whether the CRC is basic in the work of children's library consultants or if is rather employed to strengthen certain areas or projects.</p> <p>The Children's Ombudsman has assembled seven factors of success to implement the CRC in the public sector. These factors formed the basis of the questionnaire survey we sent to children's library consultants as well as the basis of our tools of analysis. Our results show that the work of children's library consultants cannot be seen as completely successful in implementing the CRC. We can establish that most children's library consultants claim that they deliberately use the CRC as basic in their work.</p> <p>We have also considered whether the Swedish Library Association recommendations for public library children activities have had any impact. Children's library consultants answered that they are well aware of the recommendations, but suggest that they should be rephrased, somewhat.</p> <p>We have chosen the concept "child's perspective" as our theoretical starting point and suggest that this is a comprehensive point of view found in both the CRC as well as in the recommendations of the Swedish Library Association.</p>
Nyckelord:	Barnkonventionen, barnbibliotekskonsulent, barnperspektiv, länsbibliotek

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
1.2 Definitioner	2
1.3 Avgränsning	3
1.4 Disposition	3
2. Bakgrund	5
2.1 Länsbibliotek och barnbibliotekskonsulenter	5
2.2 Kulturpolitik	7
2.3 Barnkultur inom politiken	8
2.4 Barnkonventionen - historik och innehåll	11
2.5 Det praktiska arbetet med barnkonventionen	14
2.6 Svensk Biblioteksförerings rekommendationer för barnbiblioteksverksamhet ...	16
3. Tidigare forskning	18
3.1 Barns rätt till utveckling	18
3.2 Barnkonventionen på regional nivå	18
3.2.1 Komplexa organisationer	19
3.2.2 Barnkonventionen och barnperspektiv	20
3.2.3 Kunskap och efterfrågan	20
3.2.4 Förverkligande och förankring	21
3.3 Länsbibliotekssamarbete på olika nivåer	22
3.4 Barnbibliotekskonsulenter	23
3.5 Barnkonventionen i barnbiblioteksarbetet	24
4. Teori	26
4.1 Barnperspektiv	26
4.2 Ett exempel på tillämpat barnperspektiv inom biblioteks- och informationsvetenskap	28
4.3 Framgångsfaktorer för barnkonventionens förverkligande	29
5. Metod	32
5.1 Insamling av bakgrundsmaterial	32
5.2 Enkätundersökningen	32
5.3 BO:s framgångsfaktorer som analysverktyg	34
6.1 Två synsätt.....	36
6.2 Alla enkätsvar.....	38
6.3 Barnbibliotekskonsulternas yrkesroll	39
6.4 Barnkonventionen	41
6.5 Svensk Biblioteksförerings rekommendationer	51
7. Analys och diskussion	53
7.1 Analys barnperspektiv	53
7.2 Analys enligt BO:s framgångsfaktorer	54
7.3 Analys av svar på frågor om Svensk Biblioteksförerings rekommendationer	60
7.4 Slutsatser	61
7.4.1 Slutsatser om barnperspektiv	61
7.4.2 Slutsatser om BO:s framgångsfaktorer	61
7.4.3 Slutsatser om Svensk Biblioteksförerings rekommendationer	63
7.5 Vidare forskning	63
8. Sammanfattning	64
Källförteckning	66
Otryckta källor	66
Tryckta källor.....	66
Bilaga 1 Enkät	70
Bilaga 2 Missivbrev	75

1. Inledning

Konventionen om barnets rättigheter, den som i dagligt tal kallas barnkonventionen, är en del av folkrätten. Konventionen antogs av FN:s generalförsamling 1989. Året därpå ratificerades den i Sverige och sedan dess är tanken att den ska genomsyra all offentlig verksamhet. Staten har det yttersta ansvaret för att konventionen efterlevs, men eftersom många verksamheter som rör barn och unga finns i kommuner och landsting är det där det praktiska arbetet sker (bör ske?). I biblioteksvärlden kan man bland annat återfinna barnkonventionen i de rekommendationer för folkbibliotekens barnbiblioteksverksamhet som funnits sedan 2003. De kom till genom ett samarbete mellan bibliotekskonsulenter från sex län och barnbibliotekspersonal som under en period från början av 2000-talet och flera år framåt arbetade med en vidareutveckling av barnbiblioteksverksamheten.¹ Detta resulterade bl a i de nya rekommendationerna – *På barns och ungdomars villkor*. Rekommendationerna utgår från FN:s barnkonvention, så till vida att man har byggt rekommendationerna utifrån de artiklar i konventionstexten som anses vara tillämpbara på ett barnbibliotek. Exempel på detta är:

- *Barnbiblioteken ska arbeta för barnens bästa (art nr 3).*
- *Barnens behov ska vara vägledande för verksamheten och de ska ha möjlighet att påverka verksamheten. Biblioteket ska även ge barnen möjlighet att uttrycka sig (art nr 12).*
- *Att hjälpa till att stärka barns personlighetsutveckling är en annan av bibliotekets uppgifter (art nr 6).*
- *Biblioteket ska också fungera som en fristad och en plats där barnen möts med respekt (art nr 2).*
- *Lokaler och medier ska dessutom vara anpassade så att man inte stänger ute barn med olika typer av funktionshinder (art nr 23).²*

Med de nya rekommendationerna vill man visa på ett nytt, annorlunda förhållningssätt och på ett perspektivskifte där man har gått från ett organisationsperspektiv till ett användarperspektiv. Det är barnen och ungdomarna och inte biblioteket som ska vara främsta utgångspunkt: ”Bibliotekets verksamhet är inte längre ett utbud av erbjudande till användarna utan en inbjudan till gemensam utformning och användning av de resurser som samhället ställer till förfogande för läsning, kunskapssökande och kulturella upplevelser”.³ Detta perspektivskifte inom barnbiblioteksverksamhet kan sammankopplas med den förändrade syn på barn som finns i samhället i stort. Barnen är numera medaktörer i samhället vilket ställer krav på de yrkesverksamma vuxna att försöka se på barnen ur ett barnperspektiv.

Arbetsgruppen som utarbetade rekommendationerna har medvetet satt höga mål och menar att tanken är att rekommendationerna i första hand ska användas som inspirationskälla i det fortsatta arbetet ute på biblioteken i landet. 2003 antogs rekommendationerna av Svensk Biblioteksforening. En undersökning som Kulturrådet genomförde

¹ Gävleborgs, Stockholms, Sörmlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län

² Svensk Biblioteksforening (2003). *På barns och ungdomars villkor*

³ Lundgren, L. et al. (2005). *Hissa segel och bygga vindskydd – projektet som blev en process*, s. 19

2004 visar dock att det finns mycket kvar att göra innan man kan säga att Svensk Biblioteksförnings rekommendationer är implementerade i vardagsarbetet.⁴

Projektet ovan är ett exempel som visar att utveckling av barn- och ungdomsbibliotek är något som ofta sker i projektform och på initiativ av ett eller flera länsbibliotek i samverkan. Att det sker på en regional nivå har sina tydliga orsaker. Dels är det på den här nivån som länsbiblioteken finns och deras uppgift är bland annat att fungera som inspiratörer och arbeta för att driva utvecklingen framåt. En annan bidragande faktor är att barn- och ungdomsbibliotekarier ofta arbetar ensamma eller i små arbetslag och att det därför är naturligt att utveckla ett samarbete med barnbibliotekarier från andra kommuner och där länsbibliotekskonsulenterna då kan fungera som organisatör/samordnare.

1.1 Syfte och frågeställningar

Sedan barnkonventionen ratificerades i Sverige 1990 har den bidragit till ett förändrat barnperspektiv och dessutom påverkat barnkulturpolitiken i landet. Eftersom barnkonventionen ska genomsyra all offentlig verksamhet är syftet med denna uppsats att undersöka hur man på regional nivå arbetar för att få in barnkonventionen i barnbiblioteksverksamheten och om man på det viset dessutom får in barnperspektiv i arbetet. Som vi ser det har barnbibliotekskonsulenterna som inspiratörer och utvecklare en betydande roll för ett framgångsrikt arbete. De frågeställningar vi har utgått ifrån är:

Arbetar barnbibliotekskonsulenterna i Sverige utifrån barnkonventionen? Går det att säga att de utgår från ett barnperspektiv? Om de arbetar utifrån barnkonventionen, är den grundläggande och genomsyrar hela verksamheten i länsbibliotekens barnbiblioteksarbete eller är det något som används för att förstärka vissa arbetsområden eller projekt?

Är barnbibliotekskonsulenternas arbete framgångsrikt om man utgår från de faktorer som Barnombudsmannen har listat för barnkonventionsimplementering i offentlig verksamhet?

Har Svensk Biblioteksförnings rekommendationer haft någon genomslagskraft?

1.2 Definitioner

Barn	I konvention avses med barn varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet. ⁵
Konsulent	fackutbildad person som ger råd och upplysningar. ⁶
Konvention	är en skriftlig överenskommelse mellan två eller flera länder. ⁷

⁴ SOU 2006:45 (2006). *Det ser lite olika ut- en kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. Bilaga till betänkandet Tänka framåt, men göra nu - så stärker vi barnkulturen*, s. 96

⁵ Barnombudsmannen (2008-12-11). *Hela konventionstexten*

⁶ Malmström, Sten (2002). *Bonniers svenska ordbok*

Län	är ett regionalt förvaltningsområde. Det finns 21 län i Sverige. I varje län finns en länsstyrelse som sköter merparten av den statliga förvaltningen i länet. ⁸
Region	term som i sin allmänna betydelse avser ett geografiskt område. I administrativa sammanhang betecknar region vanligen en nivå mellan centralmakten och lokalsamhället. ⁹

1.3 Avgränsning

Vi har valt att endast rikta in vår undersökning på regional nivå och har därmed vänt oss till barnbibliotekskonsulenter eller de som ansvarar för barnbiblioteksfrågor på länsbiblioteken. Vi diskuterade att begränsa oss till två län och förutom att intervjua konsulenterna också undersöka vad barnbibliotekarierna i kommunerna i länen anser om barnkonventionsarbetet från länsbibliotekets sida. Vi kom dock fram till att det var intressantare att ta reda på hur den relativt lilla yrkeskårens, bestående av tjugo barnbibliotekskonsulenter, arbete ser ut och då fanns det inte tid för att också undersöka vilka barnbibliotekariernas åsikter är. Det är dock en intressant fråga och hade vi haft möjlighet hade vi också velat följa barnkonventionens förankring i en kommun, i allt från styrdirektiv från länet, till politiskt fattade beslut i kommunen och sedan vidare ner i barnbibliotekens praktiska arbete. Till sist hade vi också velat undersöka hur barnen själva upplever att barnkonventionen efterföljs.

1.4 Disposition

Första kapitlet börjar med inledningen som leder vidare till vårt syfte och våra frågeställningar. Därefter tar vi upp de avgränsningar vi har gjort och definierar sedan några utvalda begrepp som har central betydelse för uppsatsen.

Bakgrundskapitlet inleds med en redogörelse för länsbibliotekens utveckling och vad som kan ingå i barnbibliotekskonsulenternas arbete. Nästa stycke handlar om kultur- och barnkulturpolitik, därefter kommer barnkonventionen. Sedan följer en genomgång Barnombudsmannens framgångsfaktorer för barnkonventionens förverkligande. Efter det ger vi exempel på hur det praktiska arbetet med barnkonventionen kan se ut. Kapitlet avslutas med Svensk Biblioteksförnings rekommendationer angående barnbiblioteksarbete utifrån barnkonventionen.

Tredje kapitlet tar upp tidigare forskning om barns rätt till utveckling, barnkonventionen på regionalnivå, länsbibliotek och länsbibliotekskonsulenter, samt barnkonventionen i barnbiblioteksarbetet.

Olika synsätt på barnperspektiv och kopplingen till barnkonventionen återfinns i kapitel fyra som är vårt teorikapitel.

⁷ Nationalencyklopedin [2008-12-11]

⁸ ibid.

⁹ ibid.

Metodkapitlet innehåller en redogörelse för insamlingen av material, enkätundersökningens utformning och hur vi har använt Barnombudsmannens framgångsfaktorer som analysverktyg.

Sjätte kapitlet utgörs av sammanställningen av enkätsvaren. Först återger vi två respondenters enkät svar i sin helhet för att exempelgöra hur olika svar vi har fått, därefter följer en sammanställning av alla svar.

Analys och diskussion återfinns i kapitel sju, sist i kapitlet finns våra slutsatser.

Kapitel åtta utgörs av vår sammanfattning.

Sist i uppsatsen finns litteraturförteckning och de två bilagorna som består av enkäten och missivbrevet som vi skickade till barnbibliotekskonsulenterna.

2. Bakgrund

I vårt dagliga arbete inom skolbibliotek, respektive folkbibliotek möter vi många barn och ungdomar. Vi vill att de ska känna sig delaktiga och kunna påverka verksamheten som berör dem, det vill säga att vi försöker utgå från ett barnperspektiv där barnen och ungdomarna är medaktörer. Men det är inte alltid lätt att veta hur det praktiska arbetet bör utformas för att uppnå ett bra resultat. I vår kommun finns barnkonventionen inskriven i vissa styrdokument, men det är inget vi har erbjudits utbildning i. Vi blev intresserad av att se om barnkonventionen går att använda som utgångspunkt i det dagliga biblioteksarbetet och om det i så fall finns några arbetsredskap om hur det arbetet bör gå till. Vi insåg snabbt att det i vår kommun, på den lokala nivån, inte fanns mycket att hämta, därför bestämde vi oss för att söka oss en nivå uppåt och undersöka hur det ser ut på den regionala nivån. Det är barnbibliotekskonsulenter på länsbiblioteken som bland annat har till uppgift att utveckla barnbiblioteksverksamheten och erbjuda utbildningar till folkbiblioteken som finns i deras respektive län. Det är de som ska vara vår inspirationskälla och utbildare, hur ser deras kunskap ut, vad har de fått för utbildning och vad har de för hjälpmedel när det gäller barnkonventionen? I stället för att fokusera på den kommunala nivån bestämde vi oss för att titta närmare på hur barnbibliotekskonsulenternas verklighet ser ut när det gäller barnkonventionen.

Här i bakgrundskapitlet ger vi en kort historik över länsbiblioteken och vad konsulenternas huvuduppgifter är. Vi visar vilken påverkan kulturpolitiken i stort och barnkulturpolitiken i synnerhet har haft när det gäller arbetet med barnkonventionen både på nationell, men främst regional nivå. Därefter går vi närmare in på hur barnkonventionen kom till stånd och hur vi i Sverige har åtagit oss att arbeta med den. Till sist redogör vi för hur Barnombudsmannen anser att det praktiska arbetet med barnkonventionen ska genomföras för att ge ett bra resultat och hur Svensk Biblioteksförnings rekommendationer är formulerade.

2.1 Länsbibliotek och barnbibliotekskonsulenter

För att få en tydlig bakgrundsbild till vårt undersökningsområde gör vi här en sammanställning av länsbibliotekens historik och barnbibliotekskonsulenternas yrkesroll och arbetsuppgifter.

Länsbiblioteken, som från började gick under benämningen centralbibliotek, startades som ett komplement till folkbiblioteken. Tanken var att medborgarna, oberoende av bostadsort, skulle få en jämlik tillgång till litteratur. Till en början var länsbibliotekens huvuduppgift främst att ge en snabb och kostnadsfri utlåning av böcker som används till studier, men sedan dess har uppgifterna utökats och omfattar idag även bl a rådgivnings- och utbildningsverksamhet. Utbyggnaden av den nuvarande länsbiblioteksorganisationen började under 1930-talet och fortsatte fram till mitten av 1950-talet. Länsbiblioteken finansieras av landstingen och av staten.¹⁰

¹⁰ Nationalencyklopedin [2008-11-24]

Ett länsbibliotek i varje län var något som förordades i förslaget till bibliotekslagen och idag är detta verklighet.¹¹ Oftast är det landstinget som är huvudman, men det finns län där kommunen står som huvudman. Länsbiblioteken är oftast inga fysiska bibliotek. De hyr in sig på något folkbibliotek och det är vanligt att deras mediebestånd integreras i folkbibliotekens. Personalen består vanligtvis av ca 7-10 personer varav en är länsbibliotekarie och resten bibliotekskonsulenter och assistenter.¹² Länsbiblioteken har till uppgift att stödja folkbiblioteken med kompletterande medie- och informationsförsörjning, fortbilda personal, arbeta för en verksamhetsutveckling bl a genom rådgivning, omvärldsbevakning och att initiera projekt.

Enligt 2009 års kulturutredning finns det i dag län som samverkar om länsbiblioteken och enligt utredningen diskuteras dessutom samgående på flera håll i landet.¹³ Ett exempel är Kronoberg och Blekinge som bildar Länsbibliotek Sydost.

Barnfrågor hade hög prioritet i de kulturpolitiska diskussionerna som fördes i början av 70-talet. En fråga som kom upp var hur länsbiblioteken skulle kunna arbeta med barn- och ungdomsfrågor. Man ansåg att en barnbibliotekskonsulent skulle kunna vara värdefull som samordnare och kontaktperson för de barnbibliotekarier som finns i länet. Från 1970-talets mitt började barnbibliotekskonsulenttjänster inrättas på länsbiblioteken och idag finns det barnbibliotekskonsulenter eller någon som är ansvarig för barnbiblioteksfrågor på de flesta länsbibliotek i landet. Elisabeth Nilsson som 1994 sammanställde en historik över barnbibliotekskonsulenter, har listat deras främsta uppgifter.

- anordna fort- och utbildning för barnbibliotekspersonalen
- sprida information om barn, kultur och bibliotek
- biblioteksutveckling
- projektledning
- skrivfrämjande verksamhet
- samarbete med förlag och organisationer.¹⁴

Det finns ett flertal områden där länskonsulenterna har byggt upp och utvecklat barnbiblioteksverksamheten. Ett är samarbetet med BVC där barnbibliotekskonsulenter i samarbete med barnbibliotekarier och barnhälsovården bland annat har sammanställt broschyrer om barns språkutveckling och vilken betydelse litteraturen kan ha i den utvecklingen. Arbete som riktar sig mot barn med särskilda behov är ett annat utvecklingsområde. Där kan arbetet ha varit inriktat på att utbilda personal som arbetar med dessa barn samt att hjälpa folkbiblioteken att bygga upp bestånd av lättlästa böcker och talböcker. På många bibliotek finns idag sk ”äppelhyllor” där böcker för och om barn med särskilda behov är samlade.

För att försöka få en uppfattning om vad som kan ingå i barnbibliotekskonsulenters arbete i Sverige idag har vi även studerat material som finns tillgängligt på deras respektive hemsidor. Vi är medvetna om att detta inte kan ge oss en heltäckande bild eftersom mängden information som finns på hemsidorna varierar. Vissa länsbibliotek dokumenterar det mesta av sitt arbete på hemsidan, medan det i andra fall endast ges en kortare presentation av verksamheten och information om de arbetsområden man främst arbetar med. Viss information finns hos så gott som alla, som exempelvis nedladdningsbara

¹¹ SFS 1996:1596. Se: *Bibliotekslag*

¹² *Från inspektion till inspiration. En översyn av den regionala biblioteksverksamheten.* (2001)

¹³ SOU 2009:16 (2009). *Kulturpolitikens arkitektur.* Betänkande av kulturutredningen.s. 50

¹⁴ Nilsson, Elisabeth (1994). *Länsbibliotekskonsulenterna – en historik*, s. 26-27

foldrar om språkets betydelse, något som används i samarbetet med BVC. Därutöver beskrivs ofta olika projekt länet varit delaktiga i eller som anses kunna vara av intresse för länets bibliotekspersonal. Exempel på sådana projekt är:

- *Framtidens barnbibliotek: Samtidighet - delaktighet – ömsesidighet.* Detta är ett samarbetsprojekt som bedrivits av representanter från Sverige, Norge och Danmark. Projektet har bl a utmynnat i en kravspecifikation i 14 punkter. I arbetet har man utgått från de nationella rekommendationer som finns samt barnkonventionen och de riktlinjer som IFLA har satt upp för barnbiblioteksverksamhet. Tanken är att specifikationen ska fungera som en hjälp i utvecklingsarbetet och som en checklista vid planering och utformning av nya bibliotek.¹⁵

- *”MVG- metodutveckling, visioner och grunder – mot en ny litteraturförmedling för barn och unga”* är titeln på ett nyligen avslutat projekt som tre länsbibliotek i samarbete med Svenska barnboksinstitutet bedrivit. Syftet med projektet är att granska, utvärdera och förnya de metoder som barnbibliotekarier använder i arbetet med att förmedla litteratur och locka till läsning.¹⁶

2.2 Kulturpolitik

Eftersom vi anser att såväl länsbiblioteks- som barnbiblioteksarbete hamnar inom den kulturpolitiska sfären ger vi här en kortare redogörelse för de mest centrala punkterna i utvecklingen av kulturpolitiken i stort och barnkulturen som separat område inom detta fält sedan 1960-talet och framåt. I utvecklingen inom barnkulturpolitiken kan man tydligt se ett skifte i synsätt där man mer och mer utgår från barnets villkor.

1968 tillsattes en statlig utredning med uppdraget att utforma riktlinjer för en ny statlig kulturpolitik. Kulturpolitiken skulle för första gången bli ett eget politiskt sakområde. Synen på kultur och kulturpolitik vidgades. Det fanns vid tiden en övertygelse om kulturens betydelse för samhällets utveckling mot jämlikhet och demokrati. 1974 antogs de kulturpolitiska målen. Ett framträdande mål från 1974 var decentraliseringsmålet som syftade till att bygga upp eller stärka redan befintliga kulturinstitutioner i regionerna. Detta gav i sin tur kommuner och landsting mer ansvar än tidigare. Kommunerna fick ansvar för det lokala kulturlivet och ansvaret för det regionala lades på landstingen.¹⁷ Staten och landstingen skulle dela på finansieringen, men efter hand har landstingen tagit över en större del av finansieringen.

Målen från 1974 stod sig länge. Trots att regeringsmakten skiftade mellan borgerliga och socialdemokratiska regeringar ansågs målen ha giltighet i närmare tjugo år. Dagens kulturpolitiska mål fastlades 1996. De har sin utgångspunkt i de kulturpolitiska målen som kom 1974. De kulturpolitiska målen ska gälla *alla*. I måltexten finns alltså inget utpekande av olika grupper som exempelvis funktionshindrade eller nationella minoriteter. Men i kulturpropositionen från 1996 finns dock vissa förtydliganden av olika mål och hur de ska tolkas när de ska användas för barn och unga. Barns tillgång till kulturella och språkliga verktyg är ett exempel på sådant som betonas. Att ha tillgång till dessa

¹⁵ Länsbibliotek Sydost (2009-05-15)

¹⁶ Region Halland (2008). Projektet MVG – metodutveckling, visioner och grunder

¹⁷ SOU 1995:85 *Tjugo års kulturpolitik 1974-1994 : en rapport från Kulturutredningen.* s. 10

verktyg är i sin tur en förutsättning för att barnkonventionen ska kunna förverkligas.¹⁸ 1996 fick Sverige också sin första bibliotekslag, som innehåller de uppgifter och ansvarsområden som åligger de olika bibliotekstyperna.

2008 tillsattes en utredning som hade till uppgift att se över de kulturpolitiska målen och undersöka om de behövde förändras för att bättre passa in i dagens samhälle. Utredningens arbetsgrupp anser att kulturpolitiken behöver förändras för att bli något som uppfattas brett och blir relevant för var och en. Kulturpolitiken ska tydligare förankras i det dagliga livet och visa på den mångfald av kulturyttringar som finns i vår tid. Nya generationers syn på kultur ska beaktas och förhoppningsvis leda till att vi får ett samhälle med många offentliga kulturarenor som är öppna för alla. Vidare ska den politiska styrningen ses över så att den kan minskas och att det i stället kan bli en ökad samverkan mellan myndigheter med liknande uppdrag och inom den offentliga sektorn. Ett förslag är att regionerna får ta över ansvaret för de regionala kulturfrågorna.

En av slutsatserna i kulturutredningen, som berör vår uppsats, är att det finns ett behov av samordning på biblioteksområdet. Det som påpekas vara den stora bristen idag är att det finns tre biblioteksområden, folkbibliotek, vetenskapliga bibliotek och specialbibliotek, och att det inte finns någon samordning av dessa.¹⁹ Organisationen och ledningsfunktion bör därför ses över. Kulturutredningens förslag är att Kungl. Bibliotekets ansvarsområde skall utökas till att innefatta även läns- och folkbiblioteken. Det nya uppdraget skall innefatta en samordning av frågor på läns- och folkbiblioteksnivå samt att arbeta för ett utökat samarbete med special- och forskningsbibliotek i de delar av verksamheten där det är möjligt. Andra uppgifter som Kungl. Biblioteket bör ha i framtiden är att samla in och analysera material om bibliotek och biblioteksanvändning samt att samverka med länsbibliotek för att ”initiera nydanande pedagogiska och publika projekt runt om i landet”.²⁰

2.3 Barnkultur inom politiken

Barn och ungdomar var en av de eftersatta grupper som man i de kulturpolitiska besluten från 1974 ansåg behöva mer stöd. Denna grupp har varit ett prioriterat område sedan dess, även om arbetet inte alltid haft samma kraft och intensitet. Något som kan nämnas är att arbete med barn och ungdomar på regional nivå har fått ökade anslag och att statens kulturråd sedan starten har arbetat med att integrera kultur för barn i olika verksamheter.²¹

Förutom bibliotekslagen och läroplanerna finns det inga lagar som styr barnkulturen i Sverige. Det finns dock två viktiga nationella styrdokument – de nationella kulturpolitiska målen och FN:s barnkonvention. Ingen statlig myndighet har heller något helhetsansvar för barnkulturen. 2004 utsåg regeringen en kommitté som skulle arbeta med att kartlägga barnkulturen i Sverige. Kommittén som gick under namnet Aktionsgruppen för barnkultur skulle även komma med förslag på hur man kan stärka barnkulturens

¹⁸ SOU 2006:45 (2006). *Det ser lite olika ut - en kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. Bilaga till betänkandet Tänka framåt, men göra nu - så stärker vi barnkulturen.* s. 28

¹⁹ *ibid.*, s. 50

²⁰ SOU 2009:16 (2009). *Kulturpolitikens arkitektur. Betänkande av kulturutredningen.* s. 69

²¹ SOU 1995:85, s. 599

ställning i landet.²² Denna grupp lade särskild vikt vid att undersöka hur de nationella styrdokumenterna implementeras eftersom de anser att det är på den nivån som grunden läggs till att alla landets barn får samma möjligheter att finnas med i det kulturella livet.²³

2006 lade aktionsgruppen fram en rapport om den offentligt finansierade kulturen för barn i Sverige. Gruppen ansåg att arbetet på barnkultursområdet är bra, men inte tillräckligt. De skriver: ”Efter 30 år av barnkulturpolitik borde man kunna vänta sig ett mer strategiskt arbete, med en tydlig röd tråd mellan mål, uppföljning och utveckling”.²⁴ De konstaterade att ”det hör till undantagen att de nationella mål som handlar om barns rätt till kultur bryts ner till uppföljningsbara mål i regleringsbrev och andra styrdokument”.²⁵ Ska man nå upp till de kulturpolitiska målen och de mål som finns nedtecknade i läroplaner måste det till mer statlig satsning. För att kunna åstadkomma en varaktig förändring lade aktionsgruppen fram ett förslag som innebar att regeringen under en treårsperiod skulle satsa 300 miljoner kronor per år för att kommunerna skulle kunna utveckla arbetet med barn- och ungdomskultur. Gruppen föreslog även en tillsättning av en barnkulturdelegation som under tre år skulle arbeta med att föra barnkulturfrågorna framåt. Förutom att fördela medel från ovan nämnda satsning och driva samverkansfrågor skulle delegationen arbeta med att ta fram modeller för ett uppföljningsarbete, eftersom just uppföljning av barnkultur har visat sig vara bristfällig.²⁶

Aktionsgruppen anser att barnkulturen på regional nivå skulle kunna stärkas ytterligare genom ett ökat samarbete mellan kulturkonsulenter från olika institutioner. De skulle gemensamt kunna kartlägga regionens förutsättningar och behov och utifrån dessa upprätta mål och handlingsplaner för ett gemensamt barnkulturområde. De föreslår även att ansvaret för insamling av statistik över barn och ungas tillgång till kultur skulle läggas över på regionerna istället för att vara en uppgift för Kulturrådet, vilket är fallet idag. Den här insamlingen skulle ge regionerna en bättre bild av läget i området och kunna vara en god hjälp i utvecklingsarbetet på både regional och lokal nivå.²⁷ Aktionsgruppen har följande vision:

Länsbiblioteken skulle kunna utvecklas till litterära centrum, en sorts konstnärlig litterär tankesmedja där olika yrkesgrupper (bildkonstnärer, författare, dramapedagoger, litteraturvetare, skådespelare, estradpoeter, bibliotekariéer) tillsammans arbetar fram nya sätt att väcka barns och ungas lust till boken. Deras arbetssätt kan sedan spridas via fortbildning till bibliotekspersonal och pedagoger. Nätverket skall också kunna fungera som bollplank för skolor och bibliotek som vill våga sig på större läs- och skrivprojekt.²⁸

Aktionsgruppen för barnkultur menar att det finns ett starkt stöd för barnkulturfrågor i FN:s barnkonvention bl a genom artiklarna 12, 13, 17, 29 och 31.²⁹ De anser dock att barnkonventionen ska ses som en helhet. För att få full kraft behöver många av paragraferna läsas tillsammans. Aktionsgruppen anser att det därför blir svårt om man plockar ut en viss artikel och bara arbetar med den.³⁰

²² Aktionsgruppen för barnkultur (2007)

²³ SOU 2006:45, s. 23

²⁴ *ibid.*, s. 11

²⁵ *ibid.*, s. 24

²⁶ *ibid.*, s. 45

²⁷ *ibid.*, s. 67-68

²⁸ *ibid.*, s. 124

²⁹ Unicef. *Barnkonventionen är grunden för Unicefs arbete*

³⁰ SOU 2006:45, s. 24

2006 gav Statens kulturråd och Barnombudsmannen ut ett mer konkret hjälpmedel för att inspirera till ett aktivt barnkulturarbete, nämligen skriften *Barns och ungas rätt till kultur*.³¹ De utgår från det viktigaste ur barnkonventionen, läroplanerna och ungdomspolitikerna samt målen för den nationella kulturpolitiken. De listar ett antal förutsättningar som bör finnas för att barn och unga med säkerhet ska få uppleva och vara delaktiga i kultur i sin närhet.

I varje kommun, landsting och region bör det finnas:

1. Ett systematiskt arbete med att tillhandahålla lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet.
2. En möjlighet för barn och ungdomar att komma till tals när beslut fattas om kultur.
3. Ett kulturellt utbud skapat speciellt för barn och unga.
4. En möjlighet för barn och ungdomar att själva skapa i olika former och att ta del av andra barns och ungdomars kulturella och konstnärliga uttryck.
5. Ett kulturellt utbud tillgängligt för alla barn och unga.³²

För att kulturarbetare lokalt, regional och nationellt ska kunna skapa de här förutsättningarna har Barnombudsmannen och Kulturrådet sammanställt ett flertal frågeställningar vilka kan användas för att analysera hur läget ser ut innan arbetet påbörjas. De flesta av frågeställningarna riktar sig mot aktörer på kommunal nivå, men en del berör även den regionala verksamheten, speciellt de som finns under den första punkten som gäller systematiskt arbete. Den första frågeställningen under punkt ett berör hur kommunens, landstingets eller regionens strategi ser ut för att alla barn och unga ska få lika rätt till kulturell och konstnärlig verksamhet. Den andra tar upp hur de långsiktiga målen är formulerade, tredje handlar om budgetplanering för ungdomskultur och om huruvida tidsbegränsade projekt främjar de långsiktiga målen. Varje förutsättning som är listad i punkterna ovan har mellan sex och tolv frågeställningar. Besvarandet av frågeställningarna ger en omfattande bild av hur nuläget ser ut i de verksamheter som genomförs för analysen.

I den senaste kulturutredningen utgår man ifrån en kultursyn och uppfattning om kulturpolitikens uppgifter som säger att kulturfrågorna finns med som en del i alla politikområden. Kultursynen förklaras så som följer: ”Om kulturen i grunden är de mönster för kommunikation och gemenskaper som skapar samhället så innehåller all politik också frågor om kultur. Kulturpolitikens uppgift bör vara att svara för de kulturyttringar som är av särskild betydelse för diskussionen och förståelsen i samhället om den kultur vi utvecklar. Det samtalet bör pågå inom alla samhällsområden”.³³ Samspelet mellan kulturpolitiken och andra politik- och samhällsområden anses därför vara en viktig del i det föreslagna arbetet för förnyelse.

Den kartläggning som Aktionsgruppen för barnkultur genomförde utgör en del av grunden för de beskrivningar av barnkulturen som finns med i den senaste kulturutredningen.³⁴ En sak som framkom i aktionsgruppens undersökning var att det finns ett stort intresse för kultur bland barn och unga. Många barn och ungdomar önskar dessutom att de hade haft större möjligheter att uppleva och utöva kultur i olika former. I den senaste

³¹ Barnombudsmannen (2006). *Barn och ungas rätt till kultur*

³² *ibid.*, s 8

³³ SOU 2009:16 (2009). *Förnyelseprogram*. Betänkande av kulturutredningen s. 98

³⁴ *ibid.*, s. 104

kulturutredningen påpekar man att förskolan och skolan har en viktig roll inte bara som kunskapsförmedlare utan även som kulturförmedlare. Man konstaterar även att ”skolan är den enda institution där det är möjligt att nå en hel generation, oberoende av bakgrund och ekonomiska resurser”.³⁵

Vissa insatser har gjorts efter det att betänkandet presenterades av Aktionsgruppen för barnkultur. Eftersom man betonar samarbetets betydelse för ett rikt kulturliv är det kanske därför inte så svårt att förstå att en del av satsningarna hamnar inom skolvärlden. Exempel på detta är projektet Skapande skola. Det är en av regeringens satsningar och har till syfte att ”stödja de initiativ till arbete med kulturellt skapande som tas i skolan och möjliggöra nya”.³⁶ Skolan ska för dessa medel köpa in professionell kulturverksamhet, göra insatser som bidrar till att elevernas skapande blir en del av undervisningen samt göra satsningar som på sikt kan leda till ett utökat samarbete mellan senaredelen av grundskolan och det etablerade kulturlivet. Tydliga handlingsplaner ska finnas för skapande skola och eleverna ska vara med även på planeringsstadiet.

Trots kulturutredningens betoning av vikten av samspelet mellan skolan och kulturpolitiken är man noga med att påpeka att barn- och ungdomskultur ”ingalunda är att betrakta enbart som angelägenheter för skolan. När vi i andra avsnitt i detta betänkande diskuterar andra verksamheter inom kulturområdet sker detta med utgångspunkten att dessa i stor utsträckning även ska komma barn och unga till del”.³⁷

2.4 Barnkonventionen - historik och innehåll

Då barnkonventionen är en av grundpelarna i det här uppsatsarbetet beskriver vi i följande stycke konventionens tillblivelse samt redogör för artiklarnas innehåll och hur de kan omsättas i praktiskt arbete.

Efter första världskrigets slut gick några brittiska aktivister, med Eglantyne Jebb i spetsen, samman och bildade organisationen Save the Children. De frågor som de ansåg vara viktigast att arbeta med var att barn får sina grundläggande behov tillgodosedda, att de skyddas mot diskriminering och utnyttjande, att de blir bemötta med respekt och att de har rätt att uttrycka sin mening. Nationernas Förbund antog deklarationen 1924 och 1959 antogs en ny version, nu med 10 punkter. Arbetet för barns rättigheter fortsatte. 1978 utsågs till det internationella barnåret. Under det året började barnrättsorganisationer arbeta med att försöka ta fram ett dokument med laga kraft, något de tidigare deklARATIONERNA saknat. Utifrån detta bildade FN en arbetsgrupp med representanter från regeringar, olika grupper från civilsamhället och experter på mänskliga rättigheter. De arbetade med frågan i tio år och det resulterade i Konventionen om barnets rättigheter, barnkonventionen, som antogs av FN:s generalförsamling 20 november 1989.

Konventionen ger en universell definition av de rättigheter som borde gälla för alla barn i världen, oavsett vilka samhällen de lever i. Det är det enskilda barnet och dess rättigheter som konventionen utgår från. En konvention är en del av folkrätten och länder som ratificerat konventionen förbinder sig till att respektera och förverkliga den. Idag är

³⁵ SOU 2009:16 (2009), s. 100

³⁶ *ibid.*, s. 106

³⁷ *ibid.*, s. 114

det endast USA och Somalia som har valt att inte ratificera barnkonventionen. Det finns även en barnrättskommitté i Genève som har till uppgift att undersöka och dokumentera framsteg i arbetet med barnkonventionen världen över.³⁸

Barnkonventionen består av 54 artiklar. Av dessa är 41 så kallade sakartiklar som talar om vilka rättigheter alla barn ska ha. De övriga artiklarna finns med för att stater som har ratificerat konventionen ska veta hur arbetet med den bör fungera. Fyra av artiklarna kallas de fyra huvudprinciperna och det är genom dessa fyra som resten, helheten, ska läsas och tolkas. De fyra huvudprinciperna är:

Artikel 2 – icke-diskriminering. Artikelns talar om att alla barn ska mötas av samma respekt och ges samma rättigheter oavsett ras, ursprung, hudfärg, religion, språk, kön eller egendom. De ska av konventionsstaterna skyddas mot all form av diskriminering.

Artikel 3 – barnets bästa. Detta är konventionens grundpelare och också den artikel som har diskuterats och analyserats mest. Vad som är barnets bästa måste bestämmas utifrån situationen, men grundtanken är att barnets bästa alltid ska komma i första rummet då åtgärder rörande barn ska vidtas.

Artikel 6 – rätt till liv, överlevnad och utveckling. Den här artikeln slår fast att alla barn har en ”inneboende rätt till livet”.³⁹ De stater som ratificerat konventionen ska göra sitt yttersta för att barn ska överleva och få möjlighet att utvecklas.

Artikel 12 – rätt att bli hörd och få sina åsikter beaktade. Artikelns anger att barns tankar och åsikter är värdefulla. De ska därför antingen personligen eller genom företrädare ges möjlighet att uttrycka sig i frågor som rör dem. När så görs ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.⁴⁰

Två av de artiklar som handlar om själva genomförandet av barnkonventionen finner vi är av intresse för vår uppsats:

Artikel 4 – Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i denna konvention. I fråga om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter skall konventionsstaterna vidta sådana åtgärder med utnyttjande till det yttersta av sina tillgängliga resurser och, där så behövs, inom ramen för internationellt samarbete.

Artikel 42 – Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

I Sverige ratificerades barnkonventionen 1990 och sedan dess är tanken att den ska genomsyra all offentlig verksamhet. Staten har det yttersta ansvaret för att konventionen efterlevs, men eftersom många verksamheter som rör barn och unga finns i kommuner och landsting är det där det praktiska arbetet sker (bör ske?). Ett ledord för detta arbete är respekt – respekt för barnet som en fullvärdig människa och hennes integritet. I en strategi för förverkligandet av barnkonventionen, utgiven av Socialdepartementet, står det att syftet med arbetet är att anlägga ett ”barnperspektiv i alla beslut och andra åtgär-

³⁸ Hammarberg, Thomas (2006). *Mänskliga rättigheter – konventionen om barnets rättigheter*

³⁹ Barnombudsmannen (2008-11-19). *Hela konventionstexten*

⁴⁰ Barnombudsmannen. *Om barnkonventionen*

der som rör barn”.⁴¹ Här är definitionen av barnperspektiv att barnet sätts i fokus, att man försöker se saker ur ett barns synvinkel och att barndomen tillskrivs ett egenvärde.⁴²

Alla länder som har ratificerat barnkonventionen är skyldiga att vart femte år skicka en rapport om hur arbetet med konventionen fortskrider till barnrättskommittén i Genève. I arbetet med att sammanställa denna rapport samarbetar alla departement och de får in synpunkter från Barnombudsmannen, BO, och olika barnrättsorganisationer. Barnombudsmannen är den myndighet i Sverige vars huvuduppgift är se till att barn och ungas rättigheter och intressen utifrån barnkonventionen efterlevs. BO har också i uppgift att informera och utbilda om barnkonventionen och ska dessutom fungera som opinionsbildare och kan lämna förslag till ändringar i lagen till regeringen. De har däremot ingen befogenhet att utöva tillsyn av andra myndigheter. Lagen förbjuder dem även att ingripa i enskilda fall. Chefen för myndigheten tillsätts av regeringen och sitter under en sex-årsperiod och dennes titel är Barnombudsman. Den förste Barnombudsmannen tillsattes 1993.⁴³

I Sverige har även barn och ungdomar fått vara med i sammanställningen av rapporten till barnrättskommittén i Genève genom att tala om vilka barnfrågor de anser vara viktiga. Efter att rapporten har kommit in håller barnrättskommittén förhör med regeringen och därefter kommer de med rekommendationer för det fortsatta arbetet. Den senaste rapporten täcker åren 2002-2007. I den skriver kommittén bl a angående genomförandet av barnkonventionen att de är bekymrade över de brister som finns i samarbetet mellan landsting, kommuner och olika departement. Regeringen svarade på kritiken genom att hävda att samarbete finns. Inte minst genom BO som har goda kontakter med landsting, kommuner och olika myndigheter. En annan samarbetsorganisation är Barnrättsforum som 2005 bestod av fem statssekreterare samt tio representanter från olika organisationer som arbetar med barnkonventionen.

Regeringskansliet har en egen barnrättsgrupp, kallad Barnkonventionssamordning, och i det forumet träffas representanter från kommuner och landsting. Även Sveriges kommuner och landsting har ett nätverk som arbetar med barnrättsfrågor. De har tagit som sin uppgift att försöka öka kunskapen om barnkonventionen hos dem som arbetar med barnfrågor. 2005 inledde 12 svenska kommuner ett samarbete som de kallar ”Det kommunala partnerskapet för barnkonventionens genomförande”.⁴⁴ Tanken är att de ska utbyta erfarenheter och inspirera varandra, men även kritiskt granska varandras arbete.

Trots att det i de flesta av Sveriges kommuner och landsting idag finns ett barnkonventionsarbete anser BO att det görs för lite. Det BO ser som det största problemet är att de som arbetar med barnkonventionen inte utbildas i hur man kan arbeta praktiskt med den. De skulle även behöva lära sig att göra barnkonsekvensanalyser, ett instrument som kan användas för att se hur olika beslut kan påverka barn och unga.⁴⁵

⁴¹ Socialdepartementet (2009-05-14). *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter*
⁴² ibid.

⁴³ Barnombudsmannen (2009-05-12). *Om ombudsmannen*

⁴⁴ Socialdepartementet (2007). *Sveriges fjärde rapport till FN:s barnrättskommitté. En sammanfattning*

⁴⁵ Socialdepartementet (2007). *Sveriges fjärde rapport till FN:s barnrättskommitté. En sammanfattning*

Enligt BO är barnkonsekvensanalyser ”ett verktyg för att omsätta barnkonventionen i handling och synliggöra barnets bästa”.⁴⁶ En barnkonsekvensanalys går att genomföra i olika typer av verksamheter på olika nivåer i samhället, bara den anpassas till den roll och det ansvarsområde verksamheten har. Meningen med analysen är att försöka se orsakssamband genom att identifiera vilka beslut som ska fattas som rör barn och ungdomar samt att se hur det kan komma att påverka det ordinarie arbetet. Riksrevisionen beskriver i en rapport analysen som ”en förhandsprövning av de konsekvenser som ett beslut kan få för det barn eller den grupp barn som berörs av beslutet”.⁴⁷ I en barnkonsekvensanalys är det främst barnkonventionsartiklarna 2, 3, 6 och 12 som utgör underlag. I de artiklarna ryms barnets bästa, möjligheten att för fram sina åsikter, diskrimineringsförbud och rätten till liv och utveckling. BO är noga med att påpeka att barnkonsekvensanalyser bör göras före och inte vid sidan om ett befintligt arbete.

I juli 2006 gav regeringen i uppdrag åt Örebro universitet att ta fram en verksamhet som kan ge olika berörda yrkesgrupper, beslutsfattare och andra intressenter kompetensutveckling och fortbildning om barnets rättigheter. Detta skedde på rekommendation av FN:s barnrättskommitté som kritiserat Sverige för brister i just fortbildningen. Verksamheten fick namnet Barnrättsakademien och de erbjuder utbildningar som föreläsningar, seminarier och utvecklingsarbete. På deras hemsida finns även en kunskapsbank där man kan ta del av olika avhandlingar, uppsatser, projekt nätverk mm som alla behandlar barnets rättigheter i forskning och praktik.⁴⁸

2.5 Det praktiska arbetet med barnkonventionen

Ett exempel på hur barnkonventionsarbete kan se ut i verkligheten är hämtat ifrån Västra Götalandsregionen. Regionstyrelsen i regionen beslutade 2007 att anslå 700 000 för att etablera en nätverksstödjande resurs som fick namnet Kunskapscentrum för barnkonventionen i Västra Götaland. Kunskapscentrums huvuduppgift är att stödja regionens verksamheter i arbetet med barnkonventionen genom att vara ett stöd för verksamheterna och dess personal och att hålla i nätverksarbete mellan olika aktörer i regionen. På följande sätt ska Kunskapscentrum genomföra sin uppgift: de ska skapa mötesplatser och förutsättningar för kontakter mellan olika verksamheter, de ska vara kontaktperson gentemot Barnrättsakademien och BO och de ska förmedla aktuell information om barnkonventionen inom regionen och nationellt via sin hemsida. Kunskapscentrums arbete kan sammanfattas i tre huvudpunkter: att samla kunskap, utveckla verktyg och sprida kunskap. Kunskapscentrum avrapporterar varje år sitt arbete till regionstyrelsen.⁴⁹

Västra Götalandsregionens kulturnämnd har tagit initiativet till att utforma ett regiongemensamt måldokument när det gäller barn och ungdomars kultur. Syftet är att samla offentliga verksamheter och civilsamhällets aktörer till gemensamma mål och satsningar som ska säkra alla regionens barn en delaktighet i och rätt till meningsfulla aktiviteter, upplevelser och sammanhang som ska stödja dem i deras växande och lärande. Avsikten

⁴⁶ Barnombudsmannen (2006). *Uppnå kvalitet i beslut som rör unga*

⁴⁷ Riksrevisionen (2004). *Barnkonventionen i praktiken*

⁴⁸ Barnrättsakademien (2008-11-25). *Om barnrättsakademien*

⁴⁹ Västra Götalandsregionen (2008). *Kunskapscentrum för barnkonventionen i Västra Götaland - verksamhetsplan 2008*

är att skapa en grund för regionala och lokala handlingsplaner och utgångspunkten är Västra Götalandsregionens vision – Det goda livet och barnkonventionen.⁵⁰

En av verksamheterna som befinner sig under kulturnämnden är Regionbiblioteket Västra Götaland. Eftersom regionen arbetar för att alla verksamheter ska väga in barnperspektivet och öka dialogen med unga är även de involverade. Regionbibliotekets målsättning är att erbjuda barn och ungdomar mötesplatser där de kan använda sin kreativitet och där de har tillgång till ett brett urval av medier och olika aktiviteter. Personalen som möter barnen och ungdomarna ska ha en stor kunskap om sin målgrupp och skickligt kunna förmedla litteratur i olika former. Regionbiblioteket vill också, i samarbete med kommunbibliotek och dess samarbetspartners såsom skolor och förskolor, medverka till att alla barn får en del av litteraturen, t ex genom högläsning och berättande. Utgångspunkten för arbetet är även här barnkonventionen.⁵¹

2007 genomförde Barnombudsmannen, BO, för femte gången en enkätundersökning av hur landstingen ser på barnperspektivet i verksamheten och även hur de arbetar med barnkonventionen.⁵² Det som enkätsvaren visar är att flera landsting arbetar med barnkonventionen, men att det behövs göras mer för att mål och beslut ska kunna omsättas i verksamheternas dagliga arbete. I de flesta landstingen finns barnkonventionen och hur den kan tillämpas med i skrivelser och interna styrdokument, men det är inte så många som har genomfört någon aktiv handling, som att avsätta personal för ändamålet, genomföra aktiviteter eller samarbeta med andra aktörer. Hälften av landstingen arbetar med att ge barn och unga ett ökat inflytande. Det är dock inte många som anser att politiker frågar efter barn och ungas åsikter, inte ens när det ska fattas beslut som rör dem. Det är inte heller många chefer som uppges vara tydliga i direktiven om att synliggöra barn och ungas åsikter. BO menar att det ofta är någon ”eldsjäl på verksamhetsnivå” som arbetar med att låta barn och unga komma fram med sina åsikter. För att kunna göra det arbetet till något stabilt och varaktigt menar man att det måste finnas ett mer systematiskt sätt att ta hand om barnens åsikter och även att fler aktörer involveras. Svaren visar också på att barnkonventionsarbetet måste ses som ett långsiktigt arbete och att landstingen vill ha mer kunskap på området. BO kommenterar svaren med att poängtera vikten av att beslut och målsättningar måste föras in i det befintliga arbetet för att kunna utvecklas vidare. De anser även att fler landsting skulle behöva arbeta mer med att analysera konsekvenser i olika barn- och ungdomsfrågor.

I januari 2009 genomförde Barnombudsmannen en enkätundersökning som bland annat handlade om hur ungdomarna upplever att deras rättigheter enligt barnkonventionen efterföljs. Den besvarades av barn och unga i åldrarna elva och fjorton år. En fråga handlade om var de möts av respekt från vuxna i samhället och var de känner att vuxna lyssnar på dem om de har något viktigt att säga. Ett av ställena som listades var biblioteket. Endast 24 procent svarade att de känner sig respekterade där, något som BO anser är ett nedslående resultat eftersom de flesta barn och unga har anledning och möjlighet att besöka något bibliotek dels när det gäller skolarbete dels på fritiden.⁵³ BO framför i årsrapporten vikten av att det är de vuxna som ska garantera att barnen får sina mänskliga rättigheter tillgodosedda, men att undersökningen visar på brister i samhället när det gäller hur barn och unga upplever att de blir bemötta. Det räcker inte att de får under-

⁵⁰ Västra Götalandsregionen (2008). *Barn och ungdomars kultur (Handlingsprogram 2008)*

⁵¹ Regionbibliotek Västra Götaland. *Regionbibliotek Västra Götaland – Barn och unga*

⁵² Barnombudsmannen (2008). *På lång sikt: Barnkonventionen i landstingen 2007*

⁵³ Barnombudsmannen (2009). *Kom närmare: om att överbygga avståndet mellan barn och vuxna*

visning och information i skolan om barnkonventionen och om vad de i praktiken kan förvänta sig utifrån dessa rättigheter. Enskilda vuxna, däribland de som arbetar inom samhällsservice, måste ta ett större ansvar. Offentliga institutioner måste mer strategiskt utforma genomförandet av barnkonventionen i sin verksamhet.⁵⁴

BO konstaterar också att det verkar som att många av de vuxna som ungdomarna möter i sin vardag tycks sakna en bra barnsyn och att de dessutom inte lever upp till ett barnperspektiv som stämmer överens med barnkonventionens intentioner. Det räcker inte att informera barn och ungdomar om deras rättigheter enligt barnkonventionen om de vuxna som de möter inte själva har motsvarande kunskap och därigenom kan tillgodose dessa rättigheter.

2.6 Svensk Biblioteksförerings rekommendationer för barnbiblioteksverksamhet

De rekommendationer för barnbiblioteksverksamhet som vi skriver om i inledningen är ett nationellt dokument som finns som riktlinjer för barnbiblioteksarbete. Rekommendationerna kom till genom ett samarbete av länskonsulenter och bibliotekspersonal i början av 2000-talet och antogs av Svensk Biblioteksförning 2003. Svensk Biblioteksförning är en ideell förening där både bibliotek och enskilda personer kan vara medlemmar, sammanlagt är ca 2 700 personer inom svenskt biblioteksväsende medlemmar. Föreningens uppgift är bland annat att verka för ett nationellt bibliotekssystem av hög standard.

I foldern *På barn och ungdomars villkor* är rekommendationerna samlade. Eftersom vi vill undersöka om rekommendationerna har fått någon genomslagskraft har vi valt att lista punkterna i sin helhet.

Alla barn och ungdomar har rätt till bibliotek. Bibliotekens insatser för barn och ungdomar utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter och syftar till att i alla tillämpliga delar uppfylla barnkonventionen. Barnens bästa ska alltid komma i främsta rummet.

Det innebär att:

- Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig i biblioteket.
- Biblioteket ska bidra till att stärka barns och ungdomars personlighetsutveckling, liksom deras utveckling till aktiva, demokratiska samhällsmedborgare.
- Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar, där de möts med respekt av engagerade och kunniga vuxna. ”Biblioteket ska vara ett roligt ställe där det händer saker.”
- I biblioteket ska finnas ett rikt, varierat och aktuellt utbud av medier som speglar världen ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Anpassade medier ska erbjudas barn och ungdomar som behöver det.
- Bibliotekets verksamhet, lokaler och information ska vara tillgängliga för barn och ungdomar med funktionshinder. Barn och ungdomar ska ges vana att använda bibliotek och redskap för att orientera sig i en svåröverskådlig och gränsöverskridande mediavärld.
- Biblioteket ska erbjuda komplement och alternativ till utbudet i lokalsamhället.
- Biblioteket ska vara en del av samhällets nätverk för barn och ungdomar när det gäller språkutveckling, kulturarv, kulturupplevelser och eget skapande.

⁵⁴ Barnombudsmannen (2009). *Kom närmare: om att överbygga avståndet mellan barn och vuxna*, s. 24-25

- Biblioteket ska tillsammans med föräldrar, barnhälsovård, förskola och skola lägga grunden till det livslånga lärandet och hjälpa barn och ungdomar att skapa sammanhang i tillvaron.
- Biblioteket ska stimulera till nyfikenhet och läslust. För muntligt berättande, upplevelseläsning och för barns och ungdomars eget kunskapssökande ska biblioteket vara ledande. Biblioteket ska vara aktivt och uppsökande.
- Barns och ungdomars användande av biblioteket ska inte begränsas av ekonomiska hinder.
- Biblioteket ska vara en angelägenhet för alla barn och ungdomar.⁵⁵

Rekommendationerna är tänkta att utgöra en källa till inspiration och ska förhoppningsvis leda till utveckling av barnbiblioteksverksamheten i enlighet med barnkonventionen. Med rekommendationerna vill man visa att verksamheten nu utgår från barnen och ungdomarna som aktörer, man har skiftat från ett organisationsperspektiv till ett barnperspektiv.

⁵⁵ Svensk Biblioteksforening (2003). *På barns och ungdomars villkor*

3. Tidigare forskning

Det finns än så länge inte speciellt mycket forskning om barnkonventionsimplementeringsarbete. Det saknas också mer omfattande utvärderingar av det arbete som har genomförts. Detsamma gäller för barnbibliotekskonsulenternas arbete. Vi har valt att belysa några studier som känns relevanta för vår undersökning, bl a en mer betydande avhandling och några magisteruppsatser. En magisteruppsats finns med för att visa hur länsbibliotekssamarbete kan se ut på olika nivåer.

Vi har valt att dela in tidigare forskning i rubriker efter vad det handlar om snarare än vad det är för material.

3.1 Barns rätt till utveckling

I en bilaga till en SOU om Barnets bästa från 1997 skriver Sven Hartman om en syn på barn och utveckling som hämtar inspiration från bl a utbildningsfilosofen John Dewey. Hartman menar att i stället för att se det barn inte kan borde man se barns omognad som ”en tillgång, som en kraft, en förmåga att växa – power to grow”.⁵⁶ Att hela tiden göra jämförelser mellan små och stora gör att skillnaderna uppmärksammas. Det faktum att det finns en speciell barnkonvention skulle kunna sägas spä på de här skillnaderna, att vara barn görs till något som är annorlunda, de blir ett eget folk bland oss andra. Men Hartman menar att om man ser barnkonventionen som en tillämpning av de mänskliga rättigheterna visar den istället på att barn också är människor och det blir då lättare att se det som lika än det som är skiljer åldersgrupperna åt.⁵⁷

I många studier som ska beskriva barns utveckling har barns olika uttryck använts som exempel för att visa på olika stadier i utvecklingen, det har inte lagts någon större vikt vid barnens olika uttryck vill säga. Hartman menar att ”vi tycks behöva lära oss att barns tankar inte bara har en (ålderstypisk) form, utan också ett innehåll. Annars riskerar utvecklingsstudier att ytterligare osynliggöra barnen i vårt samhälle där avståndet redan är så stort mellan generationerna”.⁵⁸ Hartman anser också att principen om barnets bästa borde ge barnforskare en tankeställare om att ompröva sina förhållningssätt. Istället för att fokusera på forskning *på* barn skulle även barnens egna perspektiv behöva belysas så att forskningen sker *med* barnen.⁵⁹

3.2 Barnkonventionen på regional nivå

Elizabeth Englundh skrev 2008 en avhandling med titeln ”Folkrätt för barn som pedagogiskt åtagande. Statligt ansvar – regionalt lärande?”. I det arbetet har hon använt FN:s konvention om barnets rättigheter som utgångspunkt för att undersöka vilket utrymme barn får i samhället. För att ge en bild av hur olika ett implementeringsarbete och resultaten därav kan vara visar Englundh i avhandlingens inledning hur fyra olika organisationer har valt att arbeta. Några gemensamma drag för dessa arbetssätt var att det sak-

⁵⁶ Hartman, Sven G (1997). *Barnets rätt att få vara sig själv*, s. 31

⁵⁷ *ibid.*, s. 35

⁵⁸ *ibid.*, s. 35-36

⁵⁹ *ibid.*, s. 39

nades diskussion om den betydelse barnets rättigheter kan ha för barnen och för personalen i organisationen. Politiska direktiv eller beslut angående implementeringsfrågan saknades också, liksom en långsiktig strategi för arbetet. Och i de fall där det fanns en ansvarig person, ett barnombud, upplever Englundh att ”frågan blev personifierad” och därför inte fick tillräckligt utrymme i den politiska diskussionen. Ytterligare exempel på svårigheter som kan uppstå är då NGO:s, non-governmental organizations, involveras i implementeringsarbetet. Det kan vara svårt att se vilken roll de har och vad deras uppgift ska vara. Ska de vara pådrivande, fungera som rådgivare eller arbeta med att ta fram handlingsplaner åt exempelvis kommuner?⁶⁰

För sin egen studie har Englundh använt sig av landstinget Sörmland som undersökningsobjekt och haft för avsikt att visa vilka strategier som används då en organisation inom offentlig förvaltning ska implementera konventionen. Englundh har även velat visa vad som händer med en organisation i implementeringsarbetet, vilka kunskapsprocesser som uppstår och vilka följder dessa kan ge. Hon har vidare undersökt vad de personer som finns i organisationen anser om det faktum att barn har egna rättigheter och vad de anställda tycker att deras roll och ansvar bör vara i implementeringsarbetet. För studien genomfördes intervjuer med 52 personer i deras roll som politiker, samordnare, enhets-, förvaltnings- och verksamhetschefer samt barnpiloter. Bland informanterna fanns ingen barnbibliotekskonsulent, men väl andra representanter från kulturförvaltningen.

3.2.1 Komplexa organisationer

Englundh ser att det blir ett problem när det handlar om ”komplexa organisationer som ska implementera ett folkrättsligt dokument där staten inte kan styra direkt utan måste använda sig av indirekt styrning. Detta reser frågor om tvång kontra frivillighet, direkt och indirekt styrning samt hur en ny handlingslinje kan implementeras varaktigt”.⁶¹ Det är staten som har ratificerat barnkonventionen, men det är ett avtal som är tänkt att genomföras på andra nivåer i samhället. Detta kan medförda svårigheter, inte minst med att få kommuner och landsting intresserade av frågan. En undersökning som riksrevisionen genomförde 2004 visade att regeringen kan underlätta för kommuner och landsting genom att ge dem tydligare riktlinjer för arbetet samt att de arbetar för bättre utvärdering och uppföljning på olika nivåer.⁶²

Anders Sannerstedt menar att implementering i komplexa organisationer tar lång tid eftersom de komplexa organisationerna till sin natur är trögrörliga. Fem till tio år är därför ingen orimlig tidsangivelse anser han.⁶³ Englundhs studieobjekt är ett exempel på detta. 1998 kom en motion där det yrkades att ”Landstinget Sörmland skulle utvärdera all landstingskommunal verksamhet i länet i förhållande till konventionen om barnets rättigheter och samtidigt föreslå hur konventionen kan bli vägledande för landstingets verksamheter”.⁶⁴ Arbetet tog sin början och man tog fram en strategi för hur det skulle bedrivas. Politikernas förhoppning var och är att konventionsarbetet ska leda till att bar-

⁶⁰ Englundh, Elizabeth (2008). *Folkrätt för barn som pedagogiskt åtagande. Statligt ansvar – regionalt lärande?*

⁶¹ *ibid.*, s. 22

⁶² *ibid.*, s. 23

⁶³ Sannerstedt, Anders (2001). *Implementering – hur politiska beslut genomförs i praktiken*

⁶⁴ Englundh, Elizabeth (2008), s. 174

nen och deras situation uppmärksammas och bli mer synliga och att de ska få ett bättre bemötande i landstingets olika verksamheter. En satsning var att utbilda sk ”barnkonventionspiloter” som skulle kunna föra ut kunskap om konventionen in i verksamheterna. 2002 gick konventionsarbetet från att vara ett frivilligt arbete till att vara en ordinarie verksamhet i Landstinget Sörmland.⁶⁵

3.2.2 Barnkonventionen och barnperspektiv

Englundh sätter varken barnet eller barnperspektivet i fokus i sin avhandling, men hon menar att ”konventionen gett oss en möjlighet att se på barn på ett nytt sätt, inte som föremål för olika åtgärder utan som medborgare med fullt och lika människovärde”.⁶⁶ Den visar och gör oss uppmärksamma på de skillnader som finns mellan begreppen barnets perspektiv och barnperspektiv, dvs är det barnen själva som kommer till tals eller är det vuxna som uttalar sig om barnets bästa? Hon beskriver svårigheterna med att efterleva principen om barnets bästa: ”Att göra en prövning av barnets bästa inför beslut är en pedagogisk utmaning och att sedan bestämma hur starkt principen ska väga är en politisk utmaning”.⁶⁷ Englundh säger att flera av hennes informanter menar att ”Sverige ratificerade konventionen i tron att det inte fanns så mycket att förändra i Sverige”.⁶⁸ Även om det vid tillfället var så att det inte behövdes så stora förändringar i lagtexten menar Englundh att man måste vara medveten om att ett samhälle ständigt förändras och att det även påverkar vad som anses vara barnets bästa. Informanterna menar att det är det finns svårigheter med att ”fatta beslut i enlighet med barnets bästa och att förstå vad det innebär”. Några menar att det fortfarande fattas en mängd beslut där barnets bästa inte har ägnats en tanke. Andra säger att medvetenheten och kunskapen de har fått om barnkonventionen gör att besluten numera är grundade i diskussionen om barnets bästa. Det upplevs också av någon som att konventionen har gjort det lättare att ta politiska initiativ med siktet inställt på barnets bästa. Englundh ställer sig också frågande till om konventionen har fått tillräcklig betydelse, juridiskt sett, eller om den i stället främst används som ett politiskt och socialt instrument. ”Är det möjligen så, att det trots alla goda intentioner om att barnets bästa ska tillämpas inom alla områden, är en för stor uppgift för vårt samhälle att se barn som fullvärdiga medborgare?”.⁶⁹

3.2.3 Kunskap och efterfrågan

I analysen av intervjumaterialet märkte Englundh att hon kunde dela in informanterna i fyra grupper utifrån deras åsikter om konventionsarbetet i stort. Den första gruppen (som också var den största) ser konventionen som ett ”meningserbjudande”, en möjlig väg att gå för att kunna förändra barns villkor. En annan grupp anser att ”det här gör vi redan”. Det rörde sig ofta om informanter från verksamheter som riktar sig till barn och som menar att det faktum att man arbetar med och för barn är samma sak som att rättigheterna redan tillämpas. Den tredje gruppen menar att ”det finns inget behov av den här frågan”. Deras huvudargument är att det inte var något som efterfrågades från högre instans och därför inte kom upp på deras agenda. För den fjärde gruppen är det viktigt

⁶⁵ Englundh, Elizabeth (2008), s. 177

⁶⁶ *ibid.*, s. 27

⁶⁷ *ibid.*, s. 167

⁶⁸ *ibid.*, s. 167

⁶⁹ *ibid.*, s. 167-168

att värna det egna reviret och de arbetsuppgifter som finns där. Dessa informanter arbetar i verksamheter där det inte finns barn och de anser därför att ”det här har ingen bäring på oss”.⁷⁰

Det framkommer i intervjuerna att det är viktigt med kunskap om konventionen och hur den ska kunna tillämpas i den egna verksamheten, men bland informanterna går åsikterna isär om det nödvändiga i att i varje verksamhet ha ett separat dokument där barns rättigheter regleras. De informanter som utbildats till barnpiloter menar att det som landstingets arbete med barnkonventionen förhoppningsvis ska leda till är att ”verksamheterna är mer observanta på barns behov, att omhändertagandet ska bli mer professionellt och bemötandet och respekten för barn ska bli bättre”.⁷¹

Av de informanter som utbildats till barnpiloter anser de som har vana att arbeta med barn att utbildningen om barnkonventionen har ”lett till en förståelse för innehållet och en beredskap och lust att gripa sig an uppgiften och sprida budskapet i den egna verksamheten”.⁷² De personer som inte möter barn i den dagliga verksamheten menar däremot att det är svårt att omsätta konventionen till handling.

Utifrån de resultat som Englundh presenterar i sin avhandling anser hon att det finns ett starkt behov av statliga initiativ för att implementeringen av barnkonventionen på regional och lokal nivå ska bli ett lyckat arbete. ”Eftersom det inte finns en enhetlig tolkning av artiklarna eller metod för implementering men en underliggande tro att vi redan genomför rättigheterna (i synnerhet i de verksamheter som riktar sig till barn) är det än viktigare att staten visar vägen så att den röda tråden blir möjlig att följa från FN till regional nivå”.⁷³ Något som också framkommit i studien är att det saknas efterfrågan från statligt håll av de resultat som framkommit på regional nivå. Flera av de informanter som arbetar på den regionala nivån frågar sig ”varför ska verksamheterna genomföra rättigheterna när arbetet inte efterfrågas av den politiska ledningen?”.⁷⁴ Englundh konstaterar även att det ännu saknas forskning om implementeringen av konventionen. Utvärdering av genomförda projekt är även det en bristvara. Tyvärr, kan man tillägga eftersom det skulle kunna underlätta det fortsatta implementeringsarbetet.

3.2.4 Förverkligande och förankring

Ett nummer av Rädda Barnens skriftserie om Barnkonventionen från 1994 handlar om vad som bör göras i Sverige för att förverkliga barnkonventionen. Mycket av det som tas upp har redan utförts, men grundtankarna känns fortfarande aktuella och vi har valt ut de som vi finner relevanta för vår uppsats. I skriften utgår Thomas Hammarberg bland annat från artikel 4 och artikel 42 i barnkonventionen, det är de övergripande artiklar som beskriver hur staterna ska genomföra konventionen. Om artikel 4 skriver Hallberg ”Denna artikel är särskilt viktig; den handlar om skillnaden mellan retoriken och det konkreta förverkligandet av barnets rättigheter”.⁷⁵

⁷⁰ Englundh, Elizabeth (2008), s. 243-244

⁷¹ *ibid.*, s. 199

⁷² *ibid.*, s. 238

⁷³ *ibid.*, s. 233

⁷⁴ *ibid.*, s. 23

⁷⁵ Hammarberg, Thomas (1994), *Barnet och den politiska viljan : vad bör göras för barnets rättigheter?* s. 12

Hammarberg framhåller att de allra flesta politiska frågor i samhället självklart infattar en barnaspekt, ett hänsynstagande till barnen. Han varnar dock för att fattas det ett barnperspektiv i debatten finns risken att den aspekten försvinner helt i olika sakdebatter. För den delen bör inte barnfrågor vara något som diskuteras som en separat fråga, barnintressen bör istället ingå i alla områden i samhället som en naturlig del. Han ger som exempel att det är lika viktigt att barnbiblioteken ses som en barnfråga som en kulturfråga.⁷⁶

Det är givetvis viktigt att förankra barnfrågorna hos de beslutfattande politikerna om det är så är på statlig, regional eller kommunal nivå, menar Hammarberg. Sedan är det verkställande myndigheterna som ska ta vid arbetet. ”För att konventionen ska bli verklig krävs attitydförändringar och omprioriteringar bland alla dessa maktens utlöpare. Vägen till ett mer barntillvänt samhälle går också via de enskilda tjänstemännen”.⁷⁷ Därför är det av vikt att personal som arbetar med barn får utbildning och fortbildning. De måste förstå själva idén om barnets rättigheter eftersom de alla kan sägas vara barnombud. Han menar också att i en aktiv barnrättspolitik behövs dessutom forsknings- och utredningsverksamhet.

3.3 Länsbibliotekssamarbete på olika nivåer

Mats Dahlströms magisteruppsats från 1995 var ett uppdrag från Landstinget Gävleborg att utvärdera det då relativt nybildade Bibliotek Gävleborg. 1990 omorganiserades länsbiblioteksverksamheten och bröts loss från Gävle kommun och stadsbibliotek och hamnade under landstingets renodlade huvudmannaskap. Dahlström undersökte också hur den regionala biblioteksverksamheten såg ut i stort i Sverige. De delar som vi finner intressanta för vår uppsats berör vilka aktörer som samarbetar med länsbiblioteken. Aktörerna delade Dahlström in i olika nivåer.⁷⁸

Den översta nivån är *statlig nivå* och består av Statens kulturråd och de statsbidrag som betalas ut. Personalen på länsbiblioteken ges tillfälle till möjlighet till fortbildning genom konferenser och andra utbildningstillfällen som anordnas av Statens kulturråd. Länsbibliotekens resurser kommer från statliga bidrag, till största delen fasta men också till viss del rörliga som går att ansöka om. Länsstyrelsen befinner sig också på den här nivån och bidrar med finansiering till länsbiblioteken.

Nästa nivå är *regional och landstingskommunal nivå* och där befinner sig landstingen som finansierar resterande kostnader för den regionala biblioteksverksamheten, något som ger dem möjlighet att påverka den egna regionala kulturpolitiken. På regional nivå hamnar också länsbibliotekens samarbete med varandra, lånecentralerna och diverse andra bibliotek när det gäller t ex fjärrlånekedjan. Likaså projekt som genomförs i samarbete mellan olika länsbibliotek. 1992 bildades Föreningen Sveriges länsbibliotekarier, en förening för att underlätta samarbete och utveckling.

⁷⁶ Hammarberg, Thomas (1994), s. 18

⁷⁷ *ibid.*, s. 21

⁷⁸ Dahlström, Mats (1995). *Att skapa eller möta efterfrågan? : organisation och verksamhet i ett regionalt bibliotekssystem : en attitydutvärdering av Bibliotek Gävleborg.* s. 25-26

Den *kommunala nivån* där kommunbiblioteken finns, och då främst kommunernas huvudbibliotek, är länsbibliotekens huvudsakliga intressenter, det vill säga mottagarna av länsbiblioteksarbetet. Arbete gentemot filialer förekommer också givetvis, men oftast riktas arbetet mot huvudbiblioteket och förs vidare därifrån. Övriga kommunala samarbetspartners är kommunens politiker, skolbibliotek, skolförvaltning och barnomsorg.

Den sista nivån är *individnivån* även om länsbiblioteket inte står i direkt kontakt med individen. Länsbibliotekens yttersta mål är att erbjuda en bättre service till den enskilde medborgaren, precis som all folkbiblioteksverksamhet i landet, men från regional biblioteksverksamhet ses denne dock som en indirekt servicemottagare. Kommunbiblioteken är det givna mellanledet.⁷⁹

I den översyn av länsbiblioteken som kulturrådet genomförde i början av 2000-talet framkom att kompetensen på biblioteken har ökat och därför arbetar inte länsbiblioteken med rådgivning och information i så stor utsträckning som tidigare. Något som däremot har ökat är arbetet med fortbildning av bibliotekets personal. Undersökningen visar att det är kommunbibliotekens önskemål som styr utbudet. Ofta samarbetar flera länsbibliotek både med planering och med utförande av fortbildningen. Nedskärningar i folkbibliotekens ekonomi har visat sig drabba även deltagande i länsbibliotekens utbildningar.⁸⁰

I en artikel i tidskriften *Ikoner* från 2005 skriver länsbibliotekarie Peter Alsbjer om hur Örebro länsbibliotek arbetar med att utveckla sin verksamhet. Alsbjer beskriver att de tidigare har varit bra på att delge sina kunder vikten av att vara förändringsbenägna, men att den egna verksamhetens innehåll och metoder ofta har saknat detta. Alsbjer menar att situationen är liknande på de flesta länsbibliotek: ”I bästa fall återspeglar länsbibliotekens specialistfunktioner och kompetenser i hög grad de reella behov som finns ute på kommunbiblioteken. I sämsta fall bygger länsbibliotekens konsultativa åtaganden på ett föråldrat synsätt och på ett arbetssätt som saknar anknytning till de arbetsuppgifter som utsätts för ständig förändring på kommunbiblioteken”.⁸¹

I Alsbjers analys av den egna organisationen framkom två stora hinder för utveckling. Det ena var att uppdragen inom organisationen, både gentemot uppdragsgivare och politiker, upplevdes som otydliga. Det andra var en känsla av osynlighet – man hade märkt att personalen ute på biblioteken inte kände till den kompetens som fanns på länsnivå och att det därför inte heller visste vad de kunde förvänta sig av länsbiblioteket.⁸²

3.4 Barnbibliotekskonsulenter

Helena Nordquist beskriver i en uppsats från 1998 hur barnbibliotekskonsulentens roll har förändrats över tid. Efter att den första tjänsten inrättats i mitten av 70-talet växte antalet successivt under de närmaste tio åren. Barnbibliotekskonsulenter skulle vara de som initierade och samordnade det viktiga samarbete mellan barnbibliotekarier och annan personal som arbetar med barn. Detta gjorde man för att kunna nå ut till så många som möjligt och för att kunna erbjuda barnen ett så varierat kulturutbud som möjligt.

⁷⁹ Dahlström, Mats (1995), s. 25-26

⁸⁰ *Från inspektion till inspiration. En översyn av den regionala biblioteksverksamheten* (2001), s. 31-32

⁸¹ Alsbjer, Peter (2005). *Att sätta upp hängrännor*, s. 26

⁸² *ibid.*, s. 27

Eftersom det inte fanns barnbibliotekarietjänster i alla kommuner var tanken att barnbibliotekskonsulenterna även skulle medverka till att sådana tjänster inrättades.⁸³

Nordquists respondenter menar att det finns en politisk vilja att satsa på barnen, men att de sällan träffar politiker och att politikerna därför har bristande kunskaper om barnbibliotekskonsulenternas konkreta verksamhet. I uppsatsen framkom att det har förts diskussioner om länsbibliotekskonsulenterna ska vara generalister med bred kunskap på bred front eller specialister på ett område. De barnbibliotekarier som tillfrågats upplevde dock de specialiserade barnbibliotekskonsulenterna som en mycket värdefull resurs. I intervjuerna framkom också att barnbibliotekskonsulenterna saknade fortbildning för egen del. Konsulenterna fungerar som varandras resurser och vid gemensamma träffar utbyter man erfarenheter och information.

3.5 Barnkonventionen i barnbiblioteksarbetet

Strömshed- Krohn & Nilsson har i en magisteruppsats från 2002 valt att tolka ett antal artiklar ur barnkonventionen ur ett folkbiblioteksperspektiv. Förutom fyra grundläggande principer har de valt ut åtta artiklar som de anser vara lättast och lämpligast att implementera på folkbibliotek. Deras undersökningsområde var Norrbotten och vid tiden för uppsatsarbetet hade barnbibliotekarier och en barnbibliotekskonsulent i länet börjat arbeta med att upprätta lokala handlingsplaner för verksamheten utifrån barnkonventionen. Intervjuer med dessa personer utgjorde en del av uppsatsarbetet. Enligt författarna visar intervjuerna att det går att se spår av artiklarna i barnkonventionen i barnbiblioteksverksamheten, men att det finns mycket som skulle kunna utvecklas och göras bättre. Till exempel nämner de artikel tre, att verka för barnens bästa, som de menar inte uppfylls i och med att det inte finns renodlade barnbibliotekstjänster på alla bibliotek. Deras studie visar att barnkonventionen kan fungera som ett analysinstrument. Dels för att få fram de faktorer som barnbiblioteksarbetet ska genomsyras av, dels för att lättare kunna påverka ledning och politiker till ökade satsningar. Länsbibliotekarien menar att det krävs tydligare mål och riktlinjer om man ska kunna utveckla verksamheten.⁸⁴

Paakonen & Persson har i sin uppsats från 2004 jämfört hur barnbibliotekarier på Irland och i Sverige arbetar för att uppfylla barnkonventionens riktlinjer. Deras svenska respondenter anser att barnkonventionen uppmärksammas väl av myndigheter i Sverige, men att det är betydligt sämre med det praktiska arbetet i samhället. Vid tiden för undersökningen har arbetet med barnkonventionen på Irland inte nått längre än till den nationella nivån. Bibliotekarierna där är inte heller så insatta i konventionens innehåll och använder den inte i någon större utsträckning. Någon sa sig använda den för att skriva dokument eller i arbetet med att marknadsföra biblioteket. En annan använde konventionen i speciellt kritiska situationer som exempelvis att värna om barns rätt till avgiftsfritt medlemskap på biblioteket.

De svenska respondenterna är väl bekanta med barnkonventionen och använder den i arbetet med att skriva egna måldokument eller i de fall man behöver stöd i argumenta-

⁸³ Nordquist, Helena (1998). *Generalist eller specialist? En undersökning av länsbarnsbibliotekskonsulentens roll i kulturpolitiken*.

⁸⁴ Strömshed-Krohn, A. & Nilsson, I. (2002), *Barnbiblioteksverksamhet i Norrbottens glesbygd – med barnkonventionen som utgångspunkt*

tionen för barnverksamheten. Något alla respondenter är överens om är att barnkonventionen och uppmärksammandet av den faktiskt har hjälpt till att förbättra barns situation. Författarna anser att arbetet med barnkonventionen kan utvecklas endast om det förs in i lokala måldokument.⁸⁵

Det vi har funnit i den tidigare forskningen är att det finns ett behov av mer forskning, utredning och utvärdering av implementeringen av barnkonventionen. Detta behövs för att kunna utveckla och gå vidare i implementeringsarbetet och en bidra till en aktiv politisk diskussion.

⁸⁵ Paakonen, M. & Persson, L. (2004), *Med Barnkonventionen i bagaget: en komparativ studie av irländska och svenska barnbibliotekariers synsätt*

4. Teori

I den här uppsatsen undersöker vi hur barnbibliotekskonsulenter arbetar för att få in barnkonventionen i sin verksamhet. Vi har valt att ha barnperspektiv som en teoretisk grund. Det är ett begrepp som kan tolkas på flera sätt. Det är bra att vara medveten om detta och därmed kunna anlägga olika perspektiv för olika tillfällen. Som vi ser det finns det två huvudsakliga perspektiv. Det första perspektivet utgår från de vuxna och hur de kan se på barn och vad som är bäst för dem. Det andra utgår från barnen och deras syn på sig själva och sin omvärld. De båda perspektiven genomsyrar barnkonventionen, dels genom att de vuxna ska se till barns bästa, dels att barnen ska ges utrymme och möjlighet att uttrycka sig om sina egna behov och önskemål. Eftersom barnkonventionen är en del av folkrätten förbinder sig de länder som har ratificerat den att respektera och förverkliga barnens rättigheter. Vi menar att detta också medför att barnperspektiv är något som förhoppningsvis införlivas i samhället.

För att omsätta teori till praktik har vi ur en praktikerkontext tagit ut BO:s framgångsfaktorer och använder dem som ett verktyg för att analysera barnbibliotekskonsulenternas arbete med att implementera barnkonvention i sin verksamhet. Utifrån detta försöker vi se om de kan sägas arbeta utifrån något slags barnperspektiv. Vi kommer då främst att söka efter de två perspektiv vi har presenterat ovan, men även om det finns något som visar att de används samtidigt.

4.1 Barnperspektiv

Barn och ungdomar och deras levnadsvillkor har fått allt större utrymme de senaste årtiondena, både i politiska diskussioner och beslut och i forskningssammanhang. Detta har resulterat i en förändrad barnsyn som har gett barn och ungdomar ett större egenvärde och därmed också rätt till att vara med att fatta beslut som rör dem. Bodil Rasmusson, universitetslektor i socialt arbete vid Lunds universitet, förklarar att den förändrade barnsynen gör att vi idag mer ser barnen som aktörer i stället för objekt. Rasmusson menar samtidigt att det är viktigt att barnen får vara både subjekt och objekt, de ska ha rätt att vara med och bestämma och uttrycka sina åsikter, men de måste också skyddas och tas om hand av vuxna och samhället i stort.⁸⁶ Den förändrade barnsynen som gör att barnen blir medaktörer i samhället ställer krav på de vuxna att se barnen på ett nytt sätt, ur ett barnperspektiv.

Birgitta Qvarsell, professor vid Pedagogiska institutionen vid Stockholms universitet, har forskat en del om barnperspektiv. Hon tar upp att genom ett perspektivtagande i forskning, politik och pedagogik kan man få bättre kunskap om ett fenomen, om händelser och sakförhållanden. Det är dock viktigt att inte låsa fast sig vid ett ensidigt synsätt som anses vara det enda rätta. Meningen är att ett perspektivtagande och en perspektivmedvetenhet ska bidra till en rikare innebörd i en fråga. Genom att försöka fånga företeelser utifrån flera aktörers perspektiv blir frågor som rör etik och respekt allt mer betydelsefulla. Hennes tolkning av barnperspektiv är:

⁸⁶ Rasmusson, Bodil (2003). *Ett nytt paradigm i synen på barn och barndom : innebörd, genomslag och konsekvenser i samhällsplaneringen*, s. 268

Begreppet barnperspektiv används på olika sätt i både allmän debatt, till exempel om skola och förskola, och i forskning. Ibland handlar det om hur vuxna, till exempel professionella som arbetar med barn, ser på barn. Ibland handlar det i stället om hur barnen ser på sin värld, sina villkor eller hur de ser på sig själva och hur de själva är. Också barnets eller barnens perspektiv kan ha olika betydelser, genom att begreppet »perspektiv» ges olika innebörder. Det kan betyda »position», utgångspunkt, men det kan också stå för synsätt eller teori. Man talar ibland om att man ser något från eller ur ett perspektiv, i andra fall att man befinner sig i ett perspektiv.⁸⁷

Enligt Qvarsell finns det flera anledningar till att barnens perspektiv idag är mer uppmärksammat än tidigare. En anledning är att barn länge har varit en underprivilegierad grupp vars intressen nu behöver ses över. En annan anledning till att anlägga ett barnperspektiv kan vara att man på så sätt får ett redskap för det pedagogiska och sociala arbetet. Ytterligare en anledning är att barnperspektiv bidrar till att olika fenomen måste ses ur flera perspektiv, både ur de vuxnas perspektiv på barn och ur barns perspektiv på sig själva och sin värld. Detta synsätt kan förhoppningsvis ge en djupare förståelse för grundläggande företeelser.

Qvarsell menar att vuxna som professionellt arbetar med barn har ett ansvar för att barnen och deras bästa sätts i fokus. Dessa vuxna kan arbeta på olika sätt. Antingen kan de arbeta utifrån en utpräglad barncentrerad handlingsinriktning. Med det menas att de har ett utifrånperspektiv och att fokus läggs på barnen som barn när åtgärder av olika slag skall vidtas. De kan också arbeta på ett sätt där de främst ser barnen som aktörer och att de utifrån deras perspektiv försöker se hur de uppfattar världen och hur det påverkar deras agerande. I det senare fallet är det enligt Qvarsell viktigt att skilja på begreppen vilja, önska - tänka handla. Hon skriver: »Poängen med att försöka förstå hur världen ses och förstås ur barnens perspektiv är ju inte att ta deras önskan och vilja som direkt utgångspunkt för åtgärder. Däremot kan det som blir tydligt utifrån barnens perspektiv tolkas inom ett vidare sammanhang, både teoretiskt och i praktiken».⁸⁸

Barnens bästa är också en av barnkonventionens portalparagrafer. Det Qvarsell tycker är speciellt intressant med den är att barndomen ges ett egenvärde. Intressant, men samtidigt något olyckligt finner hon det faktum att det bara är barnens rättigheter och inte deras behov som lyfts fram. Hon menar att det skulle bli en annan tydlighet om man som på originalspråket talade om konventionen som barnrättskonventionen. I Sverige säger vi i allmänhet barnkonventionen och den formuleringen visar snarare att fokus för perspektivet är barnen och inte deras rättigheter utifrån deras perspektiv.⁸⁹ Det är viktigt att skilja på barnens rätt och barnens behov när man diskuterar etik och respekt. Det har ofta varit barnens behov som har varit i fokus i barnforskning, men när barnrättskonventionen kom började värdegrunden att barn har rätt till respekt bli en alternativ utgångspunkt. Qvarsell undrar om ett rättsdokument med politiska motiv, såsom barnkonventionen, kan inverka på svensk barnpolitik eller barnpedagogik. Går det att förena barnets bästa med barnets rätt? Barnkonventionen är så generellt utformad att båda sätten, att se på barnen utifrån deras behov eller utgå från deras perspektiv, är gångbara. På sätt anser hon att barnkonventionen är allmängiltig.

⁸⁷ Qvarsell, Birgitta (2003). Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? s. 101-113

⁸⁸ Qvarsell, Birgitta (2001). Det problematiska och nödvändiga barnperspektivet, s. 98

⁸⁹ *ibid.*, s. 97

4.2 Ett exempel på tillämpat barnperspektiv inom biblioteks- och informationsvetenskap

Marian Koren, forskare och chef över the Research and International Affairs Department på NPLA, the Netherlands Public Library Association, har skrivit en avhandling om barns rätt till information och hur denna rätt kommer fram i barnkonventionen. Hon vill med sin avhandling visa vilken betydande roll information har för alla människor, stora som små.⁹⁰ För sin uppväxt är barn beroende av vuxna i sin omgivning. För att utvecklas till vuxen behöver barnen vägledning, som enligt Koren sker genom att vuxna ”tell the story of being a human being”.⁹¹ Koren menar att man kan se traditioner som berättelser som ger människor en sammanhängande bild av livet. För att få ett perspektiv på sitt eget liv behöver man ha verktyg för att kunna återge sin egen berättelse och genom processen att berätta får man hjälp att skapa balans mellan sin inre och yttre värld. Det är därför viktigt, anser Koren, att man skapar möjligheter för barn att skriva, läsa och berätta sin egen historia.⁹²

Informationen i sin tur hjälper människor att bli mindre beroende samtidigt som det kan ge mer självinsikt som i sin tur leder till ett starkare självförtroende och självtillit. Idag kommer många barn i kontakt med många olika informationskällor tidigt i livet. Tidigare var föräldrarna barnens främsta informationskälla, men idag har skolan och massmedia tagit över en stor del av den rollen. Koren anser att det därför är viktigt att de många vuxna som finns i barns närhet förstår vikten av att barn får tillgång till information, men även att de tar sitt ansvar och ger barnen den guidning i informationssökning som de behöver. ”Much of the interpretation of messages depends on the social and cultural context in which communication with children takes place. This environment, which is partly formed by parents and other adults, and their attitudes towards children, greatly depends on the adults’ awareness, as communicating requires attentiveness and creativity”.⁹³

Mänskliga rättigheter kan användas för att skapa ett drägligt liv. Koren menar att de mänskliga rättigheterna måste hållas levande för att kunna fungera och att de måste vara ”supported, believed and experienced by as many human beings as possible”.⁹⁴ Hon anser även att ”a life based on respect for human rights allows the possibility of becoming an authentic human being.” Man måste lära sig det här sättet att leva och dessutom få kunskap om de mänskliga rättigheterna. Information är en nödvändighet i denna läroprocess. Om rätten till information görs tydlig kan man lättare garantera att människor får tillgång till information om mänskliga rättigheter.⁹⁵

Koren anser att barnkonventionen kan ses som ett verktyg i förverkligandet av de mänskliga rättigheterna och att ”...the convention expresses the human dignity of children and the obligation of others to respect them as such”.⁹⁶ Hon menar att de har vuxit

⁹⁰ Koren, Marian (1996). *Tell me! The right of the child to information*

⁹¹ *ibid.*, s. 34

⁹² *ibid.*, s. 34-35

⁹³ *ibid.*, s. 127

⁹⁴ *ibid.*, s. 39

⁹⁵ *ibid.*, s. 44

⁹⁶ *ibid.*, s. 11

fram i takt med att barndomen har fått en annan betydelse och att barn numera ses som fullvärdiga medlemmar i en rättsstat. Från att man har sett barn som vuxna i miniatyr har synsättet skiftat till att man ser barn som en egen jämställd art av människosläktet, men att de dessutom behöver beskydd och en miljö som är fri från vuxenlivets faror.⁹⁷

Det Koren dock anser vara viktigast i barnkonventionen är att konventionen uppmärksammar barns medbestämmande och att barn ges möjlighet att som egen person delta på ett annat sätt än som tidigare varit möjligt. De artiklar som handlar om barns medbestämmanderätt visar också på vikten av tillgång till information.

I barnkonventionen finns en uppmaning till förändring i vuxnas attityd. Vuxna som arbetar med barn eller har kontakt med barn på andra sätt borde vara intresserade av barns kunskap och erfarenheter, visa respekt för barns åsikter samt se barn som en pålitlig informationskälla.⁹⁸ Koren tar även upp ansvarsfrågan och menar att det inte alltid står klart vem som är ansvarig och vem eller vilka som har som sin plikt att implementera konventionen. Detta försvårar och kan även förhindra möjligheterna att genomföra implementeringsarbetet.⁹⁹

Precis som Qvarsell och Halldén anser Marian Koren att barnperspektivet är en term som saknar enhetlig betydelse. Dels är det vuxnas syn på barn. Denna syn är präglad av den vuxnes egna erfarenheter från barndomen. ”It may even be that those experiences are never lost, that childhood continues to live within the adult, although the adult can never achieve it again. A harmonious life style would include a good relationship with the child within oneself”.¹⁰⁰ Dels menar Koren att ett barnperspektiv även kan ha betydelsen barns sätt att se och uppleva sitt eget liv. Koren anser att man oftare har försökt kartlägga *hur* barn tänker, medan lite har gjorts för att försöka förstå *vad* de tänker. Att anlägga ett barnperspektiv kräver att man försöker skapa möjligheter för barn att själva uttrycka sig och att få delta i diskussioner. Detta att barn får uttrycka sig och diskutera både enskilt och i grupp är något som tydligt uppmärksammas i konventionen.

Koren menar att implementeringen av barnkonventionen kräver att man antar ett barnperspektiv, men inser att det finns svårigheter:

The consequences of taking a child’s perspective in implementing the right to information are that adults have to be aware of their own views and perspective and must be able to criticise them, and not be satisfied by easy interpretation models. The willingness and ability to take a child’s perspective includes creating possibilities for children to express their views and to participate in decision making. The Convention prescribes this approach which be achieved by immediate contacts between children and decision maker, but also indirectly by having adults represent the child’s perspective. Children are often dependent on representatives or ombud.¹⁰¹

4.3 Framgångsfaktorer för barnkonventionens förverkligande

Barnombudsmannen, BO, har i undersökningar av hur barnkonventionen efterlevs funnit sju faktorer för ett framgångsrikt arbete. Dessa framgångsfaktorer använder vi som

⁹⁷ Koren, Marian (1996), s. 185

⁹⁸ *ibid.*, s. 388

⁹⁹ *ibid.*, s. 355

¹⁰⁰ *ibid.*, s. 388

¹⁰¹ *ibid.*, s. 389

ett analysinstrument för att se hur barnbibliotekskonsulenternas implementeringsarbete ser ut. En presentation av faktorerna följer här nedan.

Framgångsfaktor 1 - Ledningens entydiga stöd och engagemang

I exempelvis en kommun kan det vara så att politiker, tjänstemän eller frivilligorganisationer kommer med förslaget att man ska arbeta utifrån ett barnperspektiv. För att det arbetet ska bli lyckat och få legitimitet måste det förankras i den politiska ledningen. Men även om det är en mindre organisation som ska börja arbeta utifrån ett barnperspektiv är det av avgörande betydelse att det beslutet är väl förankrat hos såväl ledning som personal samt att dessa känner engagemang för uppgiften. BO menar att det är viktigt att ledningen inser att det är den som är ytterst ansvarig för att barnkonventionen finns med i arbetet. Ledningen har till uppgift att skapa förutsättningar för att arbetet ska kunna bedrivas och har även ansvar för att detta genomförs. Det är också viktigt att ett beslut om ett barnperspektivarbete hela tiden förankras och motiveras, eftersom det ständigt tillkommer nya människor till en organisation.

Framgångsfaktor 2 - Arbeta in perspektivet i centrala styrdokument

För att förankra arbetet med barnkonventionen behöver det arbetas in i de centrala styrdokument som finns för verksamheten. Alla inblandade inom organisationen bör diskutera vilka övergripande mål man gemensamt kan arbeta mot och också hur dessa kan se ut i förhållande till barnkonventionen och annan lagstiftning. Inom varje arbetsområde är det viktigt att man försöker identifiera de problem som kan finnas och vad som kan förändras. Det är också viktigt att bestämma hur arbetet ska bedrivas och vad det får kosta i tid, pengar och personal.

Framgångsfaktor 3 - Utbildning och information

För att arbetet ska lyckas måste alla medarbetare vara väl införstådda med det nya arbetssättet och målsättningen. Alla bör ges möjlighet att få kunskap om barnkonventionen och vad det innebär att arbeta utifrån ett barnperspektiv.

BO menar dessutom att det är viktigt att klargöra vilken barnkompetens de som arbetar inom organisationen har. Begreppet barnkompetens förklaras med ”den professionella kompetensen när det gäller barn inom det område man arbetar”. Det kan antingen vara en mer formell kompetens som utgörs av utbildning eller tjänstgöring. Barnkompetens kan också vara förtrogenhetskunskap, d v s den kunskap man kan få genom att arbeta med barn eller att man har förmåga att kommunicera med barn.

Framgångsfaktor 4 - Utgå från befintliga arbetsprocesser

BO anser att det är bäst att börja arbeta utifrån de arbetsprocesser som redan finns inom organisationen. På så sätt tar man till vara på de resurser som finns och omställningen behöver inte kännas så stor.

Framgångsfaktor 5 - Ekonomiska och personella resurser

Oavsett vad det är tänkt att barnkonventionsarbetet ska få kosta är det viktigt att ge alla inblandade tid att ta till sig och utveckla det nya perspektivet.

Framgångsfaktor 6 - Dialog och erfarenhetsöverföring

Det är viktigt att diskutera och utbyta erfarenheter både inom organisationen och tillsammans med andra aktörer. BO menar att diskussionen gör att man lär av varandra och

att ”ämnet hålls levande och för att risken för att perspektivet glöms bort minskar”. Samverkan gör också att arbetet kan bli mer effektivt.

Framgångsfaktor 7 - Uppföljning och utvärdering

Att utvärdera vad som har gjorts och vilka resultat som uppnåtts bidrar till att det blir lättare att sätta upp nya mål och att gå vidare och utveckla arbetet.¹⁰²

¹⁰² Barnombudsmannen (2006). *Att arbeta praktiskt med barnkonventionen*

5. Metod

I detta avsnitt beskriver vi vilket material och vilka metoder vi har använt oss av och varför. Vi redogör också för vad som har legat till grund för analysen av det insamlade materialet.

5.1 Insamling av bakgrundsmaterial

Under detta arbetes gång har vi kunnat konstatera att länsbiblioteken och konsulenternas arbete är ett område som inte är så väl utforskat. En stor del av den information om länsbibliotek och konsulenternas arbetsuppgifter har vi därför hämtat på deras respektive hemsidor samt genom de frågor som fanns med i enkäten.

Det har däremot inte varit någon svårighet att hitta material om barnkonventionen. Barnsombudsmannens hemsida har varit en mycket användbar källa. Det gäller även Unicefs hemsida. Vi har använt oss av några av de SOU som behandlar barnkulturpolitik, information från UD om barnkonventionen, faktablad och rapporter om barnkonventionsarbetet från Socialdepartementet samt rapporter från Kulturrådet. Artiklar i ämnet har vi funnit genom sökningar i Artikelsök. Vi har även hittat några uppsatser som handlat om hur barnkonventionen kan användas i bibliotekssammanhang.

5.2 Enkätundersökningen

I Sverige finns idag tjugo läns- eller regionbibliotek, Kalmar och Kronoberg utgör tillsammans Sydost. Vi har valt att utföra en enkätundersökning för att få en övergripande bild om hur arbetet med barnkonventionen ser ut på dessa bibliotek. Jan Trost framhåller i *Enkätboken* flertalet gånger vikten av att ha syftet med studien klart för sig innan man bestämmer sig för hur undersökningen ska se ut.¹⁰³ I början av uppsatsarbetet, efter vi hade bestämt oss för att bara göra en undersökning på regional nivå, diskuterade vi alternativet att endast välja ut fyra-fem av barnbibliotekskonsulenterna från olika delar av landet och intervju dem för att få en inblick i hur långt de har kommit i arbetet med barnkonventionen, men också för att se hur deras arbete ser ut i stort. De frågorna kan dock besvaras med en enkät och då är fördelen att de kan skickas till samtliga barnbibliotekskonsulenter i landet.

När det gäller urvalet av respondenter till enkätundersökningen så är det vad Trost kallar för en totalundersökning av hela populationen, eftersom populationen i sig är liten.¹⁰⁴ Eftersom de bara är tjugo stycken blir materialet också relativt lätthanterligt. Problemet är dock att alla länsbibliotek inte har en renodlad barnbibliotekskonsulent eller barnbiblioteksansvarig. Vi har haft förbundet SLBs, Sveriges Länsbibliotekariers, sida på nätet som utgångspunkt, där det finns länkar till samtliga länsbibliotek hemsidor.¹⁰⁵ I de fall det har varit oklart vem som är ansvarig för barnfrågorna på länsbiblioteket har vi adresserat enkäten till Barnbibliotekskonsulenten, Länsbiblioteket, i annat fall har vi

¹⁰³ Trost, Jan (2007). *Enkätboken*, s. 15

¹⁰⁴ *ibid.*, s. 37

¹⁰⁵ Sveriges Länsbibliotekarier (2009-04-06). *Länsbibliotek*

skickat den personligen till respondenterna för att få en så stor svarsfrekvens som möjligt.

Enkäten skickades ut med post till respondenterna tillsammans med ett missivbrev där vi presenterade oss och förklarade syftet med studien.¹⁰⁶ En påminnelse mejlades ut efter två veckor till dem som ännu inte hade svarat och ytterligare en påminnelse mejlades två veckor efter det. Något som vi upplevde som svårt, var att hitta rätt ton i missivbrevet och påminnelserna. Vi ville varken att de skulle låta för vädjande eller för krävande. Vi fick svar på sexton av tjugo enkäter, varav två svar dock endast en avböljelse till att delta, så den totala summan av besvarade enkäter blev fjorton. Det ger ett bortfall på ca en fjärdedel, men vi anser att det är ett godtagbart bortfall eftersom vissa länsbibliotek genomgår omstruktureringar just nu och att det även saknas barnbibliotekskonsulenter eller motsvarande på en del länsbibliotek. Vi har dock fått svar av tre fjärdedelar av yrkeskåren och kan därför säga att de svar som vi har fått kan sägas spegla variationer, men också likheter i barnbibliotekskonsulenternas åsikter.

Vi diskuterade hur vi skulle gå tillväga när det gäller anonymitet och konfidentialitet.¹⁰⁷ Att våra respondenter inte skulle bli anonyma var klart från början eftersom det kräver att man inte känner till vilka som är mottagare av enkäten, men vi ville behålla deras konfidentialitet så mycket som möjligt. Vi ville ha möjlighet att kontakta dem igen ifall något var oklart eller extra intressant och vi ville dessutom ha möjlighet att kunna skicka påminnelser endast till dem som inte hade svarat i första omgången. Därför frågade vi om de kunde tänka sig att ange vilket län de kom ifrån och vi intygade i missivbrevet att vi inte skulle ange några län i själva uppsatsen. Fast vi resonerade också som så att vi frågade dem i deras yrkesroll och inte som privatpersoner, vilket borde utgöra ett större krav på dem att faktiskt besvara enkäten och dessutom inte vara lika bekymrade över om deras svar går att känna igen i svarssammanställningen. Eftersom det är en liten yrkeskår är det också fullt möjligt att de själva kan urskilja vem som har svarat vad, men vi har försökt att inte koppla ihop svaren för mycket, utan endast när det har givit en extra dimension i analysen samt i de två respondenters svar som vi har valt att sammanfatta och återge i sin helhet.

I arbetet med konstruktionen av enkäten har vi haft stor nytta av Trosts *Enkätboken*. När vi började sammanställa svaren insåg vi att några felformuleringar smugit sig in och gjort ett par av frågorna något oklara. Vi kommer att gå närmare in på det i analysdelen i de fall vi finner att det har påverkat svaren. Dock har inte någon av frågorna blivit oanvändbar. Att respondenter inte besvarar enskilda frågor kallas för variabelbortfall.¹⁰⁸ Det påverkar reliabiliteten av den anledningen att man inte vet vad orsaken till bortfallet är. Har respondenterna förstått frågan, har formuleringen varit otydlig? Har de missat frågan på grund av ouppmärksamhet eller har de haft tidsbrist? Kanske vet de inte svaret? I en större undersökning hade ofullständiga enkäter kunnat sällas ut, men eftersom vårt material är relativt litet har vi valt att ta med även de ofullständiga. Det rör sig om tre stycken. I resultatdelen redogör vi för vilka frågor som saknar svar.

Rolf Ejvegård redogör för hur enkäter kan ha både bundna och öppna svar till frågorna. I bundna svar utgörs de av fasta svarsalternativ, t.ex ja, nej och vet inte. Det öppna sva-

¹⁰⁶ Se bilaga 2

¹⁰⁷ Trost, Jan (2007), s.100 - 101

¹⁰⁸ Holme, Idar Magne och Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik*, s. 199

ret ger respondenterna valet att svara fritt.¹⁰⁹ Vi har valt att ha både bundna och öppna svar till frågorna i enkäten, vissa frågor är dessutom en kombination av både bundna och öppna svar genom att svarsalternativen även följs av en möjlighet för respondenterna att lämna egna kommentarer.

Genom att ha ett flertal öppna frågor i enkäten och analysera dem på ett djupare plan för att hitta mönster anser vi att studien till viss del blir kvalitativ. Vissa frågor i sig är dock rent kvantitativa och handlar om hur ofta eller hur många det rör sig om. Trost skriver att nästan inga av de studier som görs inom beteende- och samhällsvetenskaperna är av helt kvantitativ natur, de är nästan alla blandformer av ett eller annat slag.¹¹⁰

Enkäten är uppdelad i tre delar, barnbibliotekskonsulternas yrkesroll, barnkonventionen och Svensk Biblioteksförning rekommendationer. Redovisningen av enkätsvaren följer den uppdelningen, likaså analysdelen. Vi utgick från våra frågeställningar när vi konstruerade enkäten. Det tog lång tid och var ganska svårt att formulera enkätfrågor som var klara och lätta att förstå, samtidigt som de förhoppningsvis skulle ge svar på det vi ville veta. Vi satt med BO:s framgångsfaktorer och diskuterade vad vi behövde fråga för att få reda på om varje faktor kan sägas vara uppfylld. När vi var nöjda med frågorna beslutade vi att flytta om dem för att underlätta ifyllandet för barnbibliotekskonsulterna. Några frågor tillkom också medan vi flyttade runt frågorna och vissa var vi tvungna att omformulera för att de skulle hänga bättre samman med frågorna runt dem.

5.3 BO:s framgångsfaktorer som analysverktyg

Anledningen till att vi har valt dessa faktorer är att BO är den myndighet som har till uppgift att initiera och följa upp barnkonventionsarbetet i Sverige. De redskap som de har skapat för dessa ändamål anser vi är utprovade och tillförlitliga. I analysarbetet kopplade vi samman framgångsfaktorer med svar från olika delar i enkäten. Vissa svar kunde härledas till flera framgångsfaktorer, i andra fall är det endast ett par svar som hör till en framgångsfaktor. Fördelningen redovisas här nedan:

För framgångsfaktor 1 - Ledningens entydiga stöd och engagemang, fann vi analysmaterialet i svaren på frågorna 6a + b och 19. Vi ville veta om det fanns ett beslut, som dessutom var formellt vedertaget och inte bara var uttalat om att arbeta utifrån barnkonventionen. I de fall det fanns ett barnkonventionsarbete, ville vi ta reda på om det fanns stöd från ledningen. Vi ville också veta vad som kunde ligga till hinder, därför listar fråga 19 några punkter som kan försvåra arbetet och den frågan återkommer också under flera av faktorerna.

För framgångsfaktor 2 - Arbeta in perspektivet i centrala styrdokument, återfanns analysmaterialet i svaren på frågorna 4, 7, 18, 20a + b, 23, 24, 25, och 26. Det är ett stort område som berör många punkter. Vi ville ha reda på dels hur det ser ut på länsnivå, men också hur barnbibliotekskonsulterna bedömer att det ser ut på kommunnivå och hur och om de i så fall kopplar samman sitt arbete med barnbiblioteksarbetet ute i kommunerna. Svensk Biblioteksförings rekommendationer, som frågorna 23 – 26 handlar om, är inget styrdokument i sig, men vi ansåg det ändå vara intressant under den här

¹⁰⁹ Ejvegård, Rolf (2003). *Vetenskaplig metod*, s. 49

¹¹⁰ Trost, Jan (2007), s. 18 ff

faktorn eftersom det ger riktlinjer om barnbiblioteksverksamhet utifrån barnkonventionen.

För framgångsfaktor 3 - Utbildning och information, fann vi analysmaterialet i svaren på frågorna 2, 3, 9, 10, 11, 13, 14, och 15. Här gäller samma sak som ovan, det finns mycket intressant att fråga efter och vi ville veta dels hur barnbibliotekskonsulenterna får sin information och utbildning, dels hur de förmedlar den vidare. Vi ville dessutom veta hur barnbibliotekskonsulenterna ser på sin yrkesroll. Flertalet av länsbibliotekens hemsidor nämner att utbildning och information är en stor del av deras arbetsuppgifter, något vi tyckte var intressant och ville veta mer om.

För framgångsfaktor 4 - Utgå från befintliga arbetsprocesser, fann vi analysmaterialet i svaren på frågorna 12a + b. En lite svårare faktor att ta reda på, men vi frågade hur de arbetade med barnkonventionen. Vi anser att det är skillnad på fråga 12a och b. Den ena handlar om det finns ett formellt beslut att arbeta utifrån barnkonventionen, och det berör fler än just den just för tillfället anställde på länsbiblioteket. Den andra frågan är mer personligt ställd eftersom den handlar om hur de själva arbetar utifrån barnkonventionen. Själva formuleringen *medvetet* arbeta utifrån är också noga vald, eftersom som ett ja på den frågan visar att de faktiskt har tänkt igenom och fattat ett personligt beslut angående sitt arbete med barnkonventionen.

För framgångsfaktor 5 - Ekonomiska och personella resurser, fann vi analysmaterialet i svaren på frågorna 6c och 19. När det gäller resurser har vi tyvärr något förutfattade meningar om att det alltid är en bristvara, men vi försökte ändå formulera första frågan i en positiv ton och bad dem redovisa för om de hade fått några av de resurser som BO säger behövs. Däremot handlar fråga 19, som vi tagit upp tidigare, om vad som kan hindra barnbiblioteksarbetet och ett av de hindren kan vara brist på resurser.

För framgångsfaktor 6 - Dialog och erfarenhetsöverföring, fann vi analysmaterialet i svaren på frågorna 5, 8a + b och 12a. Vilken dialog barnbibliotekskonsulenterna har med barnbibliotekarierna i sitt län hör samman deras yrkesroll, mer specifikt med hur ofta de träffas och vad som diskuteras på träffarna. Men vi ville också veta om det fanns nätverksarbete och på vilka nivåer det arbetet befann sig. Fråga 12 som berör om de arbetar medvetet utifrån barnkonventionen var inte från början med under denna faktor, men vi fann material där som vi tyckte var användbart när vi började analysera.

För framgångsfaktor 7 - Uppföljning och utvärdering, fann vi analysmaterialet i svaren på frågorna 19, 21 och 22. Två mycket viktiga punkter som vi frågade rakt på sak efter, vi ville dock också veta om uppföljningen och utvärdering gjordes av dem själva eller av någon annan, eftersom vi gjorde bedömningen att det känns mer tillförlitligt om det gjordes av någon annan. Tyvärr missade vi alternativet att det gjordes tillsammans med någon, något som förmodligen är ett ganska vanligt förfaringsätt.

Även om vi använder oss av framgångsfaktorerna som analysverktyg är vi väl medvetna om att det inte går att mäta vare sig barnperspektiv eller barnkonventionsarbete utifrån de enkätsvar vi har fått fram. Respondenterna kan säga att de har ett barnperspektiv och att de arbetar utifrån barnkonventionen, men man måste komma ihåg att det är endast deras utsagor. Vad vi kan göra med barnbibliotekskonsulenternas svar är att analysera dem för att försöka ge en bild av hur arbetet med barnkonventionen ser ut.

6. Redovisning av enkätsvar

Enkäten skickades i brevform ut till alla tjugo länsbibliotek i Sverige. Vi mejlade två påminnelser och fick till slut in sexton svar, varav ett svar endast bestod av ett meddelande att de inte önskade delta i enkätundersökningen på grund av att det inte fanns någon barnbibliotekskonsulent i länet för tillfället och ett annat att det pågår en omorganisation av verksamheten och därför passade det inte just nu, men att det är en angelägen och intressant fråga. Det totala antalet besvarade enkäter uppgår därför till fjorton.

I enkäten valde vi att rikta oss till barnbibliotekskonsulenten i länet trots att vi vet att inte alla titulerar sig som det, i enkätredovisningen har vi valt att kalla alla för respondenter.

6.1 Två synsätt

Vi har valt att skildra två olika respondenters svar i sin helhet för att få ett sammanhang och för att visa att det finns skillnader i arbetssätt och syn på barnkonventionen hos några av barnbibliotekskonsulenterna. Vi har gett den förste namnet Adam och den andra Beatrice, vi har inte frågat om kön så det är bara för att förenkla läsningen.

Adam

Respondenten Adam har arbetat som barnbibliotekskonsulent i ca fem år. Innan dess har han arbetat som bibliotekarie på integrerat folk- och skolbibliotek. Det Adam ser som sina huvudsakliga arbetsuppgifter är att stärka och utveckla biblioteksverksamheten för barn och unga, även på skolbibliotek och gymnasiebibliotek.Handledning och att bilda nätverk med barn- och skolbibliotekspersonal är andra arbetsuppgifter som nämns.

Som konsulent träffar Adam barnbibliotekarierna i länet ca 5-6 gånger per år. Då diskuteras aktuella frågor, gåvokort till nyfödda, bokklubbar, information, Bokjuryn, utvecklingsfrågor, nätverksträffar, Äppelhyllor mm.

Länsbiblioteket där Adam arbetar har fattat ett formellt beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen och ledningen stödjer detta arbete. Arbetet har inte tilldelats extra resurser, men Adam kommenterar detta med att barnkonventionen är en fast grund att stå på och att den ingår som en naturlig del i verksamheten.

Adam är med i nätverk som arbetar med barnkonventionen, både på nationell och på länsnivå. På frågan om hur man får information om barnkonventionen svarar Adam att han håller sig uppdaterad via hemsidor, via utbildning, utskick från barnkonventionsansvarig i länet och utskick från Kulturrådet. Adam uppger att han även får information genom landstinget eftersom han är utbildad så kallad barnpilot.

Utbildning i hur barnkonventionen ska tillämpas i yrket får Adam fortlöpande. De senaste fem åren har det hållits ca 10-15 st utbildnings-/fortbildningstillfällen som har handlat om barnkonventionen. Han säger också i en kommentar att det samtidigt är något som alltid tas upp vid gemensamma möten och utbildningar.

Adam anser att han medvetet arbetar utifrån barnkonventionen genom att få in den i det befintliga arbetet, genom projekt som löper över viss tid samt utbildningstillfällen i sakfrågor. När det gäller sin egen roll i barnkonventionsarbetet på länets bibliotek beskriver Adam att han fungerar som inspiratör, utbildare, utvecklare och rådgivare, men menar att det är beroende av vem som frågar. Själv ser Adam sig mest som handledare och utvecklare.

Information om barnkonventionen är något som Adam upplever efterfrågas och de som frågar är de som just då behöver den. Det kan vara olika kategorier av bibliotekspersonal, men även lärare. Adam får även förfrågningar efter utbildning om barnkonventionen och uppger att det då är barnbibliotekarier och skolbibliotekarier som efterfrågar detta.

Adam har inte genomfört någon barnkonventionsanalys inför något beslut som kan påverka barnen och ungdomarna i länet eftersom han inte fattar några sådana beslut. Men Adam menar att det finns med som en del i det senaste projektet han varit med i – MVG- metodutveckling, visioner & grunder.

Adam är av den uppfattningen att bibliotekarierna i länet i mycket stor utsträckning arbetar utifrån barnkonventionen. Det som har påverkat detta tror han är den egna insatsen, svensk biblioteksförnings rekommendationer och kommunens styrdokument. Det som kan begränsa/försvåra förverkligandet av barnkonventionen tror Adam är att ledning och politiker inte förstår vikten av att arbeta med barnkonventionen. Om barnkonventionen finns med i de lokala folkbiblioteksplanerna i länet vet inte Adam.

På frågan om det görs någon uppföljning och utvärdering av arbetet med barnkonventionen svarar Adam att arbetet med barnkonventionen är en plattform, något väl integrerat. Det är svårt att följa upp arbetet direkt. Men barn och ungdomars medverkan får alltså större genomslagskraft.

Adam känner till Svensk Biblioteksförnings rekommendationer mycket väl och använder dem i sitt arbete. På frågan om det finns punkter i rekommendationerna som är viktigare än andra svarar han ja eftersom några punkter är mer applicerbara på barns och ungas fritid, vilket är betydelsefullt för biblioteken. Adam tycker inte att rekommendationerna är tillräckliga utan anser att de nog skulle kunna vässas en del och att Sverige som nation bör göra en uppföljning.

Beatrice

Respondenten Beatrice uppger att hon tidigare har arbetat som barnbibliotekarie och med social biblioteksverksamhet. Barnbibliotekskonsulent har hon varit i mer än femton år. Beatrice arbetar i en liten organisation och menar att man därmed med nödvändighet blir en generalist och diversearbetare. Barnbiblioteksfrågorna är viktiga, men de är också bara en del i tjänsten. Beatrice anser att de huvudsakliga arbetsuppgifterna är metodutveckling bl a i projektform, omvärldsbevakning, information, fungera som bollplank och skapa nätverk för erfarenhetsutbyte. Barnbibliotekarierna i länet träffar Beatrice på organiserade möten ca 2-3 gånger per år. Vid dessa möten diskuteras projekt, metodutveckling och så utbyts erfarenheter.

Beatrice svarar nej på frågan om länsbiblioteket där hon arbetar har fattat ett offentligt beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen. Barnkonventionen finns inte heller med i länsbibliotekets styrdokument.

Beatrice svarar ja på frågan om hon är med i något nätverk som arbetar med barnkonventionen och förtydligar svaret med att nätverket är barnbibliotekskonsulenterna i Sverige och deras möten. Information om barnkonventionen får Beatrice genom att hålla sig uppdaterad via hemsidor och via utskick från Kulturrådet. Någon utbildning i hur barnkonventionen ska tillämpas i det egna yrket har Beatrice inte fått och hon svarar *vet inte* på frågan om hur många utbildningstillfällen om barnkonventionen som har hållits i länet de senaste fem åren.

Beatrice uppger att hon inte arbetar medvetet utifrån barnkonventionen. Hon ser själv att den egna rollen i barnkonventionsarbetet på länets bibliotek är att fungera som rådgivare och bollplank. Det är ingen som frågar henne om information eller utbildning om barnkonventionen. Beatrice är av uppfattningen att barnbibliotekarierna i länet arbetar utifrån barnkonventionen i varken stor eller liten utsträckning. Det hon tror kan ha påverkat deras arbete utifrån barnkonventionen är i första hand Svensk Biblioteksförnings rekommendationer och i andra hand bibliotekets lokala målsättningar och handlingsplaner.

Barnkonventionen finns enligt Beatrice med i ca hälften av de lokala folkbiblioteksplanerna i länet och hon har själv varit med och utformat vissa av dem. På frågan om vad som kan begränsa/försvåra förverkligandet av barnkonventionen har Beatrice kryssat i alla alternativ, dvs att det inte finns tillräckligt med efterfrågan, intresse, resurser, stöd från ledningen, tid och andra prioriteringar. Någon barnkonsekvensanalys har Beatrice inte gjort eftersom hon inte fattar sådana beslut.

Beatrice uppger att hon känner till Svensk Biblioteksförnings rekommendationer mycket bra, men svarar inte på frågorna om hon använder sig av dem i sitt arbete eller om de är tillräckliga. I stället avslutas enkäten med följande kommentar: ”Länsbiblioteket i sig arbetar inte utifrån barnkonventionen eftersom vi inte bedriver publik verksamhet/arbetar mot allmänheten. Däremot finns den ju med i olika grad i kommunbibliotekens måldokument och löpande arbete, där man ju direkt riktar sig mot barnen. Självklart är det så att länsbibliotekets kompletterande och stödjande arbete mot kommunbiblioteken i barnbiblioteksfrågor sker i konventionens anda”.

6.2 Alla enkätsvar

Enkäten är uppdelad i tre olika delar, den första handlar om barnbibliotekskonsulenternas bakgrund och deras syn på yrket, den andra om barnkonventionen och den tredje delen om Svensk Biblioteksförnings rekommendationer, svaren redogörs i den ordningen. Vi har valt att sammanföra de frågor som hör ihop under rubriker för att förtydliga vad varje stycke handlar om. Efter rubrikerna står frågornas nummer från enkäten.¹¹¹

¹¹¹ Se bilaga 1

Vi började med att fråga vilket län respondenterna arbetade i för att vi vid behov skulle kunna kontakta dem om det behövdes, men intygade att inga län skulle kunna kopplas till några svar i redovisningen. Därför börjar genomgången med fråga 2 och 3 och inte med fråga 1.

Vissa frågor lämnades öppna för kommentarer, under de frågor vi bedömt att flera av kommentarerna liknar varandra har vi försökt sammanfatta dem. Under andra frågor har vi med nästan alla kommentarer för att belysa olika synpunkter. Kommentarer finns i de fallen med i punktform. Vi har även med enstaka kommentarer som vi anser vara viktiga i den löpande texten och då använder vi oss av citattecken.

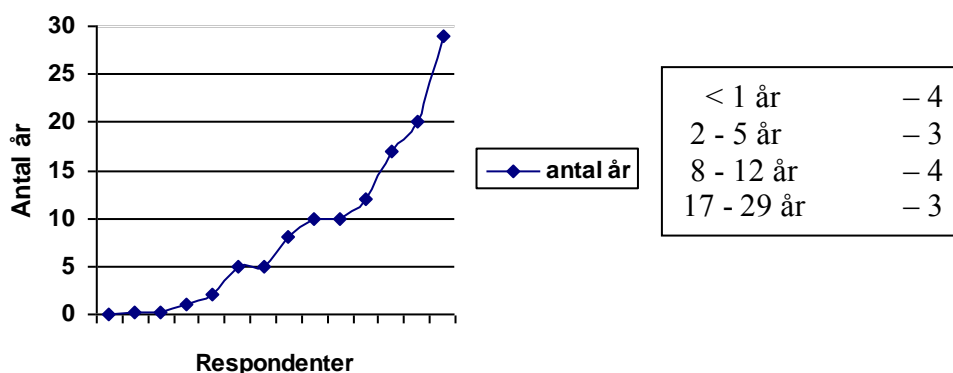
Enkätsvaren ligger till grund för analysen om barnbibliotekskonsulterna kan sägas uppnå BO:s framgångskriterier och om Svensk Biblioteksförningens rekommendationer har haft någon genomslagskraft. Därför analyseras svaren mer på djupet i kapitel 7.

6.3 Barnbibliotekskonsulternas yrkesroll

Bakgrund och anställningstid (Fråga 2, 3)

På frågan om yrkesmässig bakgrund svarar så många som tio av våra respondenter att de har arbetat som barnbibliotekarie innan de började på länsbiblioteket, fyra har arbetat som skol- eller gymnasiebibliotekarie. Andra tidigare befattningar som nämns är bl a bibliotekschef, webbansvarig och kulturadministratör. Flera har haft olika befattningar innan de började på länsbiblioteket.

Tiden som yrkesverksam barnbibliotekskonsulent varierar mycket. Någon är alldeles nyanställd, en annan har innehaft posten i 29 år. Fördelningen är som följer:

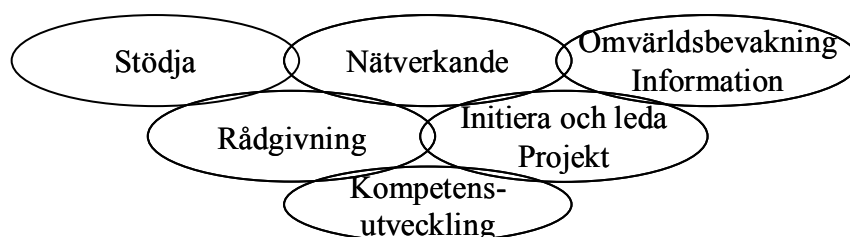

Tabell 1

Det är relativt många som är nyanställda eller som har arbetat ganska kort tid i yrket. Det är något som kan ha påverkat svaren på vissa av de andra frågorna, då de respondenterna kan ha svårt att bedöma vad som har gjorts tidigare. Alla har dock svarat att de har yrkeserfarenhet inom biblioteksyrket med sig i bagaget, ingen kommer direkt som student och blir barnbibliotekskonsult. Vi vet inte om de har arbetat i samma län som de nu arbetar i, men om så är fallet kan de ändå sägas ha erfarenhet av barnbibliotekskonsultarbetet i det länet – fast då som mottagare.

Arbetsuppgifter (Fråga 4)

I svaren på frågan om vilka de huvudsakliga arbetsuppgifterna är har tio respondenter med ordet utveckla/utveckling i olika variationer, oftast i samband med biblioteksverksamheten för barn och unga. Många av respondenterna har med ett flertal arbetsuppgifter, vi vill visa på hur varierande dessa uppgifter kan vara för var och en av respondenterna och listar därför samtliga kommentarer i sin helhet. Vi har valt att ta med alla svar för att lyfta fram varje respondents syn på sitt yrke och därigenom också ge en mer allomfattande bild av barnbiblioteksconsulentyrket i stort. De punkter som vi anser vara viktigast är de som återkommer i flertalet av kommentarerna: stödja, rådgivning, initiera och leda projekt, omvärldsbevakning och information, nätverkande, kompetensutveckling. De ligger nära varandra och det finns kopplingar mellan flertalet, inte bara de som vi har illustrerat här.

Figur 1

Här följer alla svaren:

- stödja, inspirera och leda projekt samt ordna utbildningar och kurser för barnbibliotekarier i länet.
- stödja och utveckla biblioteksverksamheten för barn & unga. Även skolbibliotek och gymnasiebibliotek. Nätverk m barn & skolbibliotekspersonal.Handledning.
- rådgivning, utveckling, fånga upp idéer från kommunens bibliotekarier och samordna samt initiera projekt mm. Samt vara influensen utifrån, samverka inom regionen
- informera, stödja i form av rådgivning och konsultation. Vara en omvärldsbevakare (hålla koll på statliga och regionala kulturfrågor och försöka nå ut med dessa) som sprider info ner och ut i kommunerna, uppdrag från regionens kultur-nämnd
- stödja, samordna, stimulera, entusiasmera barn- och ungdomsbibliotekarier till en positiv utveckling av verksamheten. Initiera projekt, omvärldsbevaka, försvara barns och ungdomars rättigheter.
- information & nätverk inom & utom SSB. Utvecklingsarbete & se helheten.
- biblioteksutveckling genom olika projekt, omvärldsorientering.
- Vi har ingen barnkonsulent här i x-län. Vi har fyra konsulenter som har följande inriktning: Läsfrämjande (nyanställd, har jobbat en vecka); Bibliotek och lärande; Bibliotekens tjänster på nätet; Medier inkl på andra språk än svenska; samtliga gäller även barnperspektiv.
- Utvecklingsfrågor kring barn, unga, webb, webb 2.0, lärande (främst grundskola o gymnasium) kopplat till bibliotek.
- Biblioteksutveckling.
- Nätverkande, omvärldsbevakning, handledning.

- Metodutveckling, bollplank, omvärldsbevakning, information, skapa nätverk för erfarenhetsutbyte. I en liten organisation som vår är barnbibl. frågor en – men viktig – del i tjänsten. Man blir med nödvändighet övergripade/generalist/diversearbetare
- att stimulera utvecklingen av barn och skolbibl.verksamheten, språkstimulerande insatser samt inspirera till implementering till ny teknik.
- Kompetensutveckling, omvärldsbevakning, delta och arbeta i större nationella barnprojekt arbeta i olika nätverk som handlar om barn.

Kontakt med barnbibliotekarierna i länet (Fråga 5)

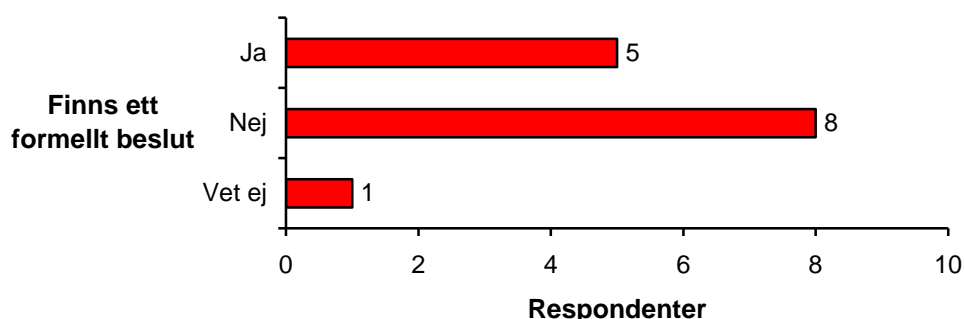
Av enkätsvaren kan vi utläsa att det vanligaste är att det per år ordnas 2 - 3 organiserade arbetsmöten där barnbibliotekskonsulenterna träffar barnbibliotekarierna i sitt län. Antalet övriga möten varierar från 6 -10 möten per år till månatlig eller så gott som daglig kontakt med barnbibliotekarierna via telefon, mejl eller blogg. Det som flera nämner att de diskuterar där är: pågående projekt, utvecklingsfrågor, aktuella frågor, fortbildning, samarbete med andra aktörer, erfarenhetsutbyte och läsfrämjande. Det som också nämns är: ledningsfrågor, biblioteksprofessionen, positionering av barnbiblioteksfrågor, forskning, kampanjer, nätverksträffar, metodutveckling, tillgänglighetsfrågor och mångkultur.

Svaren visar på att samtliga barnbibliotekskonsulenterna anser sig ha bra kontakt med barnbibliotekarierna i sina respektive län, dels via möten, men även mer informellt via t ex mejl och blogg. Diskussionsämnen som tas upp återkommer från vad barnbibliotekskonsulenterna listade som sina viktigaste arbetsuppgifter i en tidigare fråga.

6.4 Barnkonventionen

Formellt beslut (Fråga 6a, b, c)

På frågan om länsbiblioteket fattat något formellt beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen svarar fem ja och åtta nej. En svarar vet ej och en annan kommenterar sitt nej med ”inte så att det står i våra nuvarande dokument, men det kanske gjordes på den tiden då det fanns en ren barnkonsulent. Det är några år sedan här i X-län. Däremot jobbar vi i barnkonventionens anda”.

Tabell 2

På följdfrågan om de känner att de får stöd av ledningen för detta arbete svarar alla fem som svarat ja på förra frågan, ja igen. En respondent har följande kommentar till frågan:

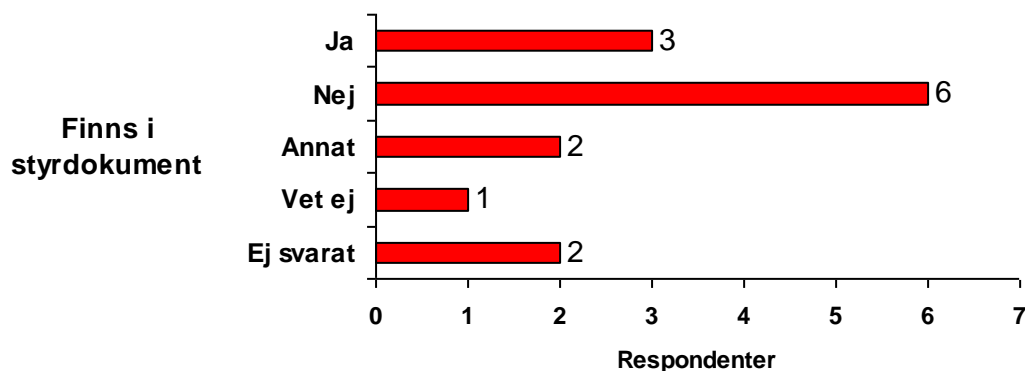
”Jag har stöd även om inte ett formellt beslut tagits. Behövs det? När Sverige ratificerat barnkonventionen?”

Endast en respondent svarar att de har fått extra resurser som utgörs av personal, pengar och tid för att arbeta med barnkonventionen. En annan svarar att de inte får extra pengar generellt, ”men tillräckligt när jag gjorde en utredning kring ett kommunbiblioteks barnavdelnings plats i lokalsamhället”. Två anser att det ingår i jobbet och att det därför inte behövs några extra resurser, kommentar till det är ”Barnkonventionen är en fast grund att stå på. Den ingår som en naturlig del av verksamheten”.

Det innebär att nästan två tredjedelar av respondenterna svarar nej på frågan om det finns ett formellt beslut. Den tredjedel som svarar att ett formellt beslut har tagits känner dock att de har ledningens stöd i arbetet. Däremot är det ovanligt att de får några extra resurser för att genomföra arbetet.

Styrdokument (Fråga 7)

Barnkonventionen finns med i tre länsbiblioteks styrdokument. Sex svarar att den inte finns med och en svarar att den inte finns i länsbibliotekets, men väl i regionens övergripande dokument.

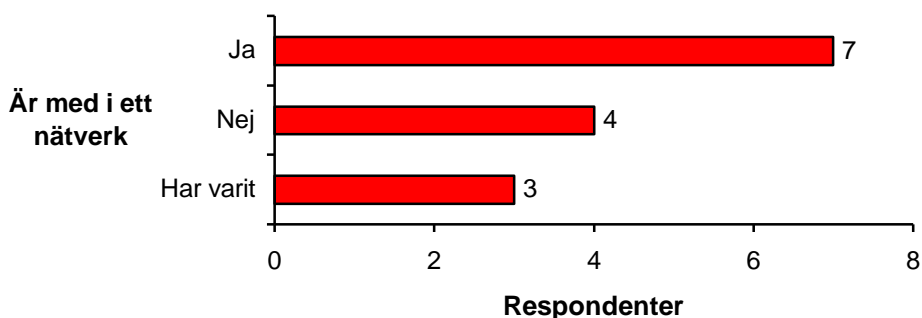
Tabell 3

En som har svarat nej kommenterar ”barnkonventionen nämns inte explicit i den regionala biblioteksplanen, däremot är barn en prioriterad grupp som vanligt”. En svarar vet ej och en svarar endast med kommentaren ”Vilken typ av dokument åsyftas?”. Två respondenter har inte svarat alls.

Det vill säga att en övervägande majoritet svarar nej, vet inte eller inte svarar alls på frågan. Så vitt respondenterna kan bedöma finns barnkonventionen med i styrdokumenten i endast ett fåtal län.

Nätverk (Fråga 8a, b)

På frågan om de är med i något nätverk som arbetar med barnkonventionen svarar sju ja, fyra nej och tre att de har varit. En som har svarat ja kommenterar svaret med att det är barnbibliotekskonsulenterna och deras möten som avses med nätverk i hans/hennes svar.

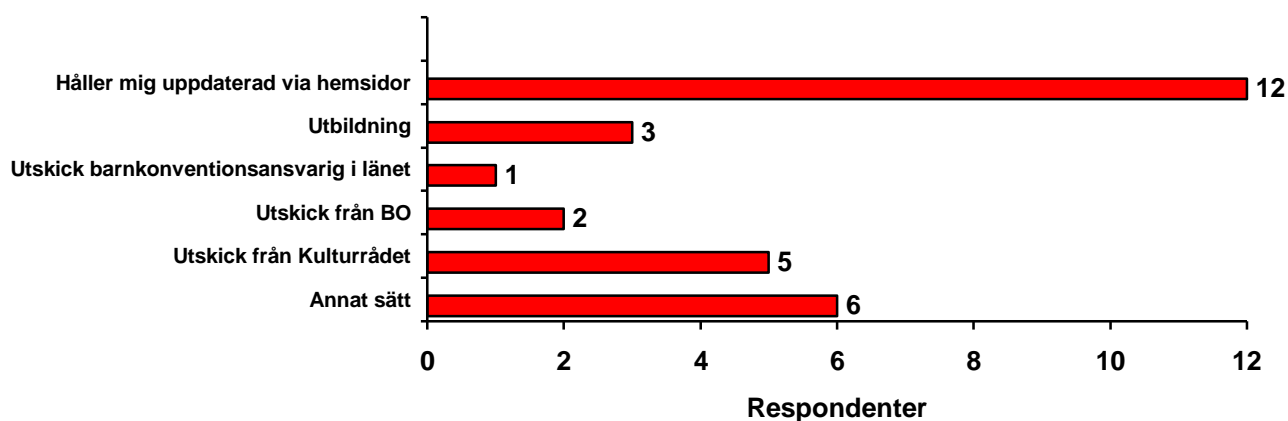
Tabell 4

Nätverken finns i de flesta fall på nationell, sju respondenter, eller på länsnivå, sex respondenter. Tre är med i kommunala nätverk och en i ett internationellt. De flesta som har svarat att de är med i ett nätverk uppger också att de är med i ett par eller flera nätverk och som en respondent påpekar är det olika typer av samarbete på olika nivåer.

Hälften av respondenterna uppger att de är med i ett nätverk, dessutom har några ytterligare varit med, vilket innebär att nätverkande är vanligt förekommande när det gäller respondenternas barnkonventionsarbete.

Anskaffning av information (Fråga 9)

När det gäller hur respondenterna skaffar information om barnkonventionen var det möjligt för dem att välja flera alternativ, sex stycken, det är dock endast en som uppger fem olika alternativ. Tre respondenter anger tre alternativ, fyra väljer två olika och fem uppger bara ett alternativ. Av de fem som svarar med ett alternativ är det fyra som kryssar att de håller sig uppdaterade via hemsidor och en som väljer annat sätt: genom barnbib. i Hallands län.

Tabell 5

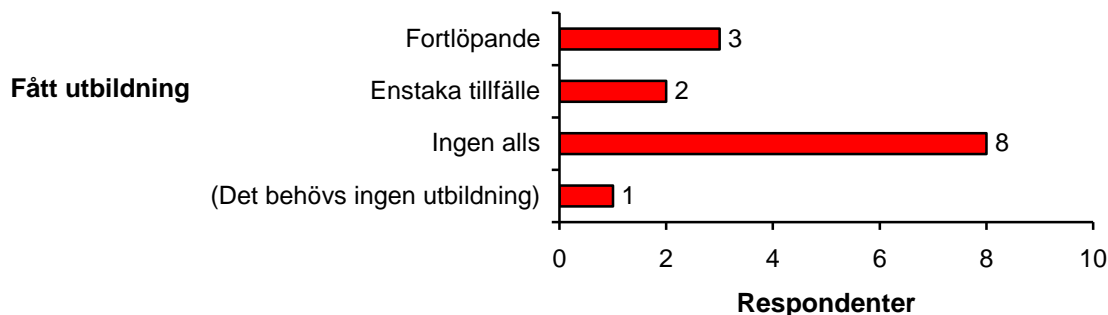
De andra sätt som nämns är:

- genom barnbib. i Hallands län
- ständig diskussion i vårt arbete som konsulent med andra konsulentkollegor
- eget initiativ omvärldsbevakning. T ex använder ”Från Alfons till Dostojevskij”
- svensk biblioteksförening

Det absolut vanligaste sättet att skaffa information är genom att besöka hemsidor. Tyvärr frågade vi inte efter vilka hemsidor, det hade varit intressant att veta.

Utbildning till barnbibliotekskonsulenterna (Fråga 10, 11)

På frågan om de har fått utbildning i hur barnkonventionen ska tillämpas i yrket svarar en respondent att det inte behövs någon utbildning. En annan uppger att verksamheten sedan 2001 har barnkonventionen i botten och att deras projekt går ut på att omsätta den på biblioteken. I övrigt svarar åtta att de inte fått utbildning, tre att de får det fortlöpande och två att de fått utbildning vid något enstaka tillfälle. En anser att det inte behövs någon utbildning.

Tabell 6

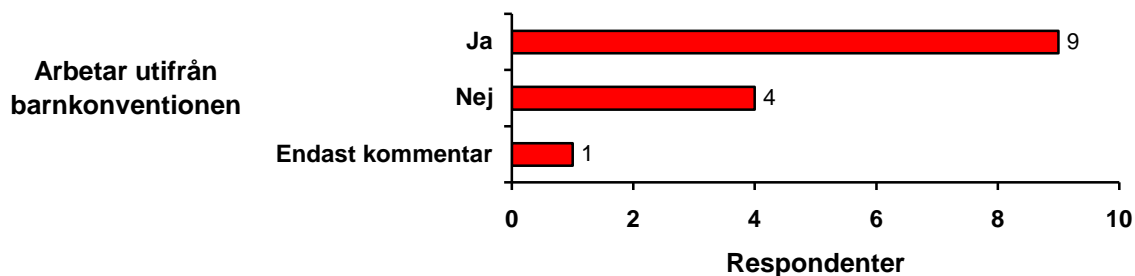
Antalet utbildnings-/fortbildningstillfällen som handlat om barnkonventionen som hållits i länet de senaste fem åren har flertalet svårt att uppskatta. 10-15 är en uppgift från en respondent. Kommentarer till svaren är:

- tas alltid upp vid gemensamma möten och utbildningar
- det finns så många aktörer så det är omöjligt att svara på
- ingår som en naturlig del ständigt

Majoriteten anger att de inte fått någon utbildning alls, men de fyra som har arbetat ett år eller mindre är inräknade i det svaret och förhoppningsvis kommer de att erbjudas utbildning. Vi preciserade inte frågan när det gäller antalet utbildnings-/fortbildningstillfällen i länet, vi skulle ha skrivit att det gällde de tillfällen som riktade sig till bibliotekspersonal. Vi förstår att det är svårt att bedöma totala mängden tillfällen när det gäller länets alla områden.

Arbete utifrån barnkonventionen (Fråga 12a, b)

Nio av våra respondenter anser att de arbetar utifrån barnkonventionen. Fyra svarar nej på frågan.

Tabell 7

De kommentarer som finns är:

- försöker
- nej, men den nya konsumenten för läsfrämjari kommer att göra det.
- Delar
- Ingår som en naturlig del, arbetar inte isolerat med barnkonventionen

På följdfrågan om hur de arbetar med barnkonventionen svarar nio att de får in den i det befintliga arbetet, tre att de gör det i projekt som löper över viss tid och två svarar att de arbetar med den vid utbildningstillfällen i sakfrågor. En respondent har följande kommentar till frågan: ”Det är så självklart. Man stödjer sig på den i olika sammanhang. Börjar alltid med barnkonventionen vid t ex föreläsningar”.

Cirka två tredjedelar av respondenterna säger att de arbetar utifrån barnkonventionen. Alla som säger sig arbeta utifrån den anger dessutom att de får in den i det befintliga arbetet.

Den egna rollen i barnkonventionsarbetet (Fråga 13)

Frågan hur respondenterna ser på sin roll när det gäller barnkonventionsarbetet på länets bibliotek gav möjligheten att välja flera olika alternativ. Fyra av respondenterna väljer alla alternativ, alla roller ingår i deras arbete. Det är fem som endast väljer en roll, fördelningen är: tre ser sig som inspiratörer, en som utbildare och en som rådgivare.

Av de fjorton respondenterna är det elva som svarar inspiratör, fem rådgivare, sju utvecklare och fem utbildare. Men då är det som sagt flera som har valt mer än en roll.

Tre av de fyra som har valt alla roller ger följande synpunkter på uppmaningen att utveckla hur de ser på sin roll:

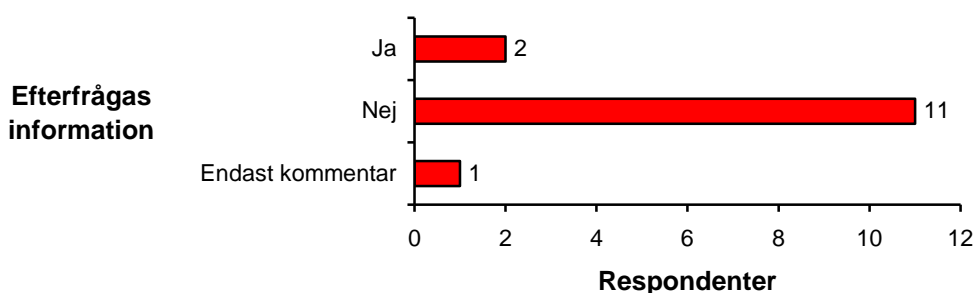
- beroende på frågeställaren. Jag ser min roll mest som handledare och utvecklare
- det handlar främst om att implementera och hålla dokumenten levande och se att de kan användas att bygga verksamhet kring, och användas som stöd i utvecklings-/avvecklingssituationer
- ovanstående, plus samordnare

En av dem som inte har valt alla roller, lämnar också en kommentar:

- De frågar inte efter inspirationen eller rådgivning. Det bakas in ändå. De får den oavsett om de vill eller inte.

Eftersom vi inte bad respondenterna att begränsa sig till ett visst antal svarsalternativ har vi fått ett varierande resultat. Ca en tredjedel väljer alla rollerna, medan nästan lika många endast väljer en roll. Det behöver inte betyda att de anser att de andra rollerna inte ingår arbetet, kanske vill de bara lyfta fram den som de som sin främsta roll. Den roll som flest nämner är inspiratör.

Efterfrågan av information (Fråga 14a, b)

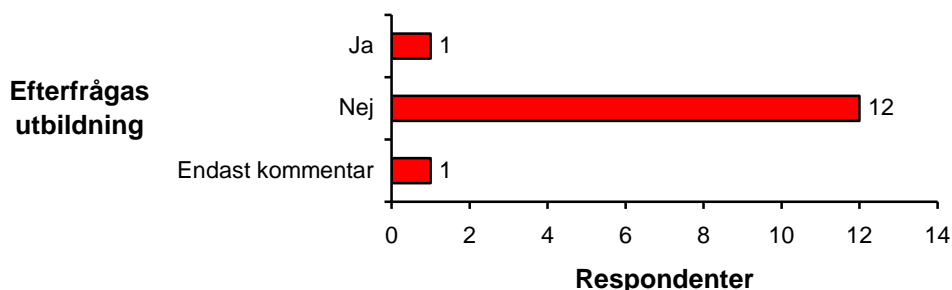

Tabell 8

Två av respondenterna svarar att de får förfrågningar efter information angående barnkonventionen och på följdfrågan vilka som efterfrågar information svarar de: ”de som just behöver den, alla kategorier. Även lärare t ex.” och ”universitetet i samband med min undervisning”. De kategorier vi listade var: barnbibliotekarier, bibliotekschefer, övrig bibliotekspersonal, skolbibliotekarier och sista alternativet var andra. Elva svarar att det inte förekommer någon efterfrågan. En av respondenterna svarar varken ja eller nej på frågan utan kommenterar: ”Sällan eftersom alla vet att det finns att läsa på hem-sidan.”

Efterfrågan av information verkar vara så gott som obefintlig, nästan samtliga respondenter anger att de inte får några förfrågningar om information.

Efterfrågan av utbildning (Fråga 15a, b)

Tabell 9

Det är endast en respondent som uppger att det finns efterfrågan av utbildning, den svarade även ja på förra frågan angående informationsbehov och anger att det är barn- och skolbibliotekarier som vill ha utbildning. Den andra som svarade ja på föregående fråga lämnar endast en kommentar här: ”eventuellt” och utvecklar sedan svaret på följdfrågan vilka det är som efterfrågar utbildning: ”planer finns på en Kultur i vården-dag om barnkonventionen kopplad till barnkultur och barnlitteratur”. Av de tolv som svarar nej lämnar två kommentarerna: ”inte än” och ”inte specifikt”.

Även här verkar efterfrågan vara så gott som obefintlig, nästan samtliga respondenter anger också att de inte får några förfrågningar om utbildning.

Barnkonsekvensanalys (Fråga 16)

På frågan om de genomfört någon barnkonsekvensanalys svarar två respondenter ja, fem nej och sju att de inte fattar några sådana beslut.

Tabell 10

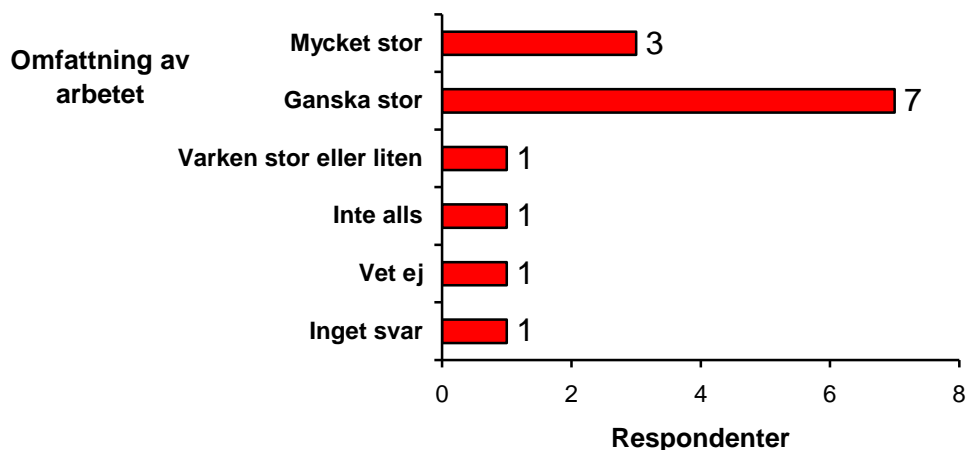
En av dem som svarar nej säger att han/hon har föreslagit det till ledning. Två av respondenterna som har svarat att de inte fattar sådana beslut kommenterar:

- T ex vid nedläggning av filial eller indragning av tjänst påtalar jag ev. påverkan/betydelse för barn
- Senaste projektet MVG – metodutveckling, visioner & grunder.

Vi har inte fått in några exempel på någon barnkonsekvensanalys från de två som svarar ja.

Bibliotekarierna och barnkonventionen (Fråga 17, 18)

Tre av respondenterna bedömer att bibliotekarierna i deras län arbetar i mycket stor omfattning efter barnkonventionen. En svarar att bibliotekarierna arbetar i ganska stor omfattning, sju anger varken stor eller liten omfattning och en respondent svarar att de inte alls arbetar efter barnkonventionen. En svarar vet ej och en anger inget svar utan kommenterar istället: ”den ska genomsyra arbetet. Det är min roll att alltid påminna!!”.

Tabell 11

Vid fråga 18 bad vi respondenterna att rangordna vad de tror har påverkat bibliotekariernas arbete utifrån barnkonventionen, men det är inte alla som har gjort det utan vissa har endast satt kryss vid de punkter de anser viktiga. Därför blir det svårt att redovisa svaren på enkelt sätt. Alternativen var:

- Din egen insats
- Svensk biblioteksförerings rekommendationer
- Kommunens styrdokument
- Bibliotekets lokala målsättningar och handlingsplaner
- Övrigt

Kommentarerna till alternativet Övrigt är:

- konsulentinsats under årens lopp + allmän debatt på nationell o regional o lokal nivå
- opinionsbildning, omvärldsbevakning
- sin egen övertygelse
- i barnbibliotekarieprofessionen att jobba utifrån barnkonventionen
- Jag vet inte vilka bevekelsegrunder som ligger bakom deras beslut. Kan vara barnkonventionen – eller inte.

En respondent kommenterar dessutom hela frågan med att alla delar inverkar.

Respondenterna anger att det som påverkat barnbibliotekariernas barnkonventionsarbete mest är Svensk Biblioteksförerings rekommendationer och kommunens styrdokument. Efter det kommer bibliotekets lokala målsättningar och handlingsplaner, först därefter kommer deras egen insats och övrigt.

Problem med förverkligandet av barnkonventionen (Fråga 19)

Vi bad respondenterna att ange vad som kan begränsa eller försvåra förverkligandet av barnkonventionen och gav dem följande alternativ i en flervalfråga. Inte tillräckligt med:

- efterfrågan
- intresse
- resurser
- stöd från ledning
- tid
- andra prioriteringar

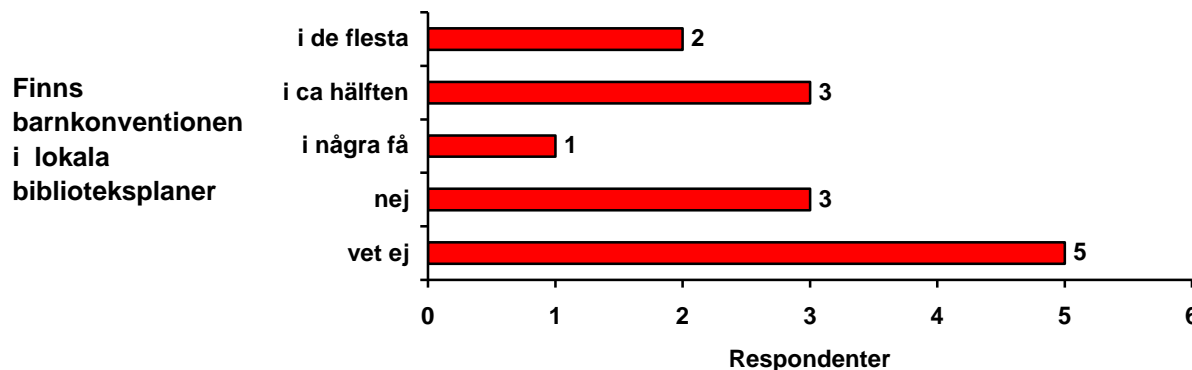
Det alternativ som får flest kryss är andra prioriteringar, sju av de fjorton respondenterna väljer det. Inte tillräckligt med resurser och stöd från ledning får vardera sex kryss. Därefter kommer inte tillräckligt med intresse och tid med fyra kryss var. Endast en svarar inte tillräckligt med efterfrågan. Två väljer att inte ange något alternativ utan skriver i stället att de inte vet. De flesta respondenter anger flera alternativ, det är endast tre som bara anger ett. En respondent anger alla alternativ.

Kommentarer till svaren är:

- att ledning och politiker inte förstår vikten av att arbeta med barnkonventionen
- man känner till barnkonventionen och barnkonventionsanalysen – men plånbocken styr
- i tid hos både personal och ledning. Men framför allt hur man prioriterar i verksamheten – barnfrågorna sägs vara prio, men är de det?
- En kommun i länet kallade sig ”den barnvänliga kommunen”, men prioriterade inte resursmässigt särskild barnverksamheten t. ex på biblioteket.
- I politiska beslut kommer pengar oftast först.

Lokala biblioteksplaner (Fråga 20a, b)

På frågan om barnkonventionen finns med i de lokala folkbiblioteksplanerna i deras län svarar två respondenter att den finns med i de flesta planer, tre svarar att den finns med i ca hälften och en att den finns i några få planer. Tre respondenter svarar nej, den finns inte med i några planer och fem svarar att de inte vet.

Tabell 12

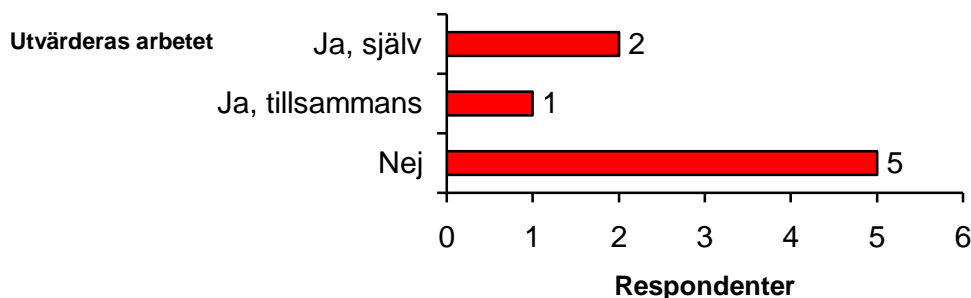
En kommentar från en respondent som svarar ja, i ca hälften, är ”jag har inte fått tag i alla planer. En del är under arbete. Några få/ca hälften är nog eg nära sanningen”. En

kommun svarar: ”inte i b-planen, men i kommunens styrkort”. En respondent som svarar nej lämnar kommentaren: ”men i stort sett alla nämner unescos folk- resp. skolbiblioteksmanifest”.

På följdfrågan om de i så fall varit involverade i utformandet av planerna svarar tre respondenter att de varit medverkande i vissa. Åtta svarar nej, några med tilläget att det var före deras anställningstid. En respondent som inte lämnar något svar kommenterar ”vi initierade arbetet med biblioteksplaner m workshoppar m en extern konsulent i varje kommun. Jag deltog i ett par kommuner”.

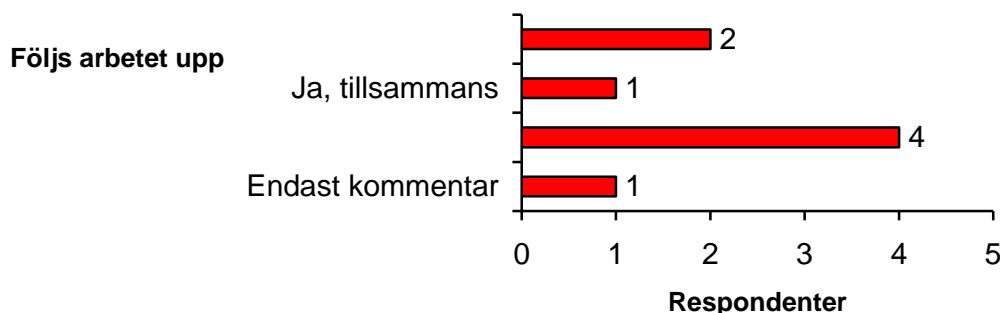
Utvärdering och uppföljning (Fråga 21, 22)

Svaren till frågorna om utvärdering och uppföljning är nästan identiska därför redovisar vi dem tillsammans. Det är bara de som tidigare svarat att de arbetar med barnkonventionen som frågorna riktar sig till, det vill säga nio respondenter.

Tabell 13

Endast några få respondenter anger att deras arbete utvärderas, två respondenter svarar att de själva utvärderar sitt arbete med barnkonventionen. En uppger att den utvärderar sitt arbete tillsammans med en arbetsgrupp. Fem svarar nej på frågan om de utvärderar.

Tabell 14

Samma respondenter svarar likadant på frågan om de följer upp sitt arbete, alltså två svarar ja och en svarar ja, tillsammans med arbetsgrupp. Fyra svarar nej på om de följer upp sitt arbete. En respondent har endast lämnat kommentarer. Kommentarererna är lämnade till båda frågorna:

- inte specifikt ur Barnkonventionssynpunkt
- varje enskilt projekt utvärderas – ibland löpande – ibland externt dock ej med särskilt fokus på barnkonventionen
- Arbetet med barnkonventionen är en plattform, väl integrerat. Svårt att utvärdera och följa upp arbetet direkt. Men barn och ungas medverkan får allt större genomslagskraft

Enligt respondenterna är det ovanligt att de utvärderar och följer upp sitt arbete.

6.5 Svensk Biblioteksförerings rekommendationer

Kunskap om rekommendationerna (Fråga 23)

De flesta, tolv respondenter, svarar att de känner till Svensk Biblioteksförerings rekommendationer mycket väl, en med tillägget ”var med och arbetade fram dem”. Två svarar att de känner till dem mindre bra.

Användande av rekommendationerna (Fråga 24)

Tolv respondenter svarar ja på frågan om de använder sig av rekommendationerna i sitt arbete, en av dem som svarar ja svarar också nej på samma fråga. En kommenterar sitt ja med ”indirekt”. Det saknas svar på fråga 24 – 26 från en respondent.

Viktiga punkter (Fråga 25)

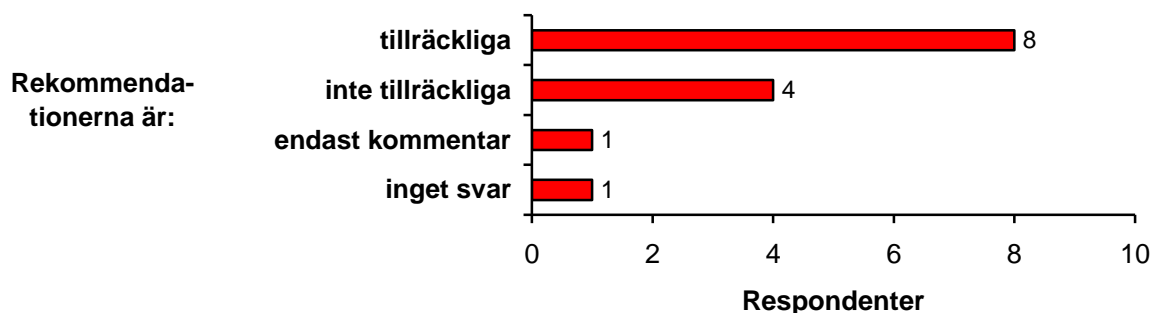
På frågan om det finns några punkter i rekommendationerna som är viktigare än andra svarar sex respondenter ja och fyra nej. Tre svarar varken ja eller nej utan lämnar i stället kommentarer. Det finns sammanlagt nio kommentarer, fyra av dem säger att barnperspektivet är den viktigaste punkten, en med tillägget demokrati. Övriga kommentarer är:

- ja, några punkter är mer applicerbara på barns och ungas fritid, vilket är betydelsefullt för biblioteken
- Tillsammans täcker de in
- Biblioteket ska stimulera till nyfikenhet och läslust. För muntligt berättande, upplevelseläsning och för barns och ungdomars eget kunskapssökande ska biblioteket vara ledande. Biblioteket ska vara aktivt och uppsökande. I biblioteket ska finnas ett rikt, varierat och aktuellt utbud av medier som speglar världen ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Anpassade medier ska erbjudas.
- Främst det som anknyter till bibliotek osv.
- ”Barnets bästa” är en viktig övergripande punkt.

Ca hälften av respondenterna svarar att vissa punkter är viktigare än andra, den punkt som nämns flest gånger handlar om barnperspektiv.

Räcker de till? (Fråga 26)

Rekommendationerna är tillräckliga uppger åtta av respondenterna, medan fyra anser att de inte är det.

Tabell 15

Två av respondenterna kommenterar sina nej med: ”skulle nog kunna vässas en del. Och att Sverige som nation gör en uppföljning” och ”Men de behöver användas mera. Även av mig själv”. En respondent väljer att bara lämna en kommentar ”svårt att svara på. Skulle önska att de var mer än rekommendationer, men bra att luta sig mot, bygga verksamhet kring. Dock skulle de nog behöva moderniseras till vissa delar”.

Majoriteten anser att rekommendationerna är tillräckliga, även om vissa synpunkter finns.

Respondenternas slutkommentarer

Tre respondenter väljer att lämna kommentarer till enkäten som helhet, en berör att det är svårt som nyanställd att svara på frågorna, de övriga två följer:

- Länsbibl. i sig arbetar inte utifrån barnkonventionen eftersom vi inte bedriver publik verksamhet/arbetar mot allmänheten. Däremot finns den ju med i olika grad i kommunbibliotekens måldokument och löpande arbete, där man ju direkt riktar sig mot barnen. Självklart är det så att länsbibl:s kompletterande och stödjande arbete mot kommunbiblioteken i biblioteksfrågor sker i konventionens anda.
- Vårt län var med och jobbade fram rekommendationerna som nu är spridda över hela landet. Alla våra stora barnbiblioteksprojekt utgår från barnkonventionen. ”På barns o ungdomars villkor” ”Hissa segel o bygga vindskydd”, DOFF e.t.c.

Det förekommer ett visst variabelbortfall eftersom några respondenter inte har svarat på vissa frågor. Enkätens omfattning kan ha bidragit till att respondenterna har missat eller inte orkat att svara på alla frågor. Det rikliga materialet har dock varit till stor nytta för oss i analysarbetet, vi har haft användning för alla svar och anser därför att validiteten är hög i det avseendet. Svaren på några av flervälsfrågorna har varit svåra att dra några tydliga slutsatser ifrån eftersom det inte med säkerhet går att sammanställa någon statistik av materialet.

7. Analys och diskussion

Vi börjar med en diskussion om vad vi anser om barnbibliotekskonsulenternas barnperspektiv och fortsätter sedan med att gå igenom BO:s framgångsfaktorer faktor för faktor med enkätsvaren som analysgrund. Därefter tar vi upp Svensk Biblioteksförnings rekommendationer och om de kan sägas ha haft någon genomslagskraft. Efter det kommer våra slutsatser angående barnperspektiv, barnkonventionen och barnbibliotekskonsulenterna, där sammanfattar vi också huruvida vi anser att barnbibliotekskonsulenterna kan sägas ha lyckats i sitt arbete med barnkonventionen utifrån framgångsfaktorerna. Därefter följer förslag på förbättringar i det arbetet. Kapitlet avslutas med förslag till vidare forskning.

7.1 Analys barnperspektiv

Barn och ungdomar har fått ett allt större utrymme i dagens samhälle. Detta har bidragit till en förändrad barnsyn som har gett barnen ett egenvärde och tydligare medbestämmanderätt. Det är intressant att ställa sig frågan om utvecklingen hade kommit så långt om inte Sverige hade ratificerat barnkonventionen för tjugo år sedan. I det bakgrundsmaterial som vi har gått igenom, som t ex rapporter och betänkanden från Kulturutredningen, finns barnperspektiv med som något grundläggande. Det ser vi som ett tecken på att barnkonventionen faktiskt har haft genomslagskraft i kulturpolitiken.

Begreppet barnperspektiv är inte enkelt, det kan ha olika betydelser och därför användas på olika sätt. Det vi har funnit i de tidigare forsknings- och teorikapitlen är att man kan se barnperspektiv på mer än ett sätt, dels det som de vuxna anser vara barnets bästa eller så kan det handla om barns syn på sig själva och sin omvärld. Barnets bästa är en portalparagraf i barnkonventionen, men det är inte alltid en lätt princip att efterleva, något som bland annat Englundh kommit fram till i sin avhandling. Dessutom är det viktigt att tänka på att ett samhälle ständigt förändras och det i sin tur påverkar det som kan sägas vara det bästa för barnet.¹¹²

Det är inte tänkt att barnbibliotekskonsulenter ska arbeta direkt mot barnen, därför har de kanske inte heller någon naturlig kontakt med barn i det dagliga arbetet. Det finns dock inget som säger att de inte kan ha barnkontakter i arbetet, exempelvis genom diskussions- och påverkansgrupper där barn finns med som representanter. Många barnbibliotekskonsulenter skriver i enkäten att de har tidigare erfarenheter av att arbeta i närmar kontakt med barn, såsom barnbibliotekarie eller skolbibliotekarie. Vissa skulle därför kunna sägas ha en hög grad av det som BO kallar barnkompetens.

Qvarsell menar att de vuxna som arbetar med barn antingen kan ha en utpräglad barncentrerad handlingsinriktning eller att de arbetar på ett sätt där de ser barnen som aktörer och där de vuxna försöker se hur barnen handlar och uppfattar sin omgivning. Barnbibliotekskonsulenterna kan enligt Qvarsells teori sägas arbeta utifrån det ena eller det andra sättet, men också utifrån båda samtidigt.¹¹³ Som vi ser det beror det på vilket uppdrag de har, hur de själva ser på sin yrkesroll och vilken koppling det finns till barnverksamheten på biblioteken i länet. Men vår uppfattning är ändå att yrkesrollen i sig

¹¹² Englundh, Elizabeth (2008)

¹¹³ Qvarsell, Birgitta (2001), s. 98

kanske främst ger barnbibliotekskonsulenterna ett utifrånperspektiv, eller det vi tidigare har benämnt som ett vuxenperspektiv, eftersom den direkta arbetsrelaterade kontakten med barn och ungdomar förmodligen saknas. Det är dock inget som vi uppfattar som negativt, båda perspektiven behövs. Kanske är det så att det på en regional nivå är lättare att vara den som försöker skapa sig en överblick av behoven hos samtliga barn i länet, medan det på en lokal nivå kan vara lättare att se till det enskilda barnets behov. Finns sedan barnen med i diskussions- eller påverkansgrupper tillsammans med barnbibliotekskonsulenter kan man även säga att det andra perspektivet, det som utgår från barnen och deras syn på sig själva och sin omvärld, finns med i länsbiblioteksverksamheten.

7.2 Analys enligt BO:s framgångsfaktorer

Eftersom BO:s framgångsfaktorer i det här arbetet har använts för att visa hur man på ett framgångsrikt sätt kan arbeta med att förverkliga barnkonventionen gör vi här en analys av enkätsvaren och diskuterar dem utifrån dessa faktorer.

Faktor 1 - Ledningens entydiga stöd och engagemang

I BO:s första framgångsfaktor poängteras att för att arbetet med barnkonventionen ska bli framgångsrikt krävs att det förankras hos ledningen på arbetsplatsen. Ledningen har det yttersta ansvaret för barnkonventionsarbetet. Ett tecken på att det är förankrat hos ledningen är att det finns ett formellt fattat beslut.

Enligt våra respondenter är det endast fem av fjorton länsbibliotek som har fattat ett formellt beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen. Tre av våra respondenter som svarar nej på frågan har jobbat som konsulent relativt kort tid, något som skulle kunna vara en förklaring till att de ännu inte har hunnit sätta sig in i frågan. De flesta av dem som svarar nej har å andra sidan jobbat länge och där får vi förutsätta att de är insatta i frågan. En respondent svarar ”vet ej”. Om man innehar en befattning som barnbibliotekskonsulent anser vi att det kan vara personens ansvar att ta reda på hur det förhåller sig. BO påpekar att det är nödvändigt med ständig förankring och motivation eftersom det ständigt tillkommer ny personal i en organisation.

På frågan om våra respondenter känner att de får stöd av ledningen för arbetet med barnkonventionen svarar alla fem som tidigare svarat att det finns ett formellt beslut fattat ja på frågan. Det visar hur viktigt det är med ett formellt fattat beslut. En kommentar till den här frågan var: ”Jag har stöd även om inte ett formellt beslut tagits. Behövs det? När Sverige ratificerat barnkonventionen?” BO:s framgångsfaktorer och vår egen åsikt visar att det formella beslutet såväl som ständig förankring behövs. Inte minst för att undvika att arbetet med barnkonventionen blir personberoende.

En av frågorna i enkäten gällde vad respondenterna tror kan begränsa/försvåra förverkligandet av barnkonventionen. Ca hälften kryssade i alternativet att det inte finns tillräckligt med stöd från ledningen. En kommentar till de givna alternativen var att ledning och politiker inte förstår vikten av att arbeta med barnkonventionen. Även i Englundhs undersökning framkom att en grupp av informanter ansåg att det inte fanns något behov av barnkonventionsarbete. De menade att det måste komma ett påbud från högre

instans för att de ska ta några initiativ att påbörja arbetet.¹¹⁴ Koren påpekar att det kan bli problem om det inte är tydligt vem som är ansvarig för att genomföra implementeringen.¹¹⁵ Vi förstår att barnbibliotekskonsulenterna kan uppleva att arbetet med barnkonventionen inte känns så angeläget om de upplever att det inte finns någon efterfrågan eller om det är oklart vem som ansvarar för arbetet.

De svar vi fått fram genom vår enkät speglar barnbibliotekskonsulenternas uppfattning i ämnet. Vi har inte diskuterat detta med någon person i ledande befattning. Hade vi gjort det hade kanske deras svar givit en annan bild. Men faktum kvarstår att barnbibliotekskonsulenterna upplever det på detta sätt och skiljer sig deras bild från ledningens kan man konstatera att det kan finnas brister i kommunikationen.

Faktor 2 - Arbeta in perspektivet i centrala styrdokument.

För att förändra ett tankesätt och börja arbeta efter barnkonventionen på ett grundläggande sätt måste det fattas ett formellt beslut som förankras i de centrala styrdokumentet. Detta är något som hänger väl samman med den tidigare faktorn, att ha ledningens stöd och engagemang.

Vi frågade respondenterna om barnkonventionen stod med i länsbibliotekets styrdokument och fick ett ganska nedslående resultat. Endast några få svarade ja på den här viktiga frågan och ca hälften svarade att den inte finns med. Englundhs informanter ansåg att det är viktigt med kunskap om konventionen och tillämpningen av den. Däremot fanns det informanter som tyckte det är onödigt att alla verksamheter ska ha separata dokument där arbetet med barnkonventionen regleras.¹¹⁶ Vi anser att målformuleringar om barnkonventionen bör finnas i styrdokument för att man utifrån de fattade besluten ska kunna se över vilka problem som finns, vilka arbetssätt som behöver förändras och vilka resurser kan behöva tillkomma. En respondent kommenterade visserligen sitt nej med ”barnkonventionen nämns inte explicit i den regionala biblioteksplanen, däremot är barn en prioriterad grupp som vanligt”, men vi anser att det inte räcker. Utan formella beslut som är nedskrivna i styrdokument, så som biblioteksplaner, handlingsplaner och målsättningar, är det svårt att arbeta vidare, att kunna göra uppföljningar och att utvärdera.

Att det är några respondenter som inte besvarade frågan tolkar vi som att de inte har förstått vad vi avser med styrdokument. Där kunde vi ha varit tydligare. En svarade uttryckligen att den inte vet, vi anser dock att det är en relativt enkel sak att ta reda på och att det är något bör man känna till som anställd barnbibliotekskonsulent. Arbetar man med barnbiblioteksfrågor i ett län så bör man veta om barnkonventionen står omnämnd i de styrdokument som man har att följa.

Vi frågade dessutom om barnkonventionen finns med i de lokala folkbiblioteksplanerna i deras län. Här inser vi dock att det kan ha varit svårt för respondenterna att få reda de uppgifterna. Vissa län har många kommuner och då blir det en tidskrävande uppgift att få tag på alla dokument. Alla kommuner är dessutom inte färdiga med sina biblioteksplaner. Knappt hälften av respondenterna svarade att barnkonventionen finns med i planerna, men vi vet ju inte vad som faktiskt står i dokumenten. Det kan vara väldigt löst

¹¹⁴ Englundh, Elizabeth (2008)

¹¹⁵ Koren, Marian (1996)

¹¹⁶ Englundh, Elizabeth (2008)

formulerat och på så sätt bli ganska intetsägande. Samma argument gäller för övrigt även när det gäller länsbibliotekens styrdokument.

Flertalet av respondenterna kryssade för kommunens styrdokument och bibliotekets lokala målsättningar och handlingsplaner, när vi frågade vad de trodde hade påverkat barnbibliotekariernas arbete med barnkonventionen.

Några få respondenter svarade att de har varit involverade i utformningen i de lokala biblioteksplanerna, mer än hälften har inte varit det, men vissa tillägger att de är nyanställda och därför inte har haft möjlighet. En anledning till att det inte är fler som varit involverade kan vara att barnbibliotekskonsulenterna inte erbjuds eller inte har tid att vara med i utvecklandet av de lokala folkbiblioteksplanerna. Om så är fallet anser vi att det är synd eftersom man i så fall inte utnyttjar dem i rollen som utvecklare och inspiratör gällande barnbiblioteksfrågor. En av respondenterna visar med kommentaren ”vi initierade arbetet med biblioteksplaner m workshoppar m en extern konsulent i varje kommun. Jag deltog i ett par kommuner”, att möjligheten finns. Ett problem kan vara att de har försökt driva frågan, men inte har fått gehör för den. Det är beträffande sådan information en enkätundersökning inte räcker till, för att få reda på det hade vi behövt göra intervjuer.

Svensk Biblioteksförnings rekommendationer är något som alla respondenter anger att de känner till och nästan alla svarar att de arbetar utifrån dessa, men kan det sägas vara ett centralt styrdokument? Det finns inget tvingande i dokumentet och det finns inga krav på uppföljning och utvärdering, det kan däremot ses som ett hjälpmedel i svensk biblioteksverksamhet. Vi anser att det är positivt att alla säger sig känna till rekommendationerna och att de använder sig av dem. Rekommendationerna kan dessutom vara till hjälp för utarbetning av regionala och lokala styrdokument och om så är fallet är det bra.

Faktor 3 - Utbildning och information

De medarbetare som ska vara med i ett barnkonventionsarbete bör vara väl införstådda med vad det nya arbetssättet innebär och vilken målsättningen är. De behöver dessutom få kunskap och information om barnkonventionen och hur ett arbete med denna kan bedrivas. Enligt BO är det även viktigt att säkerställa barnkompetensen hos dem som ska arbeta med barnkonventionen.

Barnbibliotekskonsulenterna har kanske inte direktkontakt med barn i sitt dagliga arbete, men flertalet uppger att de tidigare har arbetat som barnbibliotekarie och några dessutom har arbetat som skol- eller gymnasiebibliotekarie kan de ändå sägas ha förvärvat stor mängd förtroghetskunskap och därmed kan vi hävda att de har den barnkompetens som efterfrågas.

På frågan om de har fått utbildning i hur barnkonventionen ska tillämpas i sitt yrke svarar drygt hälften att de inte har fått någon utbildning, några att de får utbildning fortlöpande, och ytterligare några att de fått utbildning vid enstaka tillfällen. En respondent svarar att det inte behövs. En annan svarar att de sedan 2001 arbetar med barnkonventionen i botten. Om detta betyder att de får utbildning fortlöpande eller om det inte ges utbildning över huvud taget vet vi inte. Vi frågade inte heller om de önskade fortbildning i tillämpning av barnkonventionen, men i Helena Nordquists uppsats från 1998

framkom att barnbibliotekskonsulenterna rent generellt saknade fortbildning för egen del.¹¹⁷

Nästan alla respondenter svarar att de får information om barnkonventionen genom att hålla sig uppdaterade via hemsidor. De är alltså aktiva och söker informationen själva. Ca en tredjedel svarar att de får informationen från Kulturrådet. Några få svarar att de får information genom utbildning. En respondent uppger att informationen inhämtas genom ständig diskussion med andra konsulentkollegor.

På frågan om hur många utbildnings-/fortbildningstillfällen som har handlat om barnkonventionen som har hållits i länet de senaste fem åren hade flertalen respondenter svårt att uppskatta något antal. En respondent kommenterar frågan med: ”det finns så många aktörer så det är omöjligt att svara på”. Den kommentaren visar att frågan skulle ha preciserats mer så att vi hade fått svar på hur många utbildningstillfällen som riktats mot biblioteksverksamheten. Eftersom flera respondenter uppger att man diskuterar utvecklingsfrågor vid olika mötestillfällen med barnbibliotekarier i länet är kan vi anta att barnkonventionen dyker upp som diskussionsämne även här.

I enkäten frågade vi hur konsulenterna i sin tur arbetar med att förmedla kunskapen om barnkonventionen vidare. Få av respondenterna svarar att de får förfrågan om information eller utbildning. I de fall som information/utbildning efterfrågas kommer frågan från olika yrkeskategorier, ”de som just då behöver den”. En möjlighet är att barnbibliotekarierna ute i kommunerna får information skickat direkt till sig och att de inte har behov av information från barnbibliotekskonsulenterna. Eller så är det så att barnbibliotekskonsulenterna ger ut information utan att bli tillfrågade. En av våra respondenter skriver: ”De frågar inte efter inspirationen eller rådgivning. Det bakas in ändå. De får den oavsett om de vill eller inte”.

I Helena Nordquists uppsats framkom från de barnbibliotekarier hon intervjuade att de ansåg att de specialiserade barnbibliotekskonsulenterna var en värdefull resurs.¹¹⁸ Peter Alsbjer konstaterar dock i sin artikel 2005 att länsbiblioteket uppfattade det som att personalen ute på biblioteken inte riktigt kände till vilken kompetens som finns på länsnivå och därför inte heller vet vad de kan förvänta sig av länsbiblioteket.¹¹⁹ Det kan bidra till att barnbibliotekskonsulenterna inte får förfrågningar om utbildning eller information, även om barnbibliotekarierna värdesätter deras arbete.

När barnbibliotekskonsulenterna i enkäten ombeds beskriva den egna rollen i barnkonventionsarbetet väljer många rollen som inspiratör, ca en tredjedel beskriver sig som utbildare. Om man ser sig som inspiratör och utbildare är det vår förhoppning att man finner barnkonvention så pass viktig att man vill ta med den som en punkt vid utbildningstillfällen och inspirera barnbibliotekarierna i sitt län till ett rikt arbete med barnkonventionen.

I redovisningen av enkäten har vi redogjort för vad respondenterna anser vara sina huvudsakliga arbetsuppgifter. Tio respondenter nämnde utveckla/utveckling i olika variationer. Andra uppgifter som återkom i ett flertal av svaren var stödja, rådgivning, initiera och leda projekt, omvärldsbevakning och information, nätverkande, kompetensut-

¹¹⁷ Nordquist, Helena (1998)

¹¹⁸ Nordquist, Helena (1998)

¹¹⁹ Alsbjer, Peter (2005), s. 27

veckling. Samma sak gäller här som ovan, att man finner barnkonventionen viktig nog att inkludera den i sitt utvecklingsarbete.

Koren värnar om barns rätt till information, men för att de ska få tillgång till den är de beroende av vuxna i samhället. Det är därför viktigt att de vuxna är medvetna om detta behov, att de förmedlar information, men att de också hjälper barnen att söka efter information.¹²⁰ Vems är ansvaret för att informationen om barnkonventionen sprids? Är det tänkbart att ovanstående resultat visar att barnbibliotekskonsulenterna på eget initiativ skulle gå ut och informera mer? Hur aktiv är ledningen? Ger de tillräckligt med möjligheter/tillfällen till utbildning och informationsinhämtning? Vi menar att barnbibliotekarierna också måste vara effektiva och efterfråga information. En förhoppning är att barnkonventionsarbetet kommer upp mer och mer på agendan och att ett behov på så sätt skapas.

Faktor 4 - Utgå från befintliga arbetsprocesser

Enligt BO är det bättre att utgå från redan befintliga arbetsprocesser för att få ett mer hållbart och långsiktigt arbete. Vi frågade först om respondenterna arbetade utifrån barnkonventionen och ca två tredjedelar svarade att de anser att de gör det, vilket är positivt. Dessutom svarade någon av de övriga att det kommer att påbörjas arbete. En kommentar var ”ingår som en naturlig del, arbetar inte isolerat med barnkonventionen”. Det anser vi är bra, att den ska genomsyra allt arbete och inte klistras på vid enstaka tillfällen. Englundh kom fram till liknande resultat i sin undersökning. En grupp informanter såg arbetet med barnkonventionen som ett meningserbjudande, medan en annan ansåg att ”det här gör vi redan”.¹²¹

Följdfrågan gällde därför hur arbetet ser ut och där kunde respondenterna välja flera alternativ. Alla de som tidigare svarat ja på om de arbetar utifrån barnkonventionen svarade att de får in det i det befintliga arbetet, några att de dessutom gör det i projekt och ytterligare några att de också arbetar med den i utbildningstillfällen i sakfrågor. Enligt vår erfarenhet är det risk för att projekt rinner ut i sanden och inte leder till förändringar, men det kan också vara början på något mer långsiktigt, speciellt om själva grundtanken, i det här fallet barnkonventionen, redan finns med som en integrerad del av det befintliga arbetet.

Ett exempel på ett projekt som lett till förändringar och förbättringar är *Hissa segel och bygga vindskydd*, där bibliotekskonsulenter och barnbibliotekspersonal samarbetade för att vidareutveckla barnbiblioteksverksamheten.¹²² Projektet ledde till Svensk biblioteks-förenings rekommendationer På barn och ungdomars villkor¹²³. Som vi redogjort för tidigare svarade alla respondenterna att de känner till rekommendationerna. Nästan alla svarade också att de använder sig rekommendationerna och stämmer det kan vi konstatera att rekommendationerna är inarbetade i den regionala biblioteksverksamheten.

Svaret på en av våra frågeställningar, om barnbibliotekskonsulenterna dels arbetar utifrån barnkonventionen och hur det arbetet i så fall ser ut, hamnar under den här faktorn. De flesta av barnbibliotekskonsulenterna säger sig arbeta utifrån barnkonventionen på

¹²⁰ Koren, Marian (1996)

¹²¹ Englundh, Elizabeth (2008)

¹²² Lundgren, L. et al. (2005)

¹²³ Svensk Biblioteks-förening (2003). *På barns och ungdomars villkor*.

ett medvetet sätt, den ingår i deras befintliga arbete, men vissa använder den även i projekt och i utbildningar.

Faktor 5 – Ekonomiska och personella resurser

Den viktigaste aspekten när det gäller resurser är enligt BO:s framgångsfaktorer att personalen ges tid att utveckla sitt arbete för att få in barnkonventionen på ett naturligt sätt. Endast en respondent svarade att den har fått extra resurser i form av personal, pengar och tid, några få anser att det ingår i jobbet och att det inte behövs några extra resurser, en av dem skrev också att barnkonventionen är en fast punkt att stå på och vi hoppas att så är fallet för flera av respondenterna med tanke på att många svarar att de arbetar utifrån barnkonventionen och att det ingår i det befintliga arbetet.

Frågan vi ställde till respondenterna om problem med förverkligandet av barnkonventionen berör också resurstilldelning. Knappt hälften svarade att det inte finns tillräckligt med resurser och några svarade brist på tid. Av kommentarerna framgår att flera känner av att det är pengar som styr och att barnkonventionsarbetet inte är en prioriterad fråga. Tyvärr anser vi att det är ganska vanligt förekommande, att viljan finns, men tiden och resurserna inte räcker till. Det är en sak att barn och ungdomar ska vara en prioriterad målgrupp när det gäller kulturpolitik, det är en annan sak att efterleva det ute i verkligheten. Vi arbetar båda inom kommunal verksamhet och vet hur fort det kan svänga när det gäller ekonomiska resurser. Vi får även en känsla av att några respondenter känner viss misströstan när det gäller den här faktorn utifrån deras kommentarer.

Faktor 6 - Dialog och erfarenhetsöverföring

BO menar att det är viktigt att diskussionen om barnkonventionen hålls levande. Det är också givande att utbyta erfarenheter med andra personer, både inom den egna organisationen men även med andra aktörer.

På frågan om respondenterna är med i något nätverk som arbetar med barnkonventionen svarar hälften att de är det. De flesta anger att de är med i nätverk på länsnivå och/eller på nationell nivå. Många som är med i flera nätverk förklarar att nätverksarbetet skiljer sig åt beroende på vilken nivå det återfinns på.

Vi är medvetna om att barnbibliotekskonsulenterna är en liten yrkeskår och att de är spridda över hela landet. Detta borde medföra att det kan vara svårt att få till möten där alla konsulenter kan träffas. Om det finns rikstäckande träffar kan det säkert vara så att det är mycket som ska avhandlas. Får barnkonventionen eget utrymme eller går det in i andra frågor? Kanske för de diskussioner och utbyter erfarenheter i något forum på nätet?

Antalet möten där barnbibliotekskonsulenterna träffar barnbibliotekarierna i länet varierar, vanligast är 2-3 möten per år. Detta borde utgöra tillräckligt med tillfällen för dialog och erfarenhetsöverföring. På dessa möten uppger de att diskussionerna bl a handlar om projekt, problem, utvecklingsfrågor och att de utbyter erfarenheter. Det är inte specifikt uttalat att det är något som rör barnkonventionen, men eftersom det är ett lämpligt forum kan man hoppas att ämnet kommer upp till diskussion vid dessa träffar. Eftersom många respondenter svarade att de arbetar utifrån barnkonventionen är det rimligt att anta att barnkonventionen finns på agendan både vid möten och i det enskilda arbetet.

Faktor 7 - Uppföljning och utvärdering

Uppföljning och utvärdering av arbetet med barnkonventionen är ett viktigt led för att formulera fortsatta mål och arbetsmetoder. De som svarade att de arbetade utifrån barnkonventionen fick frågan om det arbetet följdes upp och utvärderades. Några svarade ja, ca en tredjedel nej och en kommenterade att projekten utvärderas men inte specifikt ur barnkonventionssynpunkt. Aktionsgruppen för barnkultur kom fram att det hör till undantagen att de nationella mål som handlar om barns rätt till kultur bryts ner till uppföljningsbara mål i styrdokument.¹²⁴ Tre av respondenterna svarade ja på om barnkonventionen fanns med i styrdokumentet, men det är inte samma som har svarat att arbetet följs upp och utvärderas. Även om det hade varit det är vårt material för litet för att dra några allmänna slutsatser om att formella beslut och mål i styrdokument bidrar till bättre uppföljning och utvärdering.

En barnkonsekvensanalys är något som bör genomföras före något beslut tas som kan tänkas påverka barn och unga, men en genomförd analys kan också göra det lättare att följa upp arbetet och utvärdera det. Endast några respondenter svarade dock att de hade gjort en barnkonsekvensanalys, flertalet svarade nej.

Kan det vara så att bristen på efterfrågan av resultat från såväl läns- och riksnivå gör att barnbibliotekskonsulenterna är dåliga på att utvärdera och följa upp sitt arbete med barnkonventionen? Den slutsatsen drog Englundh av sina informanternas svar där det bland annat framkom att flertalet önskade bättre uppstyrda riktlinjer i frågan. De uttryckte synpunkter som ”varför ska verksamheterna genomföra rättigheterna när arbetet inte efterfrågas av den politiska ledningen?”¹²⁵

7.3 Analys av svar på frågor om Svensk Biblioteksförnings rekommendationer

Ett syfte med den här uppsatsen är att undersöka om Svensk Biblioteksförnings rekommendationer har haft någon genomslagskraft. I enkäten fanns därför ett avsnitt bestående av fyra frågor som handlade om detta. På frågan om hur väl de känner till Svensk Biblioteksförnings rekommendationer svarade så gott som samtliga respondenter att de kände till dem mycket väl. De svarar dessutom att de använder sig av rekommendationerna i sitt arbete.

En fråga gällde om det fanns några punkter i rekommendationerna som är viktigare än andra. Där svarar ca hälften av respondenterna ja. Vissa respondenter kryssar inte i något svarsalternativ utan lämnar i stället kommentarer. Det som tydligast framträder i kommentarerna är att barnperspektivet är viktigt.

På frågan om rekommendationerna är tillräckliga svarar över hälften av respondenterna ja och några få nej. Några kommenterar sina svar med att rekommendationerna skulle

¹²⁴ Aktionsgruppen för barnkultur (2007)

¹²⁵ Englundh, Elizabeth (2008)

behöva vässas eller moderniseras. Andra önskemål är att Sverige som nation gör en uppföljning och att de vore mer än rekommendationer.

Utifrån detta kan vi konstatera att Svensk Biblioteksförerings rekommendationer är välkända och anser därför att de har haft genomslagskraft. Precis som några av våra respondenter menar vi att rekommendationerna hade kunnats utnyttjas mer om de omarbetats till en något förnyad, förbättrad och mer preciserad form. Då skulle de kunna användas som ett nationellt styrdokument för barnbiblioteksarbete i Sverige och inte bara som rekommendationer. De har funnits till i sex år och förhoppningsvis använts flitigt under den tiden, nu är det dags att se över dem och diskutera deras syfte och användningsområde.

7.4 Slutsatser

Här redogör vi kortfattat för våra slutsatser.

7.4.1 Slutsatser om barnperspektiv

Som vi har redogjort för i denna uppsats visar forskningen att barnperspektiv inte är ett enhetligt begrepp. Dels kan det vara ett utifrånperspektiv där vuxna försöker se till barnets bästa och att fokus läggs på barnen som barn när beslut som rör dem ska fattas. Ett annat perspektiv är när barnen ses som aktörer och utgångspunkten är deras syn på sig själva och sin omvärld.

Vi kan inte säkert fastställa att barnbibliotekskonsulenterna har ett barnperspektiv eller inte, men eftersom många uppger att de arbetar utifrån barnkonventionen kan vi hoppas att barnperspektiv kommer in i deras verksamhet med hjälp av den. Barnperspektiv kan givetvis finnas i verksamheten ändå. Eftersom barnbibliotekskonsulenterna förmodligen inte har kontakt med barn i det dagliga arbetet anser vi att de därför främst har ett utifrånperspektiv. Det kan naturligtvis variera beroende på hur de ser på sin yrkesroll, vilket uppdrag de har och vilket samarbete som finns med barnbibliotekarier i länet. Om barnbibliotekskonsulenterna ingår i någon form av arbets- eller diskussionsgrupp med barn kan man säga att även det andra perspektivet kommer in i verksamheten. Ett utifrånperspektiv är dock inget som vi ser som något negativt, det faller sig naturligt för ett barnbiblioteksarbete på länsnivå och vi anser att olika perspektiv behövs och att det kan berika varandra.

7.4.2 Slutsatser om BO:s framgångsfaktorer

Framgångsfaktor 1 - Ledningens entydiga stöd och engagemang

Endast en tredjedel av respondenterna svarade att länsbiblioteket har fattat ett formellt beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen. På en av frågorna i enkäten fick de svara på vad de tror kan begränsa/försvåra förverkligandet av barnkonventionen och det de flesta angav som orsak var att det inte finns tillräckligt med stöd från ledningen. Vi kan därför säga att de flesta inte har lyckats med arbetet enligt första faktorn.

Framgångsfaktor 2 - Arbeta in perspektivet i centrala styrdokument

Respondenterna uppger att barnkonventionen inte finns med i alla länsbibliotekens styrdokument och detta måste ses som ett misslyckande om man utgår från framgångsfaktorerna. Det ser lite bättre ut på den lokala nivån, eftersom nära hälften av respondenterna svarade att barnkonventionen finns med i lokala biblioteksplaner ute i kommunerna. Samtidigt konstaterar vi att det är svårt att säga något om i vilken omfattning konvention finns med eftersom vi inte har tagit del av innehållet i någon av dessa biblioteksplaner.

Framgångsfaktor 3 - Utbildning och information

Det är positivt att barnbibliotekskonsulenterna kan sägas ha hög barnkompetens enligt BO:s definition. Mindre positivt är att det är få som har fått utbildning i hur man kan tillämpa barnkonventionen. När det gäller ny information om barnkonventionen är barnbibliotekskonsulenterna själva aktiva informationssökare. Många är däremot mer passiva som informationsförmedlare och utbildare. Vi ser dock att det finns en möjlighet att barnbibliotekarierna i kommunerna får information om barnkonventionen sänt till sig själva och att det därför inte finns något behov av att använda barnbibliotekskonsulenterna som informationsförmedlare. Däremot skulle det behövas mer utbildning och information direkt till barnbibliotekskonsulenterna för att detta skulle ses som ett framgångsrikt arbete enligt BO.

Framgångsfaktor 4 - Utgå från befintliga arbetsprocesser

På den här punkten har vi uppfattningen av att många redan arbetar på ett framgångsrikt sätt. Enkätsvaren visar att barnkonventionen i flertalet fall ingår som en naturlig del i barnbiblioteksverksamheten.

Framgångsfaktor 5 - Ekonomiska och personella resurser

Endast en respondent svarade att den har fått extra resurser i form av personal, pengar och tid. Vissa av respondenterna känner ett behov, andra tycker inte att det behövs extra satsningar eftersom det ingår i det befintliga arbetet. Brist på resurser och tid var det vanligaste svaret på frågan om vilka problem som finns med förverkligandet av barnkonventionen. Det här är ett område som skulle behöva ytterligare satsningar i form av tid, pengar och personal för att kunna räknas som framgångsrikt.

Framgångsfaktor 6 - Dialog och erfarenhetsöverföring

Vi anser att barnbibliotekskonsulenterna är bra på såväl dialog som erfarenhetsöverföring. Många säger sig ingå i olika typer av nätverk där barnkonventionen diskuteras och den diskussionen förs även på formella och informella möten med barnbibliotekarier i länet. Detta är alltså ett område där de redan i dag kan sägas arbeta på ett framgångsrikt sätt enligt BO.

Framgångsfaktor 7 - Uppföljning och utvärdering

På den här punkten finns tydliga brister. Endast ett fåtal av de respondenter som svarade att de arbetade utifrån barnkonventionen sa att arbetet följdes upp och utvärderades.

Summering och förslag till bättring

Sammantaget blir detta ett ganska nedslående resultat, även om variationer finns. Man bör betänka att det här är en inventering av situationen i dagsläget, något som kan användas för att planera det fortsatta arbetet eller då man planerar att påbörja ett arbete

utifrån barnkonventionen. Verkligheten i länen ser olika ut, något som exemplen Adam och Beatrice visar.

Ett förslag till bättring är att länsbibliotekens ledning tar ett större ansvar, förstår vikten av arbetet och att barnkonventionen skrivs in i styrdokumentet där så inte är fallet, gärna med Svensk Biblioteksförnings rekommendationer som grund. När det finns formellt fattade beslut nedskrivna i styrdokument bör också det arbete som görs följas upp och utvärderas bättre så att arbetet sedan kan vidareutvecklas. Ett väl inarbetat system gör det lättare för nya medarbetare att fortsätta med barnkonventionsarbetet.

Barnbibliotekskonsulenterna bör vidare utnyttja sin möjlighet att påverka, både när det gäller beslutsfattare och i arbetet med att utforma lokala biblioteksplaner. De bör också bli mer framträdande i sin roll som utbildare och föra upp barnkonventionen till diskussion och på så sätt hålla den levande och aktuell. Mer resurser behöver tillföras för att generera ett mer aktivt arbete.

7.4.3 Slutsatser om Svensk Biblioteksförnings rekommendationer

Svensk Biblioteksförnings rekommendationer utgår från barnkonventionen och är tänkta att användas som inspirationskälla för barnbiblioteksverksamhet i Sverige. Rekommendationerna har inneburit ett perspektivskifte så att främsta utgångspunkt för arbetet idag är barnen och ungdomarna i stället för biblioteket som det var tidigare. På så vis har barnperspektiv lyfts fram och blivit tydligare i barnbibliotekssfären. Alla barnbibliotekskonsulenterna säger sig känna till rekommendationerna, men några anser att de skulle behöva omformuleras om de ska kunna användas som ett nationellt styrdokument för barnbiblioteksarbete.

7.5 Vidare forskning

När det gäller vidare forskning tycker att vi det vore intressant att med en undersökning om hur barnbibliotekarierna arbetar med barnkonventionen på den lokala nivån och hur de upplever barnbibliotekskonsulenternas arbete med denna.

Hur Svensk Biblioteksförnings rekommendationer påverkar barnbiblioteksarbetet i Sverige är en fråga som skulle kunna utgöra eget material för en uppsats.

8. Sammanfattning

FN:s konvention om barnens rättigheter, barnkonventionen, ratificerades i Sverige 1990 och är en del av folkrätten. Den ska sedan dess genomsyra all offentlig verksamhet. Barnkonventionen ligger till grund för de rekommendationer för folkbibliotekens barnbiblioteksverksamhet som arbetades fram av barnbibliotekskonsulenter och barnbibliotekspersonal. Rekommendationerna antogs av Svensk Biblioteksförning 2003.

Syftet med den här uppsatsen har varit att undersöka hur barnbibliotekskonsulenter, som har till uppgift att utveckla barnbiblioteksverksamhet, ser på barnkonventionen och hur de arbetar för att implementera den. Följande frågeställningar har använts:

Arbetar barnbibliotekskonsulenterna i Sverige utifrån barnkonventionen? Går det att säga att de utgår från ett barnperspektiv? Om de arbetar utifrån barnkonventionen, är den grundläggande och genomsyrar hela verksamheten i länsbibliotekens barnbiblioteksarbete eller är det något som används för att förstärka vissa arbetsområden eller projekt?

Är barnbibliotekskonsulenternas arbete framgångsrikt om man utgår de faktorer som Barnombudsmannen har listat för barnkonventionsimplementering i offentlig verksamhet?

Har Svensk Biblioteksförnings rekommendationer haft någon genomslagskraft?

För att kunna besvara frågeställningarna har en enkätundersökning genomförts. Enkäten har skickats ut till barnbibliotekskonsulenter eller de som ansvarar för barnbiblioteksfrågor på de tjugo länsbibliotek som finns i Sverige.

Det yttersta ansvaret för att konventionen efterlevs har staten, men kommuner och landsting har en viktig roll eftersom det är där som många verksamheter som rör barn och unga finns. Den myndighet som har till uppgift att bevaka barns intressen och se till att barnkonventionen efterlevs är Barnombudsmannen, BO. I undersökningar av hur barnkonventionen efterlevs har BO funnit sju faktorer för ett framgångsrikt arbete. Faktorerna är följande:

- Ledningens entydiga stöd och engagemang
- Arbeta in perspektivet i centrala styrdokument
- Utbildning och information
- Utgå från befintliga arbetsprocesser
- Ekonomiska och personella resurser
- Dialog och erfarenhetsöverföring
- Uppföljning och utvärdering

Framgångsfaktorerna har använts som ett analysinstrument och därför legat till grund för enkätfrågorna.

Synen på barn och ungdomar har förändrats i den senaste tidens forskningssammanhang och politiska diskussioner. Nu ses de som medaktörer i samhället, något som de yrkesverksamma vuxna som finns i deras närhet måste ta hänsyn till. Dessa vuxna måste försöka se på barnen ur ett barnperspektiv. Begreppet kan ha olika innebörd. Ett perspektiv

utgår från de vuxna och hur de kan se på barn och vad som är bäst för dem. Ett annat utgår från barnen och deras syn på sig själva och sin omvärld. Det finns inget som kan sägas vara ett enhetligt barnperspektiv, men det är inte en nackdel eftersom de olika perspektiven kan komplettera varandra. Enkätundersökningen visade att de flesta barnbibliotekskonsulenter säger sig arbeta utifrån barnkonventionen. Huruvida de har ett barnperspektiv eller ej kan vi inte fastslå utifrån vår undersökning, men vi anser att ett barnkonventionsarbete kan bidra till att barnperspektiv kommer in i verksamheten. Eftersom barnbibliotekskonsulenternas arbetsuppgifter oftast inte inkluderar direkt kontakt med barn anser vi att de till största del har ett utifrånperspektiv. En majoritet av de tillfrågade barnbibliotekskonsulenterna uppger att de medvetet arbetar utifrån barnkonventionen. De flesta säger sig ha med barnkonventionen i det befintliga arbetet, men vissa uppger också att de arbetar med den i projektform.

Sett utifrån BO:s framgångsfaktorer kan vissa barnbibliotekskonsulenters arbete inte till fullo anses vara framgångsrikt. Det finns områden som fungerar bra, t ex dialog och erfarenhetsöverföring. Däremot är faktor 1, ledningen entydiga stöd och engagemang, ett problemområde där endast cirka en tredjedel av barnbibliotekskonsulenterna har svarat att länsbiblioteken har fattat ett formellt beslut att arbeta utifrån barnkonventionen.

I bibliotekssfären har barnperspektiv och barnkonventionen blivit mer synliga genom Svensk Biblioteksförnings rekommendationer. Angående frågeställningen om rekommendationerna har haft någon genomslagskraft har vi kunnat konstatera att de uppges vara välkända och används. Vissa barnbibliotekskonsulenter önskar dock att de omformuleras och skärps för att kunna användas som ett nationellt styrdokument.

Källförteckning

Otryckta källor

Enkätundersökning med 14 barnbibliotekskonsulenter, materialet finns i författarnas ägo.

Tryckta källor

Aktionsgruppen för barnkultur (2007)

http://www.barnkultur.se/templates/index.aspx?page_id=24
[2007 10 29]

Alsbjerg, Peter (2005). Att sätta upp hängrännor. *Ikoner*, nr 2, s. 26-29.

Barnrättsakademin. *Om barnrättsakademin*

<http://www.barnrattsakademin.se> [2008-11-25]

Barnombudsmannen (2006). *Att arbeta praktiskt med barnkonventionen*. (Faktablad 2006:1 från Barnombudsmannen).

http://www.bo.se/files/utbildning/utbildningspaket/faktablad1_arbetapraktiskt06.pdf
[2008-06-10]

Barnombudsmannen (2006). *Barn och ungas rätt till kultur* (Barnombudsmannen informerar BI2006:02)

<http://www.bo.se/files/publikationer,%20pdf/barnokultur2006.pdf> [2008-08-28]

Barnombudsmannen (2008-11-19). *Hela konventionstexten*

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=44> [2008-12-11]

Barnombudsmannen (2009). *Kom närmare: om att överbygga avståndet mellan barn och vuxna* (En rapport från Barnombudsmannen)

http://www.bo.se/files/publikationer,%20pdf/komnarmare_090331.pdf [2009-04-06]

Barnombudsmannen. *Om barnkonventionen*. (Karin Engberg, webbansvarig).

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=55> [2008-12-11]

Barnombudsmannen (2009-05-12). *Om ombudsmannen*. (Karin Engberg, webbansvarig).

<http://www.barnombudsmannen.se/Adfinity.aspx?pageid=42> [2009-05-12]

Barnombudsmannen (2008). *På lång sikt: Barnkonventionen i landstingen 2007* (Rapport från Barnombudsmannen BR2008:01).

http://www.bo.se/files/publikationer,%20pdf/palangsikt_2008.pdf

Barnombudsmannen (2006). *Uppnå kvalitet i beslut som rör unga*. (Faktablad 2006:2 från Barnombudsmannen).

http://www.bo.se/files/utbildning/utbildningspaket/faktablad2_bka06.pdf [2008-06-10]

Bibliotekslag: SFS 1996:1596 (1996). Stockholm: Fritzes.

Dahlström, Mats (1995). *Att skapa eller möta efterfrågan? : organisation och verksamhet i ett regionalt bibliotekssystem : en attitydutvärdering av Bibliotek Gävleborg*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 1995:17).

Det ser lite olika ut- en kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. Bilaga till betänkandet Tänka framåt, men göra nu - så stärker vi barnkulturen. (2006). Kommittén Aktionsgruppen för barnkultur. Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar SOU 2006:45).

Englundh, Elizabeth (2008). *Folkrätt för barn som pedagogiskt åtagande: statligt ansvar - regionalt lärande?*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet

Ejvegård, Rolf (2003). *Vetenskaplig metod*. 3. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Från inspektion till inspiration. En översyn av den regionala biblioteksverksamheten (2001). Stockholm: Statens kulturråd. (Rapport från Statens kulturråd, 2001:3).

Förnyelseprogram. Betänkande av kulturutredningen (2009). Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar SOU 2009:16)

Hammarberg, Thomas (1994). *Barnet och den politiska viljan : vad bör göras för barnets rättigheter?* Stockholm: Rädda barnen. Rädda Barnens skriftserie om Barnkonventionen.

Hammarberg, Thomas (2006). *Mänskliga rättigheter – konventionen om barnets rättigheter*. Stockholm: UD.

Hartman, Sven (1997). *Barnets rätt att få vara sig själv*. Stockholm: Fritzes. (Barnets bästa – en antologi. Bilaga till Barnkommitténs huvudbetänkande SOU 1997:116)

Holme, Idar Magne och Solvang, Bernt Krohn (1997). *Forskningsmetodik : Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur

Koren, Marian (1996). *Tell me! The right of the child to information*. Haag: NBLC

Kulturpolitikens arkitektur. Betänkande av kulturutredningen (2009). Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar SOU 2009:16)

Lundgren, Lena et al. (2005). *Hissa segel och bygga vindskydd – projektet som blev en process*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Länsbibliotek Sydost (2008-11-19). *Länsbibliotek Sydost*.

<http://www.lansbiblioteksydost.org/> Länsbibliotek Sydost / Arbetsområden / Skol-, barn- & ungdomsbibliotek / Framtidens barnbibliotek: Samtidighet - delaktighet - ömsesidighet [2009-05-15]

Malmström, Sten, Györki, Iréne & Sjögren, Peter A. (2002). *Bonniers svenska ordbok*. 8. uppl. Stockholm: Albert Bonnier Förlag AB.

Nationalencyklopedin, NE.
<http://www.ne.se> [2008-12-11]

Nilsson, Elisabeth (1994). Länsbibliotekskonsulenterna – en historik. Ingår i Eriksson, A.B et al. (red.). *Barnspåret: idébok för biblioteket*. Lund: BTJ

Nordquist, Helena (1998). *Generalist eller specialist? En undersökning av länsbibliotekskonsulentens roll i kulturpolitiken*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 1998:39).

Paakonen, M. & Persson, L. (2004). *Med Barnkonventionen i bagaget: en komparativ studie av irländska och svenska barnbibliotekariers synsätt*. Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2004:72).

Qvarsell, Birgitta (2003). Barns perspektiv och mänskliga rättigheter. Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? *Pedagogisk forskning i Sverige*, nr 1-2, s. 101-113.

Qvarsell, Birgitta (2001). Det problematiska och nödvändiga barnperspektivet. I Montgomery, H. & Qvarsell, B. (red.). *Perspektiv och förståelse*. (s.90-106) Stockholm: Carlsson.

Rasmusson, Bodil (2003). *Ett nytt paradig i synen på barn och barndom : innebörd, genomslag och konsekvenser i samhällsplaneringen*. Stockholm: Fritzes. (Från barnolycksfall till barns rätt till säkerhet och utveckling : slutbetänkande. Bilaga 8 SOU 2003:127)

Region Halland (2008). *Projektet MVG – metodutveckling, visioner och grunder*.
[www.regionhalland.se/ Region Halland / Kultur & Bibliotek / Regionbibliotek / Barn och ungdomar / Projektet MVG – metodutveckling, visioner och grunder](http://www.regionhalland.se/RegionHalland/Kultur%20%26%20Bibliotek/Regionbibliotek/Barnochungdomar/ProjektetMVG%20%2D%20metodutveckling,visionerochgrunder) [2009 01 22]

Regionbibliotek Västra Götaland. *Regionbibliotek Västra Götaland – Barn och unga*
<http://www.bibl.vgregion.se/sv/Regionbibliotek/Konsulenterna/Barn-och-ungdom/>
[2008-10-27]

Riksrevisionen (2004). *Barnkonventionen i praktiken* (Rapport från Riksrevisionen 2004:30)
<http://www.riksrevisionen.se/templates/OpenDocument.aspx?documentid=4765&colletid=269&rootid=267> [2008-08-28]

Sannerstedt, Anders (2001). Implementering – hur politiska beslut genomförs i praktiken, i Rothstein, Bo (red). Politik som organisation: förvaltningspolitikens grundproblem. 3. uppl. Stockholm: SNS förl.

Socialdepartementet (2004). *Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter* (Faktablad 2004:6)

<http://www.regeringen.se/content/1/c4/39/87/78b905da.pdf> [2009-05-12]

Socialdepartementet (2007) *Sveriges fjärde rapport till FN:s barnrättskommitté. En sammanfattning. 2007.*

<http://www.regeringen.se/sb/d/8450/a/92382> [2009-05-12]

SFS 1996:1596. Se: *Bibliotekslag*

SOU 1995:85 (1995). *Tjugo års kulturpolitik 1974-1994 : en rapport från Kulturutredningen.*

SOU 2006:45 (2006). Se: *Det ser lite olika ut- en kartläggning av den offentligt finansierade kulturen för barn. Bilaga till betänkandet Tänka framåt, men göra nu - så stärker vi barnkulturen.* Rapport av Kommittén Aktionsgruppen för barnkultur

SOU 2009:16 (2009). Se: *Kulturpolitikens arkitektur.* Betänkande av kulturutredningen

SOU 2009:16 (2009). Se: *Förnyelseprogram.* Betänkande av kulturutredningen

Strömshed-Krohn, A. & Nilsson, I. (2002). *Barnbiblioteksverksamhet i Norrbottens glesbygd – med barnkonventionen som utgångspunkt.* Borås: Högskolan i Borås, Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan/Biblioteks- och informationsvetenskap, 2002:82).

Sveriges Länsbibliotekarier. *Länsbibliotek.* (Sidansvarig Christina Alloh).

<http://www.lansbiblioteken.se/lansbibliotek.htm> [2009-04-06]

Svensk Biblioteksförning (2003). *På barns och ungdomars villkor.*

<http://www.biblioteksforening.se> [2009-04-08]

Tjugo års kulturpolitik 1974-1994 : en rapport från Kulturutredningen. (1995). Stockholm: Fritzes. (Statens offentliga utredningar (SOU 1995:85).

Trost, Jan & Hultåker, Oscar (2007). *Enkätboken.* 3. uppl. Studentlitteratur: Lund

Unicef. *Barnkonventionen är grunden för Unicefs arbete.*

<http://www.unicef.se/barnkonventionen> [2008-06-10]

Västra Götalandregionen (2008) *Barn och ungdomars kultur (Handlingsprogram 2008).*

http://www.vgregion.se/upload/Barnkonventionen/Handlingsprogram_BoU.pdf [2008-10-27]

Västra Götalandregionen (2008). *Kunskapscentrum för barnkonventionen i Västra Götaland - verksamhetsplan 2008.*

<http://www.vgregion.se/upload/Barnkonventionen/handlingsplan.pdf> [2008-10-27]

Bilaga 1 Enkät

Enkät angående barnkonventionen på länsbiblioteken

1. Vilket län arbetar du i?

2. Vad har du för bakgrund?

- Barnbibliotekarie
 - Folkbibliotekarie
 - Högskole/universitetsbibliotekarie
 - Skolbibliotekarie
 - Annan _____
-

3. Hur länge har du arbetat som barnbibliotekskonsulent?
_____ år

4. Vad anser du vara dina huvudsakliga arbetsuppgifter?

5. Hur ofta (per år) har du kontakt med barnbibliotekarierna i länet?
Ca _____ ggr

Då diskuteras t ex:

Barnkonventionen

6.a Har länsbiblioteket fattat något formellt beslut om att arbeta utifrån barnkonventionen?

- Ja Nej

6.b Om ja, känner du att du får stöd av ledningen för detta arbete?

- Ja Nej

6.c Om ja, har arbetet tilldelats extra resurser? (Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

- Personal

- Pengar
- Tid

7. Finns barnkonventionen med i länsbibliotekets styrdokument?

- Ja
- Nej

8.a Är du med i något nätverk som arbetar med barnkonventionen?

- Ja
- Nej
- Har varit

8.b Om ja, på vilken nivå? (Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

- Internationell
- Nationell
- Län
- Kommun

9. Hur får du information om barnkonventionen? (Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

- Håller mig uppdaterad via hemsidor
- Utbildning
- Utskick från barnkonventionsansvarig i länet
- Utskick från BO
- Utskick från Kulturrådet
- Annat sätt _____

10. Har du fått utbildning i hur barnkonventionen ska tillämpas i ditt yrke som barnbibliotekskonsulent?

- Ja, får fortlöpande
- Ja, vid något enstaka tillfälle
- Nej, men kommer få utbildning under 2009
- Nej

11. Hur många utbildnings-/fortbildningstillfällen som har handlat om barnkonventionen har hållits i länet de senaste fem åren?

ca _____ st Vet inte

Om det har förekommit, kan du då ge något exempel:

12.a Arbetar du medvetet utifrån barnkonventionen?

- Ja
- Nej

12.b Om ja, hur arbetar du med barnkonventionen?

- Får in den i det befintliga arbetet
- Projekt som löper över en viss tid
- Utbildningstillfällen i sakfrågor
- Annat sätt _____

13. Hur ser du din roll när det gäller barnkonventionsarbetet på länets bibliotek?
(Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

- Inspiratör
- Utbildare
- Utvecklare
- Rådgivare

Vi skulle uppskatta om du kunde ge fler synpunkter angående din roll:

14.a Efterfrågas information från dig om barnkonventionen?

- Ja
- Nej

14.b Om ja, vilka efterfrågar information? (Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

- Barnbibliotekarierna
- Bibliotekscheferna
- Övrig bibliotekspersonal
- Skolbibliotekarier
- Andra _____

15.a Efterfrågas utbildning från dig om barnkonventionen?

- Ja
- Nej

15.b Om ja, vilka efterfrågar utbildning? (Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

- Barnbibliotekarierna
- Bibliotekscheferna
- Övrig bibliotekspersonal
- Skolbibliotekarier
- Andra _____

16. Har du genomfört någon barnkonsekvensanalys inför något beslut som du vet kommer att påverka barnen och ungdomarna i ditt län?

- Ja
- Nej
- Fattar inga sådana beslut

Om ja, skulle vi uppskatta om du skickar med ett exempel på detta (skriftligt eller länkadress till fil).

17. I vilken omfattning arbetar bibliotekarierna i ditt län utifrån barnkonventionen enligt din uppfattning?

- Mycket stor
- Ganska stor
- Varken stor el liten

- Ganska liten
- Mycket liten
- Inte alls
- Vet ej

18. Om de arbetar utifrån barnkonventionen, vad tror du har påverkat deras arbete (rangordna)

- ___ Din egen insats
- ___ Svensk biblioteksförerings rekommendationer
- ___ Kommunens styrdokument
- ___ Bibliotekets lokala målsättningar och handlingsplaner
- ___ Övrigt _____

19. Vad tror du kan begränsa/försvåra förverkligandet av barnkonventionen?
(Det går bra att kryssa i flera alternativ.)

Inte tillräckligt med:

- efterfrågan
- intresse
- resurser
- stöd från ledning
- tid
- andra prioriteringar

Egna kommentarer:

20.a Finns barnkonvention med i de lokala folkbiblioteksplanerna i ditt län?

- Ja, i de flesta
- Ja, i ca hälften
- Ja, i några få
- Nej
- Vet ej

20.b Har du i så fall varit involverat i utformandet av dessa planer?

- Ja, i alla
- Ja, i vissa
- Nej

21. Ifall du arbetar med barnkonventionen, utvärderas arbetet?

- Ja, av mig själv
- Ja, av någon annan _____
- Nej

22. Sker någon uppföljning av arbetet?

- Ja, av mig själv
- Ja, av någon annan _____
- Nej

Svensk Biblioteksförerings rekommendationer

23. Hur väl känner du till Svensk biblioteksförerings rekommendationer från 2003 angående barnkonventionen?

- Mycket bra
- Mindre bra
- Inte alls

24. Använder du dig av rekommendationerna i ditt arbete?

- Ja
- Nej

25. Finns det punkter i rekommendationerna som du anser är viktigare än andra?

- Ja
- Nej

Om ja, vilka?

26. Tycker du rekommendationerna är tillräckliga?

- Ja
- Nej

Om det är något som du vill tillägga angående enkätfrågorna får du gärna göra det här:

Ett stort tack för din medverkan!

Bilaga 2 Missivbrev

Barnkonventionen på länsbiblioteken

Vi skriver en magisteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskapliga programmet på Högskolan i Borås om hur Sveriges barnbibliotekskonsulenter arbetar med barnkonventionen.

Idag har staten det yttersta ansvaret för att konventionen efterlevs, men eftersom många verksamheter som rör barn och unga finns i kommuner och landsting är det där det praktiska arbetet bör ske. 2003 kom en målsättning som kan sägas vara ett hjälpmedel för barnbiblioteksverksamheten när det gäller att utveckla arbetet med barnkonventionen. Målsättningen kom till genom ett samarbete mellan bibliotekskonsulenter från sex län och barnbibliotekspersonal och antogs av Svensk biblioteksförning.

Vi vill veta om arbetet med att implementera konventionen har påbörjats på länsbiblioteksnivå och hur långt man i så fall har kommit med detta. Vi vill dessutom veta om Svensk biblioteksförning rekommendationer har haft någon påverkan. Enkäten kommer att skickas till alla 20 barnbibliotekskonsulenter och vår förhoppning är att samtliga svarar för att få en så heltäckande bild som möjligt. Ett önskemål från vår sida är att du skriver vilket län du arbetar i, i fall uppföljningsfrågor angående intressanta differenser uppstår. I själva uppsatsen kommer inga län att namnges. Vi ber dig att svara på frågorna och skicka tillbaka formuläret i det bifogade frankerade kuvertet. Har du dessutom möjlighet att skicka med styrdokument (såsom handlingsplaner, målsättningar osv) i svarskuvertet eller att mejla dem som fil eller länk till oss skulle det underlätta i vårt analysarbete.

Eftersom det inte finns så mycket skrivet om barnbibliotekskonsulenters arbete består enkäten av relativt många frågor för att ge oss en bättre förståelse. Vi skulle bli mycket tacksamma om du tog dig tid att besvara enkäten.

Malin & Gunnel

Har Ni några frågor kring enkäten är du givetvis välkommen att kontakta oss via telefon eller mejl:

Malin Backlund
Skolbibliotekarie, Norretullskolan, Kristianstad

044 – 13 54 89
malin.backlund@utb.kristianstad.se

Gunnel Pettersson
Assistent, Gamlegårdens bibliotek, Kristianstad

044 – 13 67 74
gunnel.pettersson@kristianstad.se